

บทที่ 3

หลักกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจของพนักงานอัยการในการบังคับโทษปรับ ของพนักงานอัยการ ไทยและพนักงานอัยการต่างประเทศ

โทษปรับในคดีอาญาเป็นโทษที่มีใช้บังคับในทุกประเทศ เมื่อพิจารณาจากประวัติความเป็นมาของระบบอัยการ (Prosecutors System) จะพบว่าระบบอัยการแบ่งได้เป็น 2 ระบบ เป็นการแบ่งตามระบบกฎหมายที่ใช้บังคับ คือ 1) ระบบอัยการในกลุ่มประเทศ Civil law และ 2) ระบบอัยการในกลุ่มประเทศ Common law ซึ่งแต่ละประเทศต่างมีการลงโทษผู้กระทำความผิดในทางทรัพย์สิน จึงจำเป็นต้องศึกษาหลักการบังคับโทษปรับในคดีอาญาของต่างประเทศ เพื่อจะทำการวิเคราะห์ในบทต่อไป ซึ่งประเทศที่จะทำการศึกษา คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐฝรั่งเศส

3.1 หลักกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบ Common Law

ประเทศสหรัฐอเมริกา

การบังคับใช้โทษของประเทศสหรัฐอเมริกาอยู่ภายใต้กฎหมายที่เรียกว่า Us Code Title 18 ในส่วนของ Sentence โดยได้แยกการกำหนดโทษออกเป็นโทษที่กำหนดไว้สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ซึ่งโทษปรับและการคุมประพฤติเป็นโทษที่ลงได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ส่วนโทษจำคุกลงได้เฉพาะกับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น

3.1.1 องค์การอัยการของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา (United States of America) ตั้งอยู่ในอเมริกาเหนือ มีพื้นที่ประมาณ 9,826,765 ตารางกิโลเมตร อาณาเขตทิศเหนือติดกับประเทศแคนาดา และทิศใต้ติดกับประเทศเม็กซิโก กับมีอาณาเขตที่ล้อมรอบด้วยมหาสมุทรแปซิฟิก มหาสมุทรแอตแลนติกและทะเลแคริบเบียน เคยเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ ต่อมาประกาศเอกราชตั้งแต่วันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 ปัจจุบันปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีประธานาธิบดีเป็นทั้งประมุขของประเทศและผู้นำฝ่ายบริหาร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 50 มลรัฐ มีเมืองหลวงชื่อ วอชิงตัน ดี.ซี. (Washington, D.C.) ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ มีประชากรประมาณ 318 ล้านคน ร้อยละ 78 ของประชากรนับถือ

ศาสนาคริสต์ รายได้หลักของประเทศมาจากอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และหลากหลาย และการผลิตเคมีภัณฑ์และอุปกรณ์ทางเทคโนโลยี

ใช้ระบบคอมมอนลอว์ กระทรวงยุติธรรมของสหรัฐ มีอัยการสูงสุด (Attorney General) ซึ่งแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีนั้น ทำหน้าที่เป็นรัฐมนตรีว่าการ มีหน่วยงานด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมส่วนที่อยู่ในฝ่ายบริหารเกือบทั้งหมดมาอยู่ในสังกัด หน่วยงานส่วนที่ควบคุมและบริหารโดยพนักงานอัยการโดยตรง ได้แก่ สำนักงานอัยการสูงสุด (Office of the Attorney General) ซึ่งรับผิดชอบการบริหารจัดการกระทรวงยุติธรรมในภาพรวม สำนักคดีแพ่ง ซึ่งรับผิดชอบการดำเนินการทางกฎหมายเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางทรัพย์สินของรัฐบาลสหรัฐ สำนักคดีอาญา ซึ่งรับผิดชอบประสานงานกับหน่วยงานด้านการบังคับใช้กฎหมายเพื่อดำเนินมาตรการทางอาญาในการรักษาผลประโยชน์ของสาธารณชน สำนักคดีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งรับผิดชอบการฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ สำนักประสานงานคดี ซึ่งรับผิดชอบการสนับสนุนและประสานงานการดำเนินคดีของพนักงานอัยการทั้งในระดับสหรัฐและระหว่างมลรัฐ สำนักงานที่ปรึกษากฎหมาย ซึ่งรับผิดชอบการช่วยเหลือสนับสนุนอัยการสูงสุดในการให้คำปรึกษาแนะนำด้านกฎหมายแก่ประธานาธิบดีและหน่วยงานของรัฐบาล สำนักงานคดีศาลสูง ซึ่งรับผิดชอบการดำเนินคดีชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา สำนักงานคดีพิเศษ ซึ่งรับผิดชอบการสอบสวนและฟ้องร้องการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญาพิเศษที่อัยการสูงสุดมอบหมายโดยเฉพาะ สำนักคดีภาษีอากร ซึ่งรับผิดชอบดำเนินคดีเกี่ยวกับภาษีอากรแทนรัฐบาล เป็นต้น หน่วยงานอัยการของสหรัฐดังกล่าวรับผิดชอบงานด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระดับสหรัฐ ส่วนในระดับมลรัฐแต่ละมลรัฐจะมีหน่วยงานอัยการของมลรัฐนั้นๆ รับผิดชอบงานด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมลรัฐนั้นๆ โดยเฉพาะ ในหลายมลรัฐอัยการสูงสุดมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ในทางปฏิบัติ คดีอาญาที่ร้ายแรงหรือสลับซับซ้อน เจ้าหน้าที่ตำรวจจะประสานงานกับพนักงานอัยการเพื่อร่วมกันสอบสวนและพนักงานอัยการจะให้คำปรึกษาแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทางกฎหมายอื่นๆ ในการสอบสวนตั้งแต่ต้นไปจนตลอดการสอบสวนเพื่อประสิทธิภาพของการดำเนินคดีอาญานั้น มีการนำระบบต่อรองคำรับสารภาพมาใช้อย่างแพร่หลายในการดำเนินคดีอาญา

3.1.2 กำหนดโทษปรับ

หลักเกณฑ์การลงโทษปรับของประเทศสหรัฐอเมริกา Model Penal Code ซึ่งบัญญัติโดยสถาบันกฎหมายอเมริกา (The America Law Institute) สามารถสรุปได้ ดังนี้¹

¹ เชษฐภัทร พรหมชนะ. (2546). *การนำมาตรการอื่นมาใช้บังคับค่าปรับนอกเหนือจากการกักขังแทนค่าปรับ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 46.

1) การลงโทษปรับที่เหมาะสม จำเป็นต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อม และพฤติกรรมของการกระทำความผิดทางอาญา ตลอดจนประวัติและลักษณะนิสัยของผู้กระทำความผิดประกอบด้วย เพื่อบ่งชี้ว่าการลงโทษปรับมีประสิทธิผลเพียงพอต่อการป้องกันภัยทางสังคมได้เพียงใด

2) การลงโทษปรับเพิ่มเติมโดยควบคู่ไปกับการลงโทษจำคุก หรือการคุมประพฤติ เป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยง เว้นแต่ว่าในกรณีที่ผู้กระทำความผิดมุ่งแสวงหาประโยชน์ทางการเงินจากการประกอบอาชญากรรมนั้น หรือในกรณีที่ศาลมุ่งประสงค์จะใช้มาตรการดังกล่าวเพื่อปราบปรามหรือยับยั้งอาชญากรรมและแก้ไขที่ตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง

3) การลงโทษปรับจะต้องคำนึงถึงหลักความสามารถในการชำระค่าปรับของจำเลย และโทษปรับนั้นจะต้องไม่เป็นการยกเว้นจำเลยจากการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

4) การกำหนดจำนวนเงินค่าปรับและวิธีการชำระค่าปรับ ศาลจะต้องคำนึงถึงฐานะ และความเป็นอยู่ของจำเลยด้วย

เนื่องจากตาม US Code Title 18 ได้แยกการกำหนดโทษออกเป็น โทษสำหรับบุคคลธรรมดา และนิติบุคคล ดังนั้นในการพิจารณาการกำหนดโทษปรับของศาลจึงต้องแยกเป็นการลงโทษปรับ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลธรรมดา และผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล ดังนี้

1) การกำหนดโทษปรับในกรณีผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลธรรมดา

ตาม US Code Title 18 ใน มาตรา 3571 (b) กำหนดให้ศาลลงโทษผู้กระทำความผิด ที่เป็นบุคคลได้ไม่เกินจำนวนดังต่อไปนี้²

(1) ไม่เกินจำนวนที่ระบุไว้ในกฎหมายสำหรับความผิดนั้น

(2) ไม่เกินจำนวนที่กำหนดไว้สำหรับการปรับแบบทางเลือก

(3) กรณีความผิดอาญาโทษรุนแรงมาก (Felony) ไม่เกิน 250,000 ดอลลาร์สหรัฐ

(4) กรณีความผิดอาญาโทษรุนแรงปานกลาง (Misdemeanor) ที่ก่อให้เกิดการเสียชีวิต ไม่เกิน 250,000 ดอลลาร์สหรัฐ

(5) กรณีความผิด Misdemeanor Class A ที่ไม่ก่อให้เกิดการเสียชีวิต ไม่เกิน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐ

(6) กรณีความผิด Misdemeanor Class B หรือ C ที่ไม่ก่อให้เกิดการเสียชีวิต ไม่เกิน 5,000 ดอลลาร์สหรัฐ

(7) กรณีความผิดอันเกิดจากการละเมิด ไม่เกินกว่า 5,000 ดอลลาร์สหรัฐ

2) การกำหนดโทษปรับในกรณีผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล

² US Code Title 18. Section 3571 (b).

ในกรณีที่ผู้กระทำผิดเป็นนิติบุคคลตาม US Code Title 18 ในมาตรา 3571 (C) กำหนดให้ศาลลงโทษได้ไม่เกินจำนวนดังต่อไปนี้³

- (1) ไม่เกินจำนวนที่ระบุไว้ในกฎหมายสำหรับความผิดนั้น
- (2) ไม่เกินจำนวนที่กำหนดไว้สำหรับการปรับแบบทางเลือก
- (3) กรณีความผิดอาญาโทษรุนแรงมาก (Felony) ไม่เกินกว่า 500,000 ดอลลาร์สหรัฐ
- (4) กรณีความผิดอาญาโทษรุนแรงปานกลาง (Misdemeanor) ที่ก่อให้เกิดการเสียชีวิต ไม่เกิน 500,000 ดอลลาร์สหรัฐ
- (5) กรณีความผิด Misdemeanor Class A ที่ไม่ก่อให้เกิดการเสียชีวิตไม่เกินกว่า 200,000 ดอลลาร์สหรัฐ
- (6) กรณีความผิด Misdemeanor Class B หรือ C ที่ไม่ก่อให้เกิดการเสียชีวิตไม่เกินกว่า 10,000 ดอลลาร์สหรัฐ
- (7) กรณีความผิดอันเกิดจากการละเมิด ไม่เกินกว่า 10,000 ดอลลาร์สหรัฐ

จากบทบัญญัติทั้ง 2 มาตรา จะเห็นได้ว่าการกำหนดโทษปรับในประเทศสหรัฐอเมริกาใช้รูปแบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) เนื่องจากตาม US Code Title 18 ได้กำหนดอัตราค่าปรับในความผิดต่างๆ ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ศาลได้พิจารณากำหนดโทษปรับได้ไม่เกินกว่าจำนวนที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งศาลจะพิจารณากำหนดจำนวนค่าปรับ เวลาชำระค่าปรับ และวิธีการชำระค่าปรับโดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ดังนี้⁴

- (1) รายได้ ความสามารถในการหารายได้ และแหล่งเงินได้ของจำเลย
- (2) ภาระที่เกิดจากค่าปรับที่มีต่อจำเลย บุคคลซึ่งต้องพึ่งพาจำเลยด้านการเงินหรือบุคคลอื่นใด (รวมทั้งรัฐ) ที่ต้องรับผิดชอบต่อสวัสดิการของบุคคลซึ่งต้องพึ่งพาจำเลยด้านการเงิน รวมทั้งภาระที่เกิดจากการลงโทษที่เป็นทางเลือกอื่น
- (3) การสูญเสียทางการเงินที่เกิดจากผู้อื่นอันเนื่องมาจากความผิดนั้น
- (4) มีการออกคำสั่งให้คืนทรัพย์สิน หรือมีการคืนทรัพย์สินหรือไม่ รวมทั้งจำนวนทรัพย์สินที่คืนด้วย
- (5) ความจำเป็นในการยึดทรัพย์สินที่จำเลยได้มาจากการกระทำความผิดนั้น
- (6) ค่าใช้จ่ายที่คาดว่าจะรัฐจะต้องเสียไป (พิจารณาประกอบกับการลงโทษจำคุก การปล่อยตัว และการคุมประพฤติ)

³ US Code Title 18. Section 3571 (c).

⁴ US Code Title 18. Section 3572.

(7) จำเลยสามารถผลักภาระเรื่องค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้บริโภครหรือบุคคลอื่นใดได้หรือไม่

(8) หากจำเลยเป็นนิติบุคคลต้องพิจารณาถึงขนาดของนิติบุคคลและมาตรการที่ออกโดยนิติบุคคลเพื่อลงโทษทางวินัยต่อเจ้าหน้าที่ กรรมการลูกจ้าง หรือตัวแทนของนิติบุคคลที่รับผิดชอบต่อความผิดนั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดความผิดนั้นขึ้นอีก

3.1.3 การบังคับค่าปรับ

สำหรับระยะเวลาและวิธีการชำระค่าปรับนั้น US Code Title 18 Section 3572 (d) ได้บัญญัติไว้เป็นหลักทั่วไป ดังนี้

1) ผู้ที่ถูกลงโทษปรับ รวมทั้งการให้คืนทรัพย์สิน จะต้องชำระค่าปรับแก่ศาลในทันที เว้นแต่เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจกำหนดวันชำระหรือกำหนดให้ผ่อนชำระค่าปรับเป็นงวดได้ โดยหากศาลกำหนดให้ผ่อนชำระเป็นงวด จำนวนเงินในแต่ละงวดทุกเดือนจะต้องเท่ากันตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด เว้นแต่ศาลจะเห็นเป็นอย่างอื่น

2) ในกรณีมีคำสั่งให้คืนทรัพย์สิน (Order of Restitution) หากศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งอนุญาตให้กระทำการอื่นคืนทรัพย์สินโดยทันที ระยะเวลาในการคืนทรัพย์สินจะต้องถูกกำหนดโดยศาล แต่ต้องเป็นระยะเวลาที่สั้นที่สุดที่การคืนทรัพย์สินทั้งหมดสามารถกระทำได้อย่างสมเหตุสมผล

3) กรณีการผ่อนชำระค่าปรับเป็นงวดนั้น จะต้องมียกข้อกำหนดให้จำเลยมีหน้าที่ต้องแจ้งให้ศาลทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของสถานะทางการเงินของตน ซึ่งหากศาลได้รับแจ้งดังกล่าวเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจปรับเปลี่ยนแปลงตารางการผ่อนชำระค่าปรับ หรืออาจกำหนดให้ชำระค่าปรับเต็มจำนวน โดยทันทีก็ได้ ทั้งนี้ตามศาลเห็นสมควร⁵

ไม่ว่ากรณีใดหากคำพิพากษาลงโทษปรับได้ถูกระงับไว้ ศาลอาจพิจารณาออกคำสั่งให้จำเลยวางหลักประกันต่างๆ ดังนี้⁶

1) กำหนดให้จำเลยฝากเงินค่าปรับที่ถึงกำหนดไว้ที่ฝ่ายทะเบียนของศาล หรือ

2) กำหนดให้จำเลยออกพันธบัตรหรือหลักประกันอื่น เพื่อเป็นประกันต่อการชำระค่าปรับ หรือ

3) ห้ามมิให้จำเลยใช้หรือจำเลยโอนทรัพย์สิน

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นการบังคับใช้โทษปรับในประเทศสหรัฐอเมริกายังได้มีวิธีการเยียวยาให้แก่จำเลยที่ไม่อาจชำระค่าปรับได้หลังจากที่ได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่แล้วโดยศาลอาจกระทำดังต่อไปนี้

⁵ US Code Title 18. Section 3572 (d).

⁶ US Code Title 18. Section 3572 (g).

1) ยกหนี้ให้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนของค่าปรับที่ยังมิได้ชำระต่อศาล รวมทั้งดอกเบี้ยและเบี้ยปรับ

2) เลื่อนการชำระค่าปรับออกไป

3) ขยายเวลาจากที่กำหนดหรือจากตารางการผ่อนชำระที่ศาลกำหนดไว้ที่แรก⁷

หากเป็นกรณีที่จำเลยมีเจตนาไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะมีคำสั่งให้ชำระค่าปรับเพิ่มเติมโดยกำหนดค่าปรับได้ไม่เกิน 2 เท่าของจำนวนค่าปรับที่ยังคงค้างชำระอยู่ หรือไม่เกิน 10,000 ดอลลาร์สหรัฐ หรือศาลอาจลงโทษจำคุกจำเลย แต่ทั้งนี้ไม่เกิน 1 ปี หรือทั้งปรับทั้งจำคุก⁸

3.1.4 การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ

ในประเทศสหรัฐอเมริกานอกจากโทษปรับและโทษจำคุกแล้ว ยังมีรูปแบบการลงโทษที่เกิดขึ้นใหม่และใช้อย่างแพร่หลาย ที่เรียกว่า “โทษระดับกลาง” (Intermediate Punishment) ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1) การคุมประพฤติแบบเข้ม (Intensive Supervision Probation: ISP)

เป็นมาตรการที่พัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษที่ 80 โดยมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นที่จะเสริมสร้างการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและความปลอดภัยสาธารณะ ด้วยการให้มีการติดต่อพบปะกันระหว่างพนักงานคุมประพฤติกับผู้ถูกคุมประพฤติ แต่วัตถุประสงค์ของโปรแกรมในปัจจุบันมุ่งลดต้นทุนและแก้ปัญหานักโทษล้นเรือนจำ ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมในแง่ที่ว่าผู้กระทำผิดไม่ต้องถูกจำคุก จึงยังมีโอกาสที่จะสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว มีโอกาสทำงานและไม่ถูกตราหน้าจากสังคม แต่ผู้กระทำผิดก็ยังถือว่าถูกข่มขู่ยับยั้งไม่ให้กระทำความผิดอีก เพราะต้องอยู่ภายใต้การดูแลสอดส่องอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่⁹

2) การคุมประพฤติแบบทำให้ตกใจกลัว (Shock Probation, Shock Incarceration) และ การใช้ค่ายทหาร (Boot Camps)

การคุมประพฤติแบบทำให้ตกใจกลัว หมายถึง การจำคุกในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ก่อนที่จะมีการคุมประพฤติ โดยหวังว่าประสบการณ์จากการถูกจำคุกจะช่วยข่มขู่ยับยั้งไม่ให้กระทำความผิดอีกในอนาคต ซึ่งมีหลายรูปแบบและมีหลายชื่อ เช่น การลงโทษแบบแยกส่วน (Split Sentence) การใช้ค่ายทหาร เป็นต้น กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชนผู้กระทำผิดที่ไม่มีประวัติการถูกจำคุกมาก่อน ส่วน Shock Probation คือ การลงโทษจำคุกเป็นระยะเวลาสั้น (The Shock) หลังจากนั้นปล่อยตัวแล้วส่งไปคุมประพฤติ สำหรับ Boot Camps คือ การกำหนดให้ผู้กระทำผิดอยู่ในสถานที่คุมขัง และ

⁷ US Code Title 18. Section 3573.

⁸ US Code Title 18. Section 3615.

⁹ Paul F. Cromwell and Rolando V. del Carmen. (1999). *Community-based Corrections*. n.p., pp. 256-260.

ถูกฝึกวินัยในลักษณะทหารในช่วงเวลาประมาณ 90-120 วัน หลังจากนั้นจะถูกปล่อยตัวออกมา โดยมีการคุมประพฤติ¹⁰

3) การกักขังในบ้าน (House Arrest)

การกักขังในบ้าน เป็นวิธีการระบายความแออัดในเรือนจำ วิธีปฏิบัติของมาตรการนี้อาจแตกต่างกันออกไป แต่ส่วนใหญ่จะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ภายในบ้าน ช่วงเวลาที่กำหนดซึ่งอาจเป็นตลอด 24 ชั่วโมง หรือเฉพาะเวลากลางคืน บางรัฐอาจกำหนดให้ต้องรวมในโปรแกรมพิเศษอื่นๆ เช่น ให้มีงานทำ ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฝึกทักษะชีวิตอื่นๆ ทำงานบริการสังคม ทั้งนี้จะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลสอดส่อง เช่น ใน Florida กำหนดว่าเจ้าหน้าที่จะไปพบเดือนละอย่างน้อย 28 ครั้ง ถ้าไปแล้วไม่พบผู้กระทำความผิด เจ้าหน้าที่จะรายงานต่อศาล¹¹

4) การสอดส่องโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring)

เป็นเทคโนโลยีที่นำมาใช้ได้ตั้งแต่ในช่วงการประกันตัวก่อนฟ้องจนถึงการพักการลงโทษ โดยใช้ร่วมกับการกักขังในบ้านและใช้แพร่หลายในหลายมลรัฐ ซึ่งระบบจะประกอบด้วย คอมพิวเตอร์ควบคุมและอุปกรณ์ส่งสัญญาณซึ่งติดตั้งไว้ที่ตัวผู้กระทำความผิด (ข้อมือ/ข้อเท้า) โดยมีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ในช่วงแรกมีการโต้แย้งว่าวิธีการนี้ขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ แต่ศาลได้วินิจฉัยแล้วว่าไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและมีการใช้มากขึ้น¹²

5) การชดเชยความเสียหาย (Restitution)

หมายถึง การให้ผู้กระทำความผิดคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่เสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งเป็นโทษระดับกลางที่ใช้กันแพร่หลาย เพราะเป็นการให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงออกซึ่งความสำนึกผิด มักจะใช้เป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษ หรือใช้เป็นมาตรการการกั้นกรองคดี (Diversion) วิธีการนี้มีประโยชน์หลายประการ กล่าวคือมีความรุนแรงน้อย มีมนุษยธรรม ช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เป็นประโยชน์ต่อระบบ ช่วยลดความต้องการการแก้แค้นของผู้เสียหาย และผู้เสียหายได้รับการเยียวยา¹³

6) การทำงานบริการสังคม (Community Service)

เป็นการชดเชยความเสียหายในเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Restitution) กล่าวคือให้ผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดให้สังคมด้วยการทำงานให้หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ โดยไม่รับค่าตอบแทน โทษระดับกลางรูปแบบนี้มีลักษณะทั้งในเชิงลงโทษและ

¹⁰ *Ibid*, pp. 260-268.

¹¹ Paul F. Cromwell and Rolando V. del Carmen. *supra*. pp.268-269.

¹² Paul F. Cromwell and Rolando V. del Carmen. *supra*. pp.269-275.

¹³ Paul F. Cromwell and Rolando V. del Carmen. *supra*. pp.275-277.

แก้ไขฟื้นฟูคือเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้ทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ สร้างความเคารพตนเอง ลดความแปลกแยกจากสังคม ซึ่งในที่สุดแล้วสังคมจะได้รับประโยชน์ด้วยวิธีการนี้ ศาลสามารถใช้เป็นทางเลือกในการชดเชยความเสียหายสำหรับผู้กระทำความผิดที่ยากจนหรือที่มีฐานะร่ำรวยมาก จนกระทั่งการกำหนดให้ชดเชยค่าเสียหายด้วยเงิน ไม่มีผลทั้งในเชิงลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด¹⁴

7) บ้านกึ่งวิถี (Half-Way House) และศูนย์เลี้ยงโทษจำคุก (Diversion Center)

บางครั้งเรียกว่าศูนย์แก้ไขฟื้นฟูในชุมชนหรือศูนย์กักขังในชุมชน หมายถึง สถานที่ที่ใช้ควบคุมผู้ถูกคุมประพฤติหรือพักการลงโทษโดยมีลักษณะเป็นที่พัก ผู้กระทำความผิดจะออกไปเฉพาะเวลาทำงาน เรียนหรือกิจกรรมอื่น ระหว่างที่อยู่ในสถานที่ก็จะต้องทำงาน ทำงานบริการสังคมหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่กำหนด

มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นทางเลือกแทนการลงโทษปรับตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติควบคุมอาชญากรรม¹⁵ (Comprehensive Crime Control Act 1984) การนำมาตราการทำงานบริการสังคมมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ เนื่องจากมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันคุ้มครองมิให้จำเลยถูกบังคับใช้แรงงาน ศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดเงื่อนไขการทำงานบริการสังคมให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย เพราะฉะนั้นในคดีที่ศาลพิพากษาให้ชำระค่าปรับแล้ว หากพิจารณาได้ว่าจำเลยอยู่ในฐานะที่จะชำระค่าปรับได้ ศาลจะไม่ใช้ทางเลือกให้ทำงานบริการสังคม แต่หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าการลงโทษด้วยเงินไม่มีผลเป็นการลงโทษก็สามารถให้ทำงานบริการสังคมได้ เพื่อเป็นชดเชยความเสียหาย และการทำงานบริการสังคมขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละมลรัฐ

3.1.5 บทบาทหน้าที่ของอัยการในการบังคับโทษปรับในคดีอาญา

ในประเทศสหรัฐอเมริกาหลังจากศาลได้ทำคำพิพากษาไปแล้วเป็นระยะไม่เกิน 10 วัน ศาลจะต้องส่งสำเนาคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลไปยังพนักงานอัยการ ซึ่งทำหน้าที่เก็บเงินค่าปรับ¹⁶ โดยพนักงานอัยการ (The Attorney General) รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดเก็บค่าปรับที่ค้างชำระหรือค่าสินไหมทดแทนที่จ่ายให้แก่ผู้เสียหายตามที่ปรากฏในสำเนาคำพิพากษา

ส่วนการบอกกล่าวเมื่อไม่ชำระค่าปรับ¹⁷ ภายในเวลา 10 วันทำการ หลังจากถึงกำหนดการผิดนัดชำระค่าปรับ เมื่อมีการผิดนัดข้อตกลงจ่ายเงินค่าปรับเกินกำหนด 90 วัน ไม่ว่าจะมีการแบ่งงวด

¹⁴ Paul F. Cromwell and Rolando V. del Carmen. *supra*. pp.277-278.

¹⁵ Paul F. Cromwell and Rolando V. del Carmen. *supra*. pp.278-280.

¹⁶ Us Code Title 18. Section 3612 (c).

¹⁷ Us Code Title 18. Section 3612 (e).

ชำระค่าปรับหรือไม่ก็ตาม พนักงานอัยการจะต้องบอกกล่าวให้บุคคลซึ่งผิดนัดช้อตกลงว่าได้มีการผิดนัดชำระค่าปรับ โดยต้องบอกกล่าวว่าได้มีการผิดนัดชำระค่าปรับหรือจำนวนเงินค่าปรับที่ไม่ได้ส่งตามคำสั่งศาล ในคำบอกกล่าวจะต้องระบุอัตราดอกเบี้ยและเบี้ยปรับด้วยและต้องชำระทั้งหมดภายใน 30 วันนับแต่วันได้แจ้ง

อัตราดอกเบี้ยของเงินค่าปรับและเงินค่าสินไหมทดแทน¹⁸ จำนวนที่ผิดนัดชำระค่าปรับหรือค่าสินไหมทดแทนในจำนวนมากกว่า 2,500 ดอลลาร์ จะต้องจ่ายดอกเบี้ย เว้นแต่จำเลยได้ชำระค่าปรับหรือค่าสินไหมทดแทนเต็มจำนวนแล้วภายในระยะเวลา 15 วันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา ถ้าวันที่ครบกำหนดดังกล่าวเป็นวันเสาร์-วันอาทิตย์ หรือวันหยุดราชการ จำเลยจะต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ยโดยเริ่มนับวันตั้งแต่ทำการแรกถัดจากวันหยุดดังกล่าว ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยไม่มีความสามารถจ่ายดอกเบี้ยที่กำหนดโดยศาลได้ตามกำหนด ศาลอาจจะสั่งให้ยกเว้นการคิดดอกเบี้ยกับจำเลย หรือจำกัดจำนวนดอกเบี้ยที่จะต้องจ่ายไว้เป็นเฉพาะจำกัดระยะเวลาที่จำเลยจะต้องจ่ายดอกเบี้ย

การคำนวณดอกเบี้ยให้คำนวณโดยคิดเป็นรายวัน (นับตั้งแต่วันที่จำเลยต้องรับผิดชอบในจำนวนดอกเบี้ย) อัตราดอกเบี้ยที่กำหนดโดยกระทรวงการคลัง สำหรับการเป็นหนี้ระยะ 1 ปี โดยกระทรวงการคลังเป็นผู้กำหนดอัตราดอกเบี้ยดังกล่าว เป็นอัตราดอกเบี้ยรายสัปดาห์ เบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระค่าปรับ¹⁹ ถ้าจำเลยไม่ชำระค่าปรับหรือค่าสินไหมทดแทนจนกลายเป็นการไม่ชำระหนี้ให้ตรงเวลาจำเลยจะต้องจ่ายเบี้ยปรับในจำนวนเท่ากับ 10 เปอร์เซ็นต์ของเงินต้น และถ้าจำเลยไม่ชำระค่าปรับหรือค่าสินไหมทดแทนเลยจนกลายเป็นผู้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ตามช้อตกลง จำเลยต้องจ่ายเงินเบี้ยปรับในอัตราเท่ากับ 15 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนเงินต้นที่ผิดนัดนั้น

การให้ยกเว้นดอกเบี้ยหรือเบี้ยปรับซึ่งกำหนดโดยพนักงานอัยการ²⁰ พนักงานอัยการอาจยกเว้นดอกเบี้ยหรือเบี้ยปรับทั้งหมดหรือบางส่วน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าได้มีการพยายามจัดเก็บดอกเบี้ยและค่าสินไหมทดแทนแล้วแต่การจัดเก็บดังกล่าวนั้นไม่ได้ผล

วิธีการจัดเก็บเงินค่าปรับและค่าสินไหมทดแทน การชำระเงินค่าปรับและค่าสินไหมทดแทนจะต้องทำตามลำดับต่อไปนี้

- 1) การเรียกเก็บเงินต้น
- 2) การเรียกเก็บเงินค่าใช้จ่ายต่างๆ
- 3) การเรียกเก็บค่าดอกเบี้ยและ
- 4) การเรียกเก็บเงินเบี้ยปรับ

¹⁸ Us Code Title 18. Section 3612 (f).

¹⁹ Us Code Title 18. Section 3612 (g).

²⁰ Us Code Title 18. Section 3612 (h).

การสิ้นสุดความรับผิดชอบใช้เงินค่าปรับจะหมดอายุความเมื่อพ้นกำหนด 20 ปีนับแต่วันที่ศาลได้มีคำพิพากษา หรือ 20 ปีหลังจากถูกปล่อยจากคุกกรณีที่บุคคลนั้นต้องติดคุกแทนค่าปรับเมื่อบุคคลนั้นตาย การปลดหนี้กรณีที่ไม้อาจชำระหนี้ได้จะไม่มี การปลดหนี้ที่จำเลยไม้อาจชำระหนี้ได้ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายบทนี้ตาม United States Code Title 11 แม้ว่าจำเลยจะถูกฟ้องล้มละลายหนี้ค่าปรับทางอาญาก็ยังคงอยู่ต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการแยกการกำหนดค่าปรับในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลไว้อย่างชัดเจน โดยการลงโทษปรับศาลต้องพิจารณาสภาพแวดล้อมและพฤติการณ์ในการกระทำความผิดและความสามารถในการชำระค่าปรับของจำเลย และผู้ที่ต้องคำพิพากษาลงโทษปรับจะต้องชำระเงินค่าปรับต่อศาลในทันทีเว้นแต่เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลอาจกำหนดวันให้นำเงินมาชำระหรือศาลจะให้จำเลยผ่อนชำระก็ได้ แต่ถ้าจำเลยมีเจตนาไม่ชำระค่าปรับเลยศาลจะสั่งให้ชำระค่าปรับเพิ่มหรืออาจสั่งจำคุกจำเลยหรือทั้งจำทั้งปรับได้ นอกจากนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกายังมีโทษระดับกลางให้ศาลได้เลือกลงโทษให้เหมาะสมแก่ผู้กระทำความผิดแต่ละรายด้วย ส่วนการบังคับค่าปรับนั้นจะเป็นหน้าที่ของอัยการ โดยศาลจะส่งสำเนาคำพิพากษาหรือคำสั่งไปยังพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการให้ได้มาซึ่งค่าปรับต่อไป

3.2 หลักกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law

สาธารณรัฐฝรั่งเศส

ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสแบ่งประเภทความผิดอาญาไว้อย่างมีเอกลักษณ์และเป็นระบบเรียกว่า การแบ่งประเภทความผิดแบบไตรภาค (Tripartite Classification) ออกเป็น 3 ประเภท คือ ความผิดอุกฤษฏ์โทษหรือความผิดมหันตโทษ (Les Crimes) ความผิดมัจฉิมโทษหรือมัจฉิมโทษ (Les Délits) และความผิดลหุโทษ (Les Contraventions) โดยโทษปรับจะเป็นโทษหลักที่ลงแก่ผู้กระทำความผิดในความผิดมัจฉิมโทษและความผิดลหุโทษ และบางครั้งโทษปรับก็เป็นโทษเสริมที่กำหนดเพิ่มขึ้นเพื่อความสมบูรณ์ในความผิดอุกฤษฏ์โทษได้

3.2.1 องค์การอัยการของสาธารณรัฐฝรั่งเศส

สาธารณรัฐฝรั่งเศส (French Republic) หรือฝรั่งเศส (French) ตั้งอยู่บริเวณตะวันตกของทวีปยุโรป มีพื้นที่ส่วนที่อยู่ในทวีปยุโรปประมาณ 547,030 ตารางกิโลเมตร อาณาเขตติดกับราชอาณาจักรเบลเยียม ประเทศลักเซมเบิร์ก สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สมาพันธรัฐสวิส ประเทศอิตาลี ประเทศโมนาโก ประเทศอันดอร์ราและประเทศสเปน ปัจจุบันปกครองในระบอบ

ประชาธิปไตย มีประธานาธิบดีเป็นประมุขของประเทศ และมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำฝ่ายบริหาร โดยที่ประธานาธิบดีมีอำนาจทางบริหารที่สำคัญบางส่วน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 22 แคว้น มีเมืองหลวงชื่อ ปารีส (Paris) ใช้ภาษาฝรั่งเศส เป็นภาษาทางการ มีประชากรประมาณ 67 ล้านคน ร้อยละ 85 ของประชากรนับถือศาสนาคริสต์ รายได้หลักของประเทศมาจากการผลิตเครื่องจักร ธุรกิจการท่องเที่ยว การเงินการธนาคารและการประกันภัย และเกษตรกรรม

ใช้ระบบประมวลกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 65 บัญญัติให้สภาระดับสูงของทางตุลาการ ประกอบด้วยส่วนงานซึ่งรับผิดชอบการบริหารงานบุคคลของผู้พิพากษา และพนักงานอัยการ โดยส่วนงานซึ่งรับผิดชอบการบริหารงานบุคคลของพนักงานอัยการมีอธิบดีอัยการแห่งศาลฎีกา (Chief Public Prosecutor at the Court de Cassation) เป็นประธาน กับมีพนักงานอัยการ 5 คน และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ เป็นกรรมการ ร่วมกันทำหน้าที่เสนอความเห็นในการบริหารงานบุคคลของพนักงานอัยการ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ราวคริสต์ศตวรรษที่ 16 พระมหากษัตริย์ได้แต่งตั้งทนายความส่วนพระองค์ให้ทำหน้าที่ว่าต่างแก้ต่างในศาลเพื่อรักษาผลประโยชน์ของพระมหากษัตริย์ ต่อมาระบบศาลยุติธรรมซึ่งใช้ระบบไต่สวนมาแต่เดิม ถูกปฏิรูปใหม่โดยแยกอำนาจการสอบสวนฟ้องร้องคดีมาไว้ที่องค์กรใหม่ คือ องค์กรอัยการ ทนายความส่วนพระองค์ก็ได้พัฒนาบทบาทของตนเองไปเป็นทนายความที่ทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม เรียกว่า พนักงานอัยการ (Public Prosecutors) และยุติบทบาทการเป็นทนายความส่วนพระองค์ อย่างไรก็ตาม พนักงานอัยการฝรั่งเศสไม่ถือว่าตนเป็นทนายความของรัฐบาล หากแต่ถือว่าเป็นผู้ใช้กฎหมายในนามของกระบวนการยุติธรรมแทนสาธารณชน พนักงานอัยการมีหน้าที่ค้นหาความจริง จึงมีอำนาจควบคุมดูแลการสอบสวนและการใช้อำนาจจับกุมคุมขังของพนักงานสอบสวน รวมทั้งมีอำนาจแจ้งให้ผู้พิพากษาสอบสวนเข้าทำการสอบสวนในคดีอาญาบางประเภท โดยทั่วไป พนักงานอัยการมีอิสระเต็มที่ในการปฏิบัติหน้าที่ แต่สำนักงานอัยการอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีอำนาจหน้าที่กำหนดนโยบายการดำเนินคดี รวมทั้งมีอำนาจสั่งการให้อธิบดีอัยการดำเนินคดีอาญาในบางกรณี

3.2.2 การกำหนดโทษปรับ

การลงโทษปรับ (L'Amende) คือ การที่รัฐบังคับให้มีการลงโทษโดยการชำระค่าปรับให้แก่รัฐ และการลงโทษปรับไม่เป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเสียหายเหมือนโทษจำคุก และสามารถที่จะข่มขู่ผู้กระทำความผิดได้ถ้ามีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม โทษปรับจึงเป็นโทษที่สะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์มากกว่าให้โทษ นอกจากนี้ โทษปรับอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม

กับลักษณะของความผิด อีกทั้งยังเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายสำหรับรัฐ ทำให้รัฐไม่ต้องเสียรายได้ของแผ่นดินไปใช้ในการดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย²¹

ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสโทษปรับมีกำหนดไว้ในความผิดแต่ละประเภท ดังนี้

1) โทษปรับสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษ

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-2 บัญญัติไว้ว่า แม้ศาลจะลงโทษจำคุกและกักขังสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษแล้ว ก็ไม่ห้ามในการลงโทษปรับหรือโทษเสริมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-10²²

2) โทษปรับสำหรับความผิดมิชฌิมโทษ

ตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-3 กำหนดประเภทของโทษที่ใช้แก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดา ดังนี้²³

(1) โทษจำคุก

(2) โทษปรับ

(3) โทษปรับรายวัน

(4) โทษการทำงานบริการสาธารณะ

(5) โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 131-6

(6) โทษเสริมตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 131-10

จะเห็นได้ว่า ความผิดมิชฌิมโทษจะมีโทษหลัก คือ โทษจำคุกและโทษปรับตาม (1) และ (2) ส่วนโทษตาม (3)-(5) เป็นโทษทางเลือก (Les peines alternatives) หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า โทษแทนที่ (Les peines de substitution) และโทษใน (6) เป็นโทษเสริม (Les peines complémentaires)

โทษปรับถือเป็นโทษหลักที่สามารถใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดอุกฤษฏ์โทษและเป็นความผิดมิชฌิมโทษที่เป็นบุคคลธรรมดาได้ สำหรับบุคคลธรรมดาโทษปรับอาจใช้เป็นโทษแทนที่โทษจำคุกได้ในกรณีที่เป็นความผิดเล็กน้อย เนื่องจากลงโทษจำคุกระยะสั้นจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี ดังนั้นโทษปรับจึงเป็นโทษทางเลือกประเภทหนึ่งสำหรับโทษจำคุก แต่สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลนั้นโทษปรับเป็นโทษหลักประเภทเดียวที่สามารถลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลได้ โดยหลักทั่วไปกฎหมายอาญาฝรั่งเศสจะกำหนดโทษปรับไว้ควบคู่กับโทษจำคุก และอัตราของโทษปรับจะมีความสัมพันธ์เป็นสัดส่วนกับโทษจำคุก กล่าวคือ

²¹ เชษฐภัทร พรหมชนะ. อ้างแล้ว. หน้า 58-59.

²² ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2549). *ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา*. รายงานการศึกษาระดับสมบูรณโครงการวิจัยสำนักงานกิจการยุติธรรม. หน้า 161.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 163.

หากโทษจำคุกสูงโทษปรับก็จะสูงตามไปด้วย ถ้าหากโทษดังกล่าวกำหนดไว้สำหรับการกระทำความผิดที่อยู่ในหมวดหรือการกระทำความผิดที่มีลักษณะอย่างเดียวกัน เช่น ความผิดฐานล่องละเมิดทางเพศซึ่งไม่ใช่การข่มขืนกระทำชำเรา และมีเหตุที่ต้องรับโทษหนักขึ้น มาตรา 222-30 กำหนดโทษจำคุกไว้สิบปี และปรับโทษ 150,000 ยูโร แต่ถ้าเป็นความผิดฐานล่องละเมิดทางเพศซึ่งไม่ใช่การข่มขืนกระทำชำเราแต่ไม่มีเหตุที่ต้องรับโทษหนักขึ้น มาตรา 222-27 กำหนดโทษจำคุกไว้ห้าปี และปรับโทษ 75,000 ยูโร เป็นต้น²⁴

3) โทษปรับสำหรับความผิดลหุโทษ

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสกำหนดโทษสำหรับความผิดลหุโทษไว้ 2 ประการ คือ โทษปรับและโทษที่ห้ามหรือจำกัดสิทธิบางประการ สำหรับโทษปรับนั้นได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-33 ซึ่งกำหนดจำนวนเงินค่าปรับของโทษปรับตามลำดับชั้นไว้เป็นเงินสกุลยูโร โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้²⁵

- (1) ปรับไม่เกิน 38 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 1
- (2) ปรับไม่เกิน 150 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 2
- (3) ปรับไม่เกิน 450 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 3
- (4) ปรับไม่เกิน 450 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 4
- (5) ปรับไม่เกิน 1,500 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 5 ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดซ้ำและมีกฎหมายกำหนดไว้ให้เพิ่มอัตราโทษสูงสุดเป็น 3,000 ยูโร

อย่างไรก็ตาม มาตรา 131-15 บัญญัติห้ามการลงโทษปรับพร้อมกับโทษที่ห้ามหรือจำกัดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 131-14 แต่ไม่ห้ามการลงโทษเสริมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 131-16 และ 131-17²⁶

สำหรับรูปแบบในการกำหนดโทษปรับจะพิจารณาจากรายได้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของผู้กระทำความผิด โดยจะมีการนำรายได้ดังกล่าวมากำหนดในรูปแบบร้อยละ และนำรายได้มาแบ่งออกเป็นส่วนๆ เพื่อนำส่วนหนึ่งมาใช้ในการชำระค่าปรับ โดยวิธีการดำเนินการดังกล่าวอาจจะเป็นไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น การต้องโทษปรับร้อยละ 5 ของเงินเดือน เป็นระยะเวลา 10 เดือน ซึ่งเป็นการจ่ายค่าปรับเป็นรายเดือน หรือการต้องโทษปรับร้อยละ 20 ของรายได้ประจำปี เป็นระยะเวลา 5 ปี ซึ่งเป็นการจ่ายค่าปรับเป็นรายปี กรณีเช่นนี้ก็จะสามารถทำได้และประโยชน์ด้านหนึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาการมีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือการล้มละลายซึ่งจะทำให้การปรับ

²⁴ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 167-168.

²⁵ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 176.

²⁶ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 176.

สามารถตกลงเป็นพื้ได้ แม้ว่าโทษปรับสามารถที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมได้ อย่างไรก็ตามโทษปรับก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้กับความผิดบางกรณี โดยเฉพาะเรื่องความผิดที่มีความรุนแรงในกรณีโทษปรับเป็นการลงโทษเพียงอย่างเดียวที่จะกำหนดได้สำหรับความผิดนั้น เช่น การละเมิดโดยการ ใ้ความรุนแรงโดยเจตนาต่อบุคคล²⁷ แต่ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลนั้นประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-38 ได้กำหนดอัตราโทษปรับไว้สูงถึง 5 เท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับบุคคลธรรมดา และการกำหนดโทษอยู่ในดุลพินิจของผู้พิพากษาซึ่งสามารถปรับให้เหมาะสมกับสถานะทางการเงินของนิติบุคคลผู้กระทำความผิดได้²⁸

3.2.3 การบังคับค่าปรับ

หากผู้ต้องโทษไม่ชำระค่าปรับตามคำพิพากษาของศาล กฎหมายได้กำหนดมาตรการบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกาย (la contrainte par corps) ของผู้ต้องโทษได้มาตรการดังกล่าว คือ การจำกัดเสรีภาพของของจำเลยเป็นเวลาตั้งแต่ห้าวันถึงสี่เดือน ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนเงินค่าปรับที่จำเลยไม่ชำระตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 750 ดังนี้²⁹

- 1) 5 วัน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนตั้งแต่ 150 ยูโร แต่ไม่เกิน 450 ยูโร
- 2) 10 วัน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 450 ยูโร แต่ไม่เกิน 1,500 ยูโร
- 3) 20 วัน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 1,500 ยูโร แต่ไม่เกิน 3,000 ยูโร
- 4) 1 เดือน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 3,000 ยูโร แต่ไม่เกิน 6,000 ยูโร
- 5) 2 เดือน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 6,000 ยูโร แต่ไม่เกิน 12,000 ยูโร
- 6) 4 เดือน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 12,000 ยูโร

²⁷ Michèle-Laure Rassat. อ้างถึงใน เซษฐภัทร พรหมชนะ. อ้างแล้ว. หน้า 60.

²⁸ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 184.

²⁹ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 169-170.

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เป็นการตีความคำยาเสพติดนั้น ระยะเวลาของการบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องโทษปรับที่ไม่ชำระค่าปรับอาจสูงถึงสองปี (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา L 627-6)³⁰

การบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกายในกรณีไม่ชำระโทษปรับนี้ ไม่สามารถกระทำได้ในกรณี ดังต่อไปนี้³¹

- 1) เป็นความผิดทางการเมือง
- 2) เป็นความผิดเกี่ยวกับการพิมพ์ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 749)
- 3) หากผู้ต้องโทษเป็นผู้เยาว์หรือบุคคลที่มีอายุตั้งแต่หกสิบปีขึ้นไป (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 751)
- 4) หากผู้ต้องโทษอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 752)
- 5) หากเป็นการบังคับเอา กับสามีภริยาในขณะเดียวกัน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 753)

6) ผู้แทนของนิติบุคคลซึ่งไม่สามารถชำระค่าปรับได้

แม้ว่าการบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกายในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่สามารถชำระโทษปรับได้ นี้จะเป็นมาตรการที่มีลักษณะทางอาญา แต่มาตรการดังกล่าวไม่ใช่โทษ ซึ่งศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่า มาตรการดังกล่าวมีฐานะเป็นมาตรการบังคับเอาโทษทางทรัพย์สินแต่ไม่ใช่โทษ (คำพิพากษาศาลฎีกา แผนกคดีอาญา เมื่อวันที่ 24 กันยายน ค.ศ. 1996 เลขที่ 328)³²

3.2.4 การใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ

ในสาธารณรัฐฝรั่งเศส นอกจากโทษปรับและโทษจำคุกแล้ว ยังมีรูปแบบการลงโทษที่เกิดขึ้นใหม่ที่เรียกว่า “โทษทางเลือกหรือโทษแทนที่” (Les peines alternatives หรือ Les peines de substitution) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้โทษประเภทนี้ในการลงโทษแทนโทษจำคุกระยะสั้นและเป็นโทษที่มีรูปแบบพิเศษจากโทษหลัก ซึ่งการใช้โทษทางเลือกเป็นโทษแทนที่โทษหลักนั้น มีความหมายเข้าใจโดยนัยว่าศาลจะลงโทษหลักไปพร้อมกับโทษทางเลือกไม่ได้ กล่าวคือ จะ

³⁰ ฌองส์ โจฮาญ และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 169-170.

³¹ ฌองส์ โจฮาญ และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 169-170.

³² ฌองส์ โจฮาญ และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 169-170.

ลงโทษจำคุกหรือโทษปรับพร้อมกับลงโทษทางเลือกไม่ได้³³ ซึ่งโทษทางเลือกหรือโทษแทนที่มีดังต่อไปนี้

1) โทษปรับรายวัน

โทษปรับรายวันมีการนำมาใช้ในกฎหมายฝรั่งเศส โดยรัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1983 เพื่อเป็นโทษที่ใช้แทนที่โทษจำคุก ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ได้กำหนดให้โทษปรับรายวันกลายเป็นโทษเสริมทั่วไปและเป็นโทษที่สามารถใช้แทนที่โทษปรับตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 131-5 และ มาตรา 131-25³⁴

โทษปรับรายวันให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดจำนวนค่าปรับในแต่ละวัน โดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและภาระความรับผิดชอบของจำเลย ซึ่งจะต้องไม่เกิน 30 ยูโรต่อหนึ่งวัน และการกำหนดจำนวนวันที่จะต้องรับโทษปรับรายวันนั้นจะต้องคำนึงถึงพฤติการณ์แวดล้อมแห่งการกระทำความผิดแต่ต้องไม่เกิน 360 วัน (ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-5) ตัวอย่างเช่น จำเลยถูกลงโทษปรับรายวัน 30 ยูโรต่อหนึ่งวันเป็นระยะเวลา 100 วัน รวมเป็นเงิน 3,000 ยูโร อย่างไรก็ตาม จำนวนเงินค่าปรับทั้งหมดที่กำหนดไว้สำหรับโทษปรับรายวันจะต้องไม่เกินจำนวนเงินสูงสุดของค่าปรับต่อวัน คือ 300 ยูโร คูณด้วยจำนวนวันสูงสุดของโทษปรับรายวันคือ 360 วัน (300 x 360) เท่ากับ 108,000 ยูโร คิดเป็นเงินไทยประมาณ (108,000 x 50) เท่ากับ 5,400,000 บาท³⁵

2) โทษการทำงานบริการสาธารณะ

โทษการทำงานบริการสาธารณะถูกบัญญัติใช้เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1983 มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้แทนการลงโทษหลัก ดังนั้นประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-9 จึงห้ามการลงโทษการทำงานบริการสาธารณะพร้อมกับโทษจำคุก และยังห้ามการลงโทษการทำงานบริการสาธารณะพร้อมกับการลงโทษอื่นๆ เช่น โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิของผู้กระทำความผิด โทษปรับ โทษปรับรายวัน³⁶

การทำงานบริการสาธารณะเป็นโทษที่จะใช้ในขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฝรั่งเศส โดยจะใช้กับคดีอาญาที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุ การการกระทำความผิดในคดีเล็กน้อยๆ ที่มีการทำซ้ำแล้วซ้ำอีก หรือความผิดปานกลาง ความผิดเกี่ยวกับการจราจรหรือการคมนาคม ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าส่วนใหญ่ศาลอุทธรณ์จะเป็นผู้นำวิธีการดังกล่าวมาใช้มากกว่าศาลชั้นต้น ซึ่งศาลจะพิพากษาเมื่อสิ้นสุดการพิจารณาคดี โดยในทางปฏิบัติจะมีผู้ทำหน้าที่บังคับโทษ (Le juge

³³ ฌอง ค็องต็อง และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 171.

³⁴ ฌอง ค็องต็อง และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 171.

³⁵ ฌอง ค็องต็อง และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 172

³⁶ ฌอง ค็องต็อง และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 172

de l'application des peines (JAP)) ซึ่งจะเป็นผู้พิพากษาในศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ หรือ ผู้พิพากษาในศาลที่มีคำพิพากษาแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาบังคับโทษ ผู้พิพากษาบังคับโทษจะตรวจสอบประวัติและความประพฤติของผู้ต้องโทษเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมในการปรับเปลี่ยนโทษพิจารณาแล้วสมควรจะได้รับการเปลี่ยนโทษ ผู้พิพากษาบังคับโทษจะเป็นผู้ร้องขอให้ศาลเปลี่ยนโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน เป็นการทำงานบริการสาธารณะภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หรือรอการลงโทษพร้อมกับการใช้ทำงานบริการสาธารณะตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 132-54³⁷

ลักษณะงานบริการสาธารณะส่วนใหญ่จะเป็นการทำงานในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นการทำงานที่มีความเสี่ยงน้อย ในกรณีที่ผู้ต้องโทษนั้นมีงานทำอยู่แล้วจะต้องบังคับใช้การทำงานบริการสาธารณะนอกเวลาของการทำงานปกติโดยหน่วยงานที่ผู้ต้องโทษไปทำงาน จะต้องเป็นผู้จ่ายค่าอาหาร ค่าเดินทาง และเงินประกันความเสียหายอันเกิดจากการทำงาน³⁸

ในการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการทำงานบริการสาธารณะนั้น มาตรา 131-22 แห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสได้กำหนดว่า ผู้พิพากษาบังคับโทษจะเป็นผู้กำหนดวิธีการและระยะเวลาในการใช้บังคับการทำงานบริการสาธารณะ โดยจะมีการกำหนดระยะเวลาการทำงานเป็นเวลา 40-200 ชั่วโมง ภายในระยะเวลาไม่เกิน 18 เดือน โดยไม่มีค่าตอบแทน และภายใต้ข้อกำหนดตามที่ศาลกำหนด ระยะเวลาดังกล่าวจะสิ้นสุดลงเมื่อผู้ต้องโทษได้ทำงานบริการสังคมเสร็จสมบูรณ์โดยระยะเวลาดังกล่าวอาจสะดุดหยุดลงได้ในกรณีที่ผู้ต้องโทษประสบปัญหาที่ร้ายแรงและเร่งด่วน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ³⁹

ตามมาตรา 132-55 ภายในระยะเวลาดังกล่าวนี้ผู้พิพากษาจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดจะต้องปฏิบัติตามมาตรการควบคุม ดังต่อไปนี้⁴⁰

(1) ในเวลาที่ผู้พิพากษาเรียกให้ผู้กระทำความผิดปรากฏตัว จะต้องปฏิบัติตามโดยให้มารายงานตัวต่อผู้พิพากษาบังคับโทษหรือเจ้าหน้าที่ควบคุมที่ได้รับมอบหมาย

(2) ผู้ที่ทำการบริการสาธารณะจะต้องตรวจร่างกายก่อนที่จะมีการปฏิบัติหน้าที่ตามโทษที่ได้รับ เพื่อที่จะสามารถตรวจสอบผู้ที่ทำการบริการสาธารณะว่าเป็นผู้ที่มีสุขภาพแข็งแรงและไม่เป็นพาหะของเชื้อโรคไปยังผู้อื่น เป็นการยืนยันรับรองทางการแพทย์ว่าเหมาะสมที่จะปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องที่จะทำการบริการสังคม

³⁷ เศษฐภัทร พรหมชนะ. อ้างแล้ว. หน้า 63-65.

³⁸ เศษฐภัทร พรหมชนะ. อ้างแล้ว. หน้า 63-65.

³⁹ เศษฐภัทร พรหมชนะ. อ้างแล้ว. หน้า 63-65.

⁴⁰ เศษฐภัทร พรหมชนะ. อ้างแล้ว. หน้า 63-65.

(3) ผู้ที่ทำการบริการสาธารณะจะต้องชี้แจงเหตุผลของการเปลี่ยนงานหรือเปลี่ยนสถานที่พักอาศัย อันเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการบริการสาธารณะตามวิธีการที่กำหนด

(4) ผู้ที่ทำการบริการสาธารณะจะต้องขออนุญาตล่วงหน้าต่อผู้พิพากษาบังคับโทษ สำหรับการเดินทางอันอาจจะก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการให้บริการสาธารณะ

(5) ผู้ที่ทำการบริการสาธารณะจะต้องให้เจ้าหน้าที่เข้าตรวจเยี่ยมและตรวจสอบข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับโทษของผู้รับทำการบริการสาธารณะ นอกจากนี้ ผู้ที่ทำการบริการสาธารณะอาจจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามหรือมีหน้าที่พิเศษที่ศาลจะกำหนดในแต่ละรายไป

ตามมาตรา 131-23 ในบางกรณีอาจจะมีกรณีที่การทำงานบริการสาธารณะจะต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดหรือกฎระเบียบแห่งกฎหมายในเรื่องต่อไปนี้⁴¹

- (1) งานกลางคืน
- (2) ความสะอาด
- (3) ความปลอดภัย
- (4) งานของสตรีและงานของเด็ก

เพื่อให้สอดคล้องกับงานประเภทนี้ การทำงานบริการสาธารณะอาจจะกำหนดให้สามารถทำงานปกติและทำงานบริการสาธารณะด้วยก็ได้ ในกรณีที่ตัวจำเลยประกอบวิชาชีพอยู่จะทำงานบริการสาธารณะภายหลังจากงานปกติของตนเอง

ตามมาตรา 131-24 หน่วยงานที่ได้รับประโยชน์จากการทำงานบริการสาธารณะจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการทำบริการสาธารณะในการเดินทางและค่าอาหารแก่ผู้ที่ทำงานบริการสาธารณะ และหน่วยงานนั้นๆ จะต้องจัดทำประกันภัยเพื่อความรับผิดชอบในกรณีที่ผู้ทำงานบริการสาธารณะทำให้เกิดความเสียหาย ส่วนรัฐจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่นอันเกิดจากกรณีที่ผู้ทำการบริการสาธารณะปฏิบัติหน้าที่ในการบริการสาธารณะ เมื่อรัฐดำเนินการจ่ายค่าเสียหายแล้ว สามารถสวมสิทธิในฐานะผู้เรียกร้องความเสียหายมาไล่เบี้ยเอากับผู้ทำการบริการสาธารณะ⁴²

ตามมาตรา 131-36 กำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติหน้าที่ของการทำงานบริการสาธารณะดังนี้⁴³

(1) เงื่อนไขของผู้พิพากษา ผู้พิพากษาจะจัดทำลำดับรายการหน้าที่ของงานบริการสาธารณะต่อจำเลยเพื่อที่จะให้จำเลยปฏิบัติตามงานบริการสาธารณะ ในลำดับรายงานการบริหาร

⁴¹ เศษฐภัทร พรหมชนะ. อ้างแล้ว. หน้า 63-65.

⁴² เศษฐภัทร พรหมชนะ. อ้างแล้ว. หน้า 63-65.

⁴³ เศษฐภัทร พรหมชนะ. อ้างแล้ว. หน้า 63-65.

สาธารณะของแต่ละท้องถิ่นจะกำหนดแตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องถิ่นและตามเขตอำนาจของผู้พิพากษา

(2) เงื่อนไขที่จะกำหนดให้จำเลยที่เป็นลูกจ้างสามารถที่จะทำงานบริการสาธารณะควบคู่ไปในช่วงระยะเวลาทำงานปกติ

การควบคุมให้ผู้ต้องโทษปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของการใช้การทำงานบริการสาธารณะนั้น จะมีผู้พิพากษาบังคับโทษหรือหน่วยงานคุมประพฤติ หรือกรณีและผู้ต้องโทษเป็นเด็กผู้ควบคุมจะเป็นผู้พิพากษาคดีเด็กเป็นผู้ดูแลควบคุม⁴⁴

3) โทษห้ามหรือการจำกัดสิทธิต่างๆ ของผู้กระทำความผิด

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-6 ได้บัญญัติโทษห้ามหรือจำกัดสิทธิของผู้กระทำความผิดไว้จำนวน 11 ประการตามลำดับความหนักเบา โดยเกือบครึ่งหนึ่งของโทษดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อสิทธิมนุษยชนที่สำคัญยิ่งนั่นก็คือ การห้ามขับขี่ยานพาหนะ รายละเอียดของโทษมีดังนี้⁴⁵

(1) การพักใบอนุญาตขับขี่เป็นระยะเวลาไม่เกินห้าปี

(2) การห้ามขับขี่ยานพาหนะบางประเภทเป็นระยะเวลาไม่เกินห้าปี

(3) การยกเลิกใบอนุญาตขับขี่และการห้ามร้องขอให้ออกใบอนุญาตขับขี่ฉบับใหม่เป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี

(4) การริบยานพาหนะหนึ่งหรือหลายรายการของผู้กระทำความผิด

(5) การห้ามเคลื่อนที่ยานพาหนะหนึ่งหรือหลายรายการของผู้กระทำความผิดเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี

(6) การห้ามยึดถือหรือพกพาอาวุธซึ่งต้องได้รับอนุญาตเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าห้าปี

(7) การริบอาวุธหนึ่งหรือหลายรายการที่เป็นกรรมสิทธิ์หรืออยู่ในความครอบครองของผู้ถูกลงโทษ

(8) การถอนใบอนุญาตล่าสัตว์กับการห้ามร้องขอออกใบอนุญาตล่าสัตว์ฉบับใหม่เป็นระยะเวลาไม่เกินห้าปี

(9) การห้ามส่งจ่ายเช็คเพื่อการอื่นนอกเหนือจากเช็คที่อนุญาตให้ถอนเงินโดยผู้ส่งจ่ายซึ่งเป็นผู้จ่าย หรือเช็คที่ได้รับการรับรองและแสดงบัตรจ่ายเงินของธนาคาร

⁴⁴ เศษฐภัทร พรหมชนะ. อ้างแล้ว. หน้า 63-65.

⁴⁵ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 172-173.

(10) การริบสิ่งของที่มีไว้หรือมีความมุ่งหมายที่จะใช้กระทำความผิด หรือสิ่งของที่ได้มาจากการกระทำความผิด อย่างไรก็ตามการริบสิ่งของดังกล่าวไม่อาจกล่าวได้หากเป็นความผิด มัชฌิม โทษเกี่ยวกับการพิมพ์ (le délit de presse)

(11) การห้ามประกอบกิจกรรมทางวิชาชีพหรือสังคมเป็นระยะเวลาไม่เกินห้าปี หากปรากฏว่าสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ใช้ในกิจกรรมดังกล่าวถูกแรงจูงใจใช้สำหรับเตรียมการ หรือกระทำความผิด อย่างไรก็ตาม การห้ามดังกล่าวไม่บังคับใช้สำหรับการปฏิบัติการกิจการที่มาจาก การเลือกตั้ง (mandat électif) หรือในความรับผิดชอบของสหภาพ รวมทั้งในกรณีที่เป็นความผิดมัชฌิม โทษเกี่ยวกับการพิมพ์

3.2.5 บทบาทหน้าที่ของอัยการในการบังคับโทษปรับในคดีอาญา

เมื่อศาลพิพากษาลงโทษปรับแล้ว ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสอำนาจหน้าที่ในการจัดให้มีการ ปฏิบัติตามคำพิพากษาเป็นของอัยการ (le ministère public) ซึ่งตามความหมายในภาษาฝรั่งเศส หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ประจำอยู่ตามศาล เพื่อเป็นผู้แทนของสังคมมีอำนาจและหน้าที่ ดำเนินการในนามของสังคมให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวกับความเรียบร้อย โดยเป็นผู้ฟ้องร้อง ดำเนินคดีและจัดให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยอัยการของสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีได้มีอำนาจที่ จำกัดเฉพาะในการดำเนินคดีอาญาในศาลเท่านั้น แต่นอกศาลอัยการก็ยังมีหน้าที่ต่างๆ ซึ่งในทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ ทางระเบียบวินัยและทางด้านปกครองอีกมากมายหลายประการ

อัยการฝรั่งเศสมีลักษณะเช่นเดียวกับผู้พิพากษาและสังกัดกระทรวงยุติธรรมเช่นเดียวกัน แต่อัยการมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากผู้พิพากษาอยู่บ้าง 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่งอัยการ เป็นตัวแทนอำนาจบริหารซึ่งทำให้อัยการมีการบังคับบัญชาตามลำดับอาวุโส อัยการเป็นอันหนึ่ง อันเดียวแบ่งแยกไม่ได้และอัยการไม่ขึ้นกับศาล ประการที่สองอัยการเป็นคู่ความสำคัญ และความ จำเป็นในคดีอาญา ซึ่งทำให้อัยการไม่อาจถูกคัดค้านได้และอัยการไม่ต้องรับผิดชอบในการฟ้องคดี ในฝรั่งเศสอัยการและผู้พิพากษามีฐานะเท่าเทียมกันทุกประการและมีคำเรียกรวมกันว่า Magistrate อัยการฝรั่งเศสมีหน้าที่ในทางอาญา ดังนี้

- 1) อำนาจหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีชั้นผู้ใหญ่
- 2) อำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส การฟ้องคดีอาญาเป็นอำนาจ ของรัฐแต่ผู้เดียว อัยการเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของสังคม เอกชนจะฟ้องคดีอาญาเองโดยตรงไม่ได้ แต่ผู้เสียหายอาจฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องได้เพื่อบังคับให้อัยการฟ้องคดีอาญาได้ โดยอัยการจะฟ้องคดี ต่อเมื่อเห็นสมควรและเพื่อประโยชน์ของสังคม ซึ่งอัยการมีวิธีฟ้องคดีได้ 2 อย่าง คือ ฟ้องผู้ต้องหา โดยตรงต่อศาลแขวงหรือศาลที่พิจารณาคดีโทษปานกลางในกรณีที่คดีนั้นเป็นความผิดลหุโทษหรือ

โทษปานกลาง หรือยื่นขอให้ทำการไต่สวนในกรณีเป็นคดีที่มีโทษอุกฤษฏ์หรือคดีที่มีโทษปานกลาง แต่ผู้ต้องหาจับข้อหรือเป็นคดีที่มีกฎหมายบังคับให้ต้องไต่สวนก่อน

3) อำนาจหน้าที่ในการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในการบังคับตามคำพิพากษา หรือคำสั่ง อัยการมีหน้าที่ต้องแจ้งให้พยานต้องทราบคำวินิจฉัยของศาลเกี่ยวกับผู้ต้องขังแต่ละคน ทุกครั้ง และออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรให้ปล่อยตัวผู้ต้องขังไปทันทีเมื่อศาลพิพากษาปล่อยหรือพิพากษาให้ปรับหรือจำคุกแต่รอการลงโทษไว้ การบังคับให้ชำระเงินค่าปรับตามคำพิพากษาต้องกระทำในนามของอัยการ และถ้าผู้ถูกพิพากษาให้ปรับไม่ชำระค่าปรับ อัยการมีอำนาจสั่งให้เอาตัวไปกักขังหรือบังคับให้ชำระค่าปรับได้ สำหรับโทษจำคุกอัยการเป็นผู้จัดทำสารบบการลงโทษ ซึ่งมีรายละเอียดทุกอย่างในการลงโทษผู้ต้องโทษแต่ละคนไว้ครบถ้วน มีหน้าที่แจ้งให้ผู้ต้องโทษ ซึ่งยังไม่ถูกควบคุมมารับการจำคุกหรือแจ้งให้ตำรวจจับกุมเมื่อผู้นั้นจะหนีหรือไม่ยอมมา นอกจากนี้อัยการยังเป็นผู้ควบคุมดูแลให้เจ้าศาลจัดทำทะเบียนประวัติผู้กระทำผิดด้วย⁴⁶

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสศาลจะกำหนดโทษปรับควบคุมกับโทษจำคุกและมีสัดส่วนสัมพันธ์กัน เมื่อจำเลยไม่ชำระค่าปรับกฎหมายได้กำหนดมาตรการในการบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องโทษ โดยการจำกัดเสรีภาพได้ แต่มาตรการดังกล่าวไม่ใช่โทษ เป็นเพียงมาตรการบังคับเอาทรัพย์สินเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีโทษทางเลือกหรือโทษแทนที่มาใช้แทนที่โทษปรับได้ และในการบังคับค่าปรับเป็นอำนาจของอัยการ เนื่องจากการดำเนินคดีอาญา เป็นกระบวนการเดียวตั้งแต่เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ไปจนถึงการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา

3.3 หลักกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการประเทศไทย

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยกลุ่มบุคคลที่เรียกตนเองว่า คณะราษฎร ได้ยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งมีผลทำให้เปลี่ยนรูปการปกครองประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา และจากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการเมืองการปกครอง และส่งผลให้เกิดการปฏิรูปองค์กร หน่วยงานของรัฐที่สำคัญหลายแห่งแต่องค์กรอัยการก็ยังคงมีหน้าที่อำนาจความยุติธรรมให้เกิดแก่สังคมอยู่เช่นเดิม

⁴⁶ โกเมน ภทธริมย์. (2536). “โทษปรับ”. *วารสารอัยการ*, ฉบับที่ 163, ปีที่ 14, หน้า 228-239.

3.3.1 ประวัติความเป็นมาของระบบอัยการในประเทศไทย

คำว่า อัยการ เป็นคำที่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์กฎหมายไทย โดยกฎหมายตราสามดวง (The Three Great Seal Laws) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช⁴⁷ โปรดเกล้าฯ ให้ชำระใน พ.ศ. 2347 ส่วนสาเหตุหลักที่ต้องมีการชำระสะสางนั้นก็เนื่องมาจากเกิดคดีอั้งยี่อั้งยี่ฟ้องหย่านายบุญศรี⁴⁸ โดยกฎหมายตราสามดวงได้กล่าวถึงคำว่า พระอัยการ และไวยการ ไว้มากมายหลายแห่ง⁴⁹ ตัวอย่างเช่น ตามประกาศพระราชปรารภซึ่งเป็นส่วนแสดงเหตุผลที่ต้องมีการชำระกฎหมายตราสามดวง มีความว่า “...แลฝ่ายข้างอาณาจักรนี้มีกระษัตริย์ผู้ดำรงแผ่นดินนั้นอาไศรยซึ่ง

⁴⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระนามเดิมคังหรือทองคัง รัชการที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2279 ทรงปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์ เป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2325 ขณะที่มีพระชนมายุได้ 46 พรรษา และทรงย้ายราชธานีจากฝั่งธนบุรีมาอยู่ฝั่งพระนคร และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระบรมมหาราชวังเป็นที่ประทับ ทรงสมรสกับธิดาเศรษฐี ตำบลอัมพวา แขวงเมืองสมุทรสงคราม มีพระนามเดิมว่านาก มีพระราชโอรสพระราชธิดาด้วยกัน 10 พระองค์ก่อนปราบดาภิเษก และอีก 1 พระองค์ในเจ้าจอมมารดาภิรมย์รวมเป็น 11 พระองค์ ทรงสวรรคตเมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2352 พระชนมพรรษา 73 พรรษา ทรงครองราชย์นาน 27 ปี

เหตุการณ์ที่สำคัญ คือ สงคราม 9 ท้าว เป็นสงครามระหว่างอาณาจักรพม่ากับอาณาจักรไทย หลังจากที่สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ในปี พ.ศ. 2328 พระเจ้าปดุงกษัตริย์พม่า ต้องการประกาศแสนยานุภาพและเผยแผ่อิทธิพล โดยได้ทำสงครามรวบรวมเมืองเล็กเมืองน้อย รวมถึงเมืองประเทศราชให้เป็นปึกแผ่น และยกกองทัพเข้ามาตีไทย โดยมีจุดประสงค์เพื่อทำลายกรุงรัตนโกสินทร์ให้พินาศย่อยยับเหมือนเช่นกรุงศรีอยุธยา แต่ด้วยพระอัจฉริยภาพของพระองค์ที่ทรงชำนาญในการศึกสงครามพระองค์ใช้เวลา 5 เดือน จึงสามารถตีกองทัพพม่าแตกพ่ายกลับไปอย่างยับเยิน อ้างถึงใน ลำจุล ฮวบเจริญ. (2555). *พระมหากษัตริย์แห่งสยาม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพรส (1989). หน้า 71-79.

⁴⁸ อั้งยี่อั้งยี่ฟ้องหย่านายบุญศรี ช่างเหล็กหลวง นายบุญศรีได้ต่อสู้คดีโดยอ้างว่าอั้งยี่อั้งยี่เป็นภรรยาของตนได้ทำชู้กับนายราชอรอด แต่ลูกขุน ณ ศาลหลวงได้พิพากษาให้การสมรสขาดจากกันได้ โดยอาศัยบทบัญญัติกฎหมายบทหนึ่งซึ่งมีความว่า “ชายหาผิดมิได้ หญิงขอล่า ท่านว่าเป็นหญิงอย่าชาย อย่าได้” นายบุญศรีจึงได้นำความขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เห็นว่าคำพิพากษาของศาลไม่ยุติธรรมเพราะฝ่ายหญิงนอกใจชายแล้วกลับมาฟ้องอย่าได้อีก จึงมีพระบรมราชโองการให้ตรวจทานในต้นฉบับกฎหมายฉบับศาลหลวง ที่ศาลแขวงใช้ กับข้อความในต้นฉบับกฎหมายอีก 2 ฉบับ คือ ฉบับหอหลวง และฉบับข้างที่ เมื่อชำระกฎหมายเสร็จแล้ว จึงให้อำลักษณ์เขียนลงเส้นหมึกไว้ 3 ฉบับ สำหรับเก็บไว้ที่ห้องเครื่อง หอหลวง และศาลหลวงกฎหมายทั้งสามฉบับ โปรดเกล้าฯ ให้ประทับตราพระราชสีห์ พระคชสีห์ และบัวแก้วเป็นสำคัญ จึงเรียกกฎหมายฉบับนี้โดยทั่วไปว่า กฎหมายตราสามดวง และใช้บังคับมาเป็นระยะเวลาจนถึง 103 ปี จนกระทั่งมีการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลตามแบบประเทศอำนาจยุโรป จึงเลิกใช้กฎหมายตราสามดวง.

⁴⁹ วิชามหาคุณ. (ม. ป. ป.). *จากล้านนาถึงรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันพัฒนากระบวนการยุติธรรมเยาวชนและครอบครัวมูลนิธิพัฒนา. หน้า 49-50.

โบราณราชินิกุลกฎหมายพระอัยการกระษัตริย์แต่ก่อนบัญญัติไว้ได้เป็นบันทัดฐานจึงพิภพภาษาตราสิน
เนื้อความราษฎรทั้งปวงได้โดยยุติธรรม และพระราชกำหนดบทพระอัยการนั้นก็พ้นเพื่อนวิปริตผิดซ้ำ
ต่างกันไปเป็นอันมาก ด้วยคนอัน โลกหลงหาความลอยแก่บาปมิได้ ดัดแปลงแต่งตามชอบใจไว้
พิภพภาษาให้เสียยุติธรรมสำหรับแผ่นดินไปก็มีบ้าง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
จัดข้าทูลลอองธุลีพระบาท ที่มีสติปัญญาได้... 11 คน ชำระพระราชกำหนดบทพระอัยการอันมีอยู่ใน
ในหอหลวงตั้งแต่พระธรรมศาสตร์ไปให้ถูกถ้วนตามบาป และเนื้อความมิให้ผิดเพี้ยนซ้ำกันได้
จัดเป็นหมวดเป็นเหล่าเข้าไว้”⁵⁰

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว⁵¹ ได้ทรงอธิบายถึงความหมายของคำว่า อัยการ ไว้
ในพระราชนิพนธ์เรื่อง นานธรรมวิจารณ์ นับเป็นครั้งแรกที่มีการอธิบายโดยละเอียดถึงความหมาย
ของคำนี้ โดยทรงอธิบายว่า “...แลกฎหมายยุติธรรมนั้นจะให้คนทั้งปวงรักษาแลถือตามโดยใจ
แลอำนาจตัวไม่ได้ เพราะคนในชั่วบาปไม่อยากจะถือจะตั้งอยู่ในยุติธรรมนั้นมากนัก พวกนั้นย่อม
คิดแลปฏิบัติจะเอารัดเอาเปรียบเป็นตีแก่ตัวแลพวกตัว โยนความทุกข์ความยากให้ตกแก่ผู้อื่น ทำให้
ผู้อื่นเสียรัดเสียเปรียบฯ เมื่อเป็นดังนี้ ยุติธรรมนั้นถึงรู้แลเห็นได้ ก็รู้แลเห็นเสียเปล่า ไม่มีผู้ประพฤติ
ถือตาม จะต้องมิผู้กำลังและอำนาจหน้าที่ซื้อสัตย์ต่อยุติธรรม... เป็นเจ้าเป็นใหญ่ควบคุมบังคับ
บัญชาคนทั้งปวงให้ถือให้ตั้งอยู่ในยุติธรรมนั้น และกำกับคอยตัดสิน แลบังคับให้ผู้ติดต่

⁵⁰ การพิมพ์ข้อความทั้งหมด และต่อไปนี่ที่ปรากฏอยู่ในข้อความถัดไป เป็นการพิมพ์เนื้อความตามต้นฉบับเอกสาร
และรักษาไว้ซึ่งการพิมพ์แบบดั้งเดิมตามอักขรวิธีโบราณ.

⁵¹ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 4 เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
รัชกาลที่ 2 และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี เสด็จพระบรมราชสมภพเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2347 ณ
พระราชวังเดิม เมืองธนบุรี มีสมเด็จพระเชษฐาและสมเด็จพระอนุชาร่วมสมเด็จพระบรมราชินี 2 พระองค์ คือ
สมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระบาทสมเด็จพระปวเรนทราเมศวร์ พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดรัชสมัยของพระองค์ทรง
บำเพ็ญพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ทรงสนพระหฤทัยใฝ่ศึกษาวิทยาการของประเทศตะวันตก และนำมาประยุกต์ใช้
เพื่อพัฒนาบ้านเมืองให้ทัดเทียมนานอารยประเทศ ในรัชกาลนี้เป็นคราวแรกที่ประเทศไทยได้รับราชทูตที่เป็น
ผู้แทนของสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียจากสหราชอาณาจักร โดยตรง ราชทูตท่านนี้ คือ เซอร์ จอห์น เบาว์ริง
(Sir John Bowring) อันเป็นเหตุให้ไทยได้ทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับทางสหราชอาณาจักร เมื่อ พ.ศ. 2397
ในช่วงปลายรัชกาลหลังจากเสด็จพระราชดำเนินกลับจากทอดพระเนตรสุริยุปราคาเต็มดวงที่ตำบลหัวอก จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์ กลางเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2411 ทรงประชวรด้วยโรคไข้จับสั่นอย่างรุนแรงและเสด็จสวรรคตเมื่อ
วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 ณ ขณะพระชนมพรรษา 65 พรรษา รวมสิริราชสมบัติเป็นเวลา 18 ปี. อ้างถึงใน ธงทอง
จันทรางศุ. (2553). *แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าด้วยสถาบัน
พระมหากษัตริย์*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 49-52.

ยุคศีลธรรมนั้น ใช้โทษรับอาญาเพื่อให้เช็ดหลาบ... เพราะฉะนั้น จึงต้องมีกฎหมายให้ตั้งเจ้านายคน หนึ่งนั้นๆ เรียกว่าอัยการขึ้น อัยการนั้นแลแปลว่า การของเจ้า...” นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงอธิบายว่า อัยการ ซึ่งแบ่งเป็น 3 อย่าง คือ⁵²

อัยการที่หนึ่ง “ที่เป็นการอุดหนุนรักษายุติธรรมตรงแท้ คือ ทุกบ้านทุกเมืองมีเจ้านาย มีโรงศาลตระลาการรับฟ้องของผู้ต้องพิพาท แล้วเกาะจำเลยมาพิจารณา... แลมีกฎหมายแบบแผน พิพากษาความเป็นตำรา แลมีผู้รู้เลือกไว้สำหรับปกปักรักษาความตัดสินคดีชอบและผู้รับโทษเอาใจใส่ ในคดีความการอย่างนี้เป็นอัยการรักษายุติธรรมต่างๆ...”

อัยการที่สอง “คือ ภาษาแลหนังสือที่เป็นคำสำหรับถามความ แลเป็นตัวแบบที่จะได้เขียน กฎหมายแลเขียนใบฟ้องและคำให้การพยาน คำปกปักรักษาโดยยอมคำสาบานแลทานบนแลอื่นๆ บรรดาที่จะเป็นของต้องพูดต้องเขียนในการพิพากษายุติธรรม...”

อัยการที่สาม “คือ ยศศักดิ์แลเครื่องยศของผู้มียศ แลขนบธรรมเนียมผู้น้อยเข้าไปหาผู้ใหญ่ ให้ทำอย่างไรๆ แลแต่งตัวอย่างคนสามัญแลมียศอย่างไรๆ แลแห่แห่นพิริต่างๆ อย่างไรก็ตามเป็นการ สำหรับเจ้านายแลมีผู้บรรดาศักดิ์อัยการอย่างนี้มีคุณแก่ยุติธรรม... ก็มีคุณให้คนในบ้านเมืองนั้นรู้จัก อำนาจเจ้านายที่เป็นใหญ่ในการพิพากษาจะได้ยำเกรงกลัว... ก็สำเร็จประโยชน์ทำให้ไพร่ที่จะอยู่ใน ได้บังคับเจ้านายรู้จักกลัวเจ้ากลัวนายจะได้ฟังบังคับเจ้านาย” ทรงมีพระราชดำริว่า อัยการเป็นสิ่งสำคัญ อย่างยิ่งต่อบ้านเมือง เพราะเมื่อมีคนอยู่ร่วมกันมากๆ ก็ต้องมีอัยการรักษาความยุติธรรมให้อยู่กัน ไปได้อย่างสงบเรียบร้อย ในบ้านเมืองหรืออาณาจักรถ้าไม่มีอัยการหรือผู้มีอำนาจเป็นใหญ่ปกครอง ผู้คนแล้ว คนหลายคนเหนจะอยู่กันไม่ได้ เหนจะวิวาทจนถึงฆ่ากันตายเสียหมดอาจจะไม่ฆ่ากันตาย ก็จะไม่เป็นอันทำมาหากิน อดตายหมดๆ อัยการในความหมายของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว จึงหมายถึง

- 1) การตั้งผู้เป็นใหญ่ให้ทำหน้าที่รักษาความยุติธรรม
- 2) คืออัยการหรือกฎหมายซึ่งเป็นตำราพิพากษาให้เกิดความยุติธรรมที่พึงแก่ตน ทั้งปวง
- 3) แบบธรรมเนียมปฏิบัติในบ้านเมือง

ส่วนตัวเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่ทำนองเดียวกันกับพนักงานอัยการในปัจจุบัน โบราณ เรียกว่า พนักงานรักษาพระอัยการ ยกกระบัตร หรือยกกบัตร ซึ่งเป็นตำแหน่งข้าราชการครั้งโบราณ สังกัดกระทรวงวังมีหน้าที่ออกไปประจำอยู่ตามหัวเมืองเพื่อสอดส่องการพิพากษาอรรถคดีของตุลาการ ให้เป็นไปโดยยุติธรรมดังปรากฏในกฎหมายโบราณหลายฉบับ เช่น พระไอยการ อาชญาหลวง ที่ตราขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถพระราชกำหนดเกล้า ฉบับที่ 47 ที่ออกเมื่อ ค.ศ. 1094

⁵² กฤษฎา บุญยสมบัติ. (2554). “องค์กรอัยการจากอดีตสู่ปัจจุบัน”. *วารสารอัยการ*, 24 (258), หน้า 88-89.

ในรัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ หรือในจดหมายเหตุลาตูแบร์ (Du Royaume de Siam)⁵³ โดยราชทูตฝรั่งเศส⁵⁴ ซึ่งเดินทางมาเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช⁵⁵ ได้บันทึกบทบาทและหน้าที่ของยกกระษัตริ์ไว้ว่าเป็นทำนองอัยการแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริ์แห่งพระราชวงศ์จักรีก็ทรงเคยรับราชการในตำแหน่งยกกระษัตริ์เมืองราชบุรีในปลายสมัยอยุธยา⁵⁶ ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยยังไม่มีกรทำหน้าที่ฟ้องความอาญาแผ่นดิน ราษฎรต้องดำเนินการฟ้องร้องเองในพระอัยการลักษณะรับฟ้อง ระบุไว้ว่า นอกจากตัวโจทก์จำเลยที่มีข้อพิพาทต่อกันแล้ว ยังกำหนดให้ผู้อื่นที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตเป็นเครือญาติใกล้ชิด หรือมีความสัมพันธ์ฉันสามีภริยาว่าต่างหรือแก่ต่างคดีแทนกันได้ และผู้มีบรรดาศักดิ์นำ 400 ไร่ขึ้นไป

⁵³ จดหมายเหตุลาตูแบร์ (Du Royaume de Siam แปลตามตัว คือ จดหมายว่าด้วยราชอาณาจักรสยาม) เป็นจดหมายเหตุพงศาวดารที่กล่าวถึงราชอาณาจักรสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. 2230 โดยมีมองซิเออร์ เดอ ลาตูแบร์ อัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ได้พรรณนาถึงกรุงศรีอยุธยาไว้อย่างกว้างขวาง จดหมายเหตุลาตูแบร์ฉบับแปลในประเทศไทยมีอยู่ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวรณาร กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงพระนิพนธ์แปล โดยทรงแปลมาจากฉบับภาษาอังกฤษ และฉบับแปลของสันต์ ท. โกมลบุตร จากต้นฉบับภาษาฝรั่งเศส.

⁵⁴ ซีมง เดอ ลา ลูแบร์ (Simon de La Loubère) เป็นราชทูตจากฝรั่งเศสของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ที่เดินทางเข้ามาประเทศไทยพร้อมกับเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีกับไทย ซึ่งเป็นนโยบายดุลอำนาจของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ทรงขัดแย้งกับฮอลันดา พระองค์จึงทรงแสวงหาพันธมิตรตะวันตก (โปรตุเกสและอังกฤษ) ซึ่งในที่สุด สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงส่งคณะทูตสยามไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 โดยมีเจ้าพระยาโกษาธิบดีเป็นหัวหน้าคณะ ออกเดินทางร่วมไปในขบวนเรือของท่านราชทูต เดอ โชมอง ถึงเมืองเบรสต์ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2229 และได้เดินทางกลับมาพร้อมคณะทูตจากฝรั่งเศสอันมีซีมง เดอ ลา ลูแบร์ เป็นหัวหน้าคณะ เมื่อปี พ.ศ. 2230 และเดินทางกลับเมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2231 ถึงเมืองเบรสต์ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2231 จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเป็นไปอย่างแน่นแฟ้นทั้งด้านศาสนา การค้า การทูตและวิทยาการ สิ่งที่ลาตูแบร์สร้างไว้ คือ จดหมายเหตุลา ลูแบร์. อ้างถึงใน มานิตย์ นวลละอ. (2543). "วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสสมเด็จพระนารายณ์มหาราช: การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ". *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 26 (2), หน้า 75-77.

⁵⁵ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช หรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 3 หรือสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสรรเพชญ เป็นพระมหากษัตริ์รัชกาลที่ 27 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าปราสาททอง และพระนางศิริธิดาเสวยราชสมบัติ พ.ศ. 2199 สวรรคต พ.ศ. 2231 ทรงครองราชย์ 32 ปี. อ้างถึงใน วิพร เกตุแก้ว. (2551). "ราชวงศ์กษัตริ์ไทย". *กระแสดนเนย์*, 5 (50), หน้า 35-36.

⁵⁶ องค์กรอัยการ. (2553). *รายงานประจำปี 2553: วัฒนการอัยการไทย*. กรุงเทพฯ: บางกอกบลิ๊ก. หน้า 3.

จะฟ้องคดีหรือแก้ต่างคดีโดยตรงต่อศาลไม่ต้องให้ทนายทำการว่าต่างแก้ต่างแทนตนเท่านั้น⁵⁷ จากเหตุนี้การที่ศาลและระบบกฎหมายของประเทศไทยอยู่ในสภาพล้าหลังไม่ทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงซึ่งดำเนินการไปอย่างรุนแรงในกลุ่มประเทศตะวันตกทั้งในทางการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เศรษฐกิจและเทคโนโลยีได้แผ่ขยายมาสู่ประเทศแถบตะวันออก ซึ่งทำให้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประเทศไทยได้เผชิญกับลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism)⁵⁸ ต้องทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (Bowring treaty) กับประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรก เมื่อ ค.ศ. 1855 และกับชาติตะวันตกอื่นๆ ในเวลาต่อมา โดยต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตยกเลิก การผูกขาดการค้าต่างประเทศ และเก็บภาษีศุลกากรในอัตราต่ำ⁵⁹ จากเหตุนี้ จึงถือว่าเป็นอีกเหตุหนึ่ง ที่ทำให้ประเทศไทยต้องรับเอากฎหมายสมัยใหม่จากตะวันตก⁶⁰ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประเทศไทย ต้องเร่งปฏิรูปกฎหมายและการศาลให้เป็นแบบชาติตะวันตก ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ทรงวางโครงการจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมใน พ.ศ. 2433 ในหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของพระเนืองยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ลงวันที่ 3 สิงหาคม ร.ศ. 109 (พ.ศ. 2433) มีความตอนหนึ่งซึ่งเกี่ยวกับกรมอัยการว่า ข้อ 6 กรมอัยการเป็นเจ้าพนักงานสำหรับ เป็นโจทก์เป็นทนายในคดีความแผ่นดิน คือ ความนครบาลซึ่งมีโทษในลักษณะอาญาหลวงอันเป็น อุกฤษโทษ มหันตโทษ และเป็นเจ้าพนักงานที่ปรึกษากฎหมายของข้าราชการมีตำแหน่งเจ้ากรม 1 เหนือบัณฑิต 4 เสมียนเอก โท สามัญ ต่อมาในวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2334 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อมให้มีการตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น โดยรวมศาลที่กระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงาน ต่างๆ มาขึ้นกับกระทรวงยุติธรรม แต่ยังไม่มีการจัดตั้งกรมอัยการและปรากฏว่าในวันที่ 3 มิถุนายน ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) ได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการบังคับ โจทก์ให้ศาลก่อนฟ้องความอาญา รัตนโกสินทรศก 111 ขึ้น ความว่า

⁵⁷ กฤษฎาภา บุญขสุมิต. (2547). *กฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า. หน้า 35.

⁵⁸ ลัทธิจักรวรรดินิยม คือ นโยบายขยายอำนาจในการเข้าควบคุมหรือมีอำนาจบังคับบัญชาเหนือดินแดนต่างชาติดินแดนอันเป็นวิธทางเพื่อการได้มาหรือการรักษาจักรวรรดิให้ดำรงอยู่ต่อไปได้ ทั้งจากการขยายอำนาจเข้ายึดครองดินแดน โดยตรง และจากการเข้าควบคุมอำนาจหน้าที่ทางอ้อมในด้านการเมือง หรือทางเศรษฐกิจของประเทศอื่นๆ บางครั้งใช้คำนี้เพื่ออธิบายถึงนโยบายของประเทศใดประเทศหนึ่งในการคงไว้ซึ่งอาณานิคม และอิทธิพลเหนือดินแดนอันไกลโพ้น โดยไม่คำนึงว่าประเทศนั้นๆ จะเรียกตนเองว่าเป็นจักรวรรดิหรือไม่.

⁵⁹ กิตติศักดิ์ ปกรกิต. (2549). *การปฏิรูประบบกฎหมายภายใต้อิทธิพลยุโรป* (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 17-18.

⁶⁰ แสง บุญเฉลิมวิภาส. (2548). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 135-136.

ข้อ 1 ถ้าราษฎรมีอรรถคดี คนใดจะฟ้องหาด้วยข้อความเป็นนครบาลก็ดี เป็นอาญาก็ดี เป็นความอุกฉกรรจ์มีโทษหลวงก็ดี มายังผู้รับฟ้องในกรุงเทพฯ ถ้ามายังศาลากลางในหัวเมืองจะขอฟ้องร้องด้วยความเหล่านี้ ให้ผู้รับฟ้องในกรุงเทพฯ และจำศาลในหัวเมืองบังคับผู้นั้นมาปฏิญาณสาบานตนว่าจะให้การฟ้องแต่อันที่จริง แล้วจึงให้ผู้รับฟ้องจดถ้อยคำไว้ ประทับส่งไปตามกระทรวง ถ้ามีอรรถคดีมาฟ้องคนใดขัดขึ้นไม่ยอมสาบานก่อนให้การฟ้อง อย่าให้ผู้รับฟังถ้อยคำศาลรับถ้อยคำไว้เป็นอันขาด

จากความในพระราชบัญญัติฉบับนี้แสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่มีการฟ้องคดีอาญาแทนรัฐบาล ราษฎรผู้เสียหายยังต้องฟ้องความด้วยตนเอง แต่กรมรับฟ้อง⁶¹ ตั้งขึ้นได้ประมาณ 1 ปี ก็ถูกยกเลิกไปเพราะมีการเปลี่ยนแปลงระบบการดำเนินคดีของประเทศไทยมาเป็นระบบกล่าวหา

ต่อมา ในวันที่ 1 มีนาคม ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) ได้มีการจัดให้มีเจ้าพนักงานเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาในนามของแผ่นดินขึ้นเป็นครั้งแรกปรากฏในพระราชบัญญัติตั้งศาล โปริสภา⁶² เป็นศาลกงตระเวนสำหรับกรุงเทพมหานคร รัตนโกสินทรศก 111 ว่า ในคดีอุกฉกรรจ์เกินอำนาจศาลตัดสินก็ให้สืบสวนได้พยานแล้ว ให้ส่งศาลเข้ากระทรวงพิจารณาต่อไป ถ้าในคดีเรื่องนั้นมีโจทก์ก็ให้โจทก์ไปฟ้องกล่าวโทษตามกระทรวง ถ้าไม่มีโจทก์ก็ให้แจ้งความให้กรมอัยการทราบ และให้

⁶¹ การพิจารณาและพิพากษาคดีในสยามประเทศแบบอย่างครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ก็ยังคงใช้ต่อมาในกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนกระทั่ง ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการจัดตั้งกระทรวงยุติธรรม ซึ่งการพิจารณาและพิพากษาคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาแบ่งเป็นหลายหน้าที่ให้หลายหน่วยงานทำงานร่วมกัน เริ่มจากกรมรับฟ้องลูกขุน ตระลาการผู้รับ กล่าวคือ การรับฟ้อง เป็นกรมต่างหาก มีหน้าที่รับฟ้องจากผู้เดือนร้อนทางอรรถคดีกรมรับฟ้องนำฟ้องเสนอลูกขุนที่เป็นกรมต่างหาก เมื่อลูกขุนตรวจฟ้องแล้ว กรมรับฟ้องก็จะส่งฟ้องไปยังศาลต่างๆ ที่แยกย้ายกันสังกัดกระทรวงกรมต่างๆ ศาลใดศาลหนึ่งแล้วแต่คดีความนั้นจะอยู่ในอำนาจของศาลใด แต่ละศาลจะมีตระลาการที่จะพิจารณาได้สวนอรรถคดีเป็นของตนเอง โดยมีลูกขุนและผู้รับซึ่งอยู่ในกรมอื่นต่างหากทำหน้าที่ชี้ขาดและปรับสินไหมพินัยร่วมกันอยู่.

⁶² ก่อนที่ ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) มีศาลกงตระเวน สังกัดกระทรวงนครบาลศาล มีอำนาจพิจารณาคดีที่มีโทษเขียนไม่เกิน 50 ที จำระวางไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 2 ชั่ง และมีพลตระเวนทำหน้าที่จับผู้ร้าย ศาลดังกล่าวมักจะแย่งอำนาจหน้าที่กับศาลในสังกัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งทำให้เกิดปัญหาและความไม่เรียบร้อยในระบบศาล ดังนั้น ใน ร.ศ. 112 รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติตั้งศาล โปริสภาเป็นศาลกงตระเวนสำหรับกรุงเทพฯ โดยสังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม และยกเลิกศาลกงตระเวนเดิม มีอำนาจชำระและตัดสินความอาชญาอาชญาโทษ กล่าวคือ คดีที่มีโทษเขียน 50 ทีลงมา หรือลงโทษจำไม่ถึงคุก จำที่ระวางตั้งแต่ 6 เดือนลงมา หรือปรับใหม่เพียง เงิน 2 ชั่งลงมา สำหรับความแพ่งมีอำนาจชำระและตัดสินได้ในคดีที่ฟ้องเรียกทุนทรัพย์ไม่เกิน 2 ชั่ง และในคดีที่จำเลยกระทำผิดกฎหมายลักษณะภาษีอากรศาล โปริสภามีอำนาจปรับไม่เกิน 2 ชั่ง และจำขังไม่เกิน 6 เดือน ถ้าเป็นความที่เกินอำนาจศาล โปริสภาก็ให้สืบสวนได้พยานแล้วให้ส่งศาลเข้ากระทรวงพิจารณาต่อไป.

ส่งสำนวนกับคำพยานที่รับไว้แล้วนั้นไปด้วย เมื่อกรมอัยการเห็นสมควรจะฟ้องได้ก็จะได้กล่าวโทษคนร้ายนั้น และในวันที่ 31 มีนาคม ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) มีการประกาศใช้เพื่อพระราชบัญญัติจัดการสนามสถิตยยุติธรรมรัตนโกสินทรศก 111 ข้อ 12 ความว่า “บันดาฟ้องที่กล่าวหาเป็นความอาญาแล้วให้ศาลสั่งบังคับโทษให้ศาลตัวเสียก่อน... เว้นไว้แต่ความอาญา ซึ่งเป็นนำที่ของกรมอัยการฟ้องเป็นโทษ...”

ตามกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมอันเป็นข้อบังคับสำหรับข้าราชการในกรมอัยการลงวันที่ 1 เมษายน ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) มีความว่า อธิบดีและเจ้าพนักงานทั้งปวงในกรมอัยการต้องฟังบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ในทางปฏิบัติหน้าที่ราชการ อธิบดีมีอำนาจเลือกผู้รู้พระราชกำหนดกฎหมายชำนาญมาแต่งตั้งเป็นราชมนตรีและเนติบัณฑิตให้เป็นที่ปรึกษาและผู้ช่วยราชการกรมอัยการ มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของกระทรวงหรือกรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของราชาธิปไตย เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของราชาธิปไตย เป็นทนายในนามของราชาธิปไตย เป็นพนักงานร่างแต่งประกาศพระราชบัญญัติต่างๆ แปลกฎหมายนานาประเทศออกเป็นภาษาไทย ฟ้องกล่าวโทษผู้กระทำผิดล่วงพระราชบัญญัติ ฯลฯ

อัยการในเมืองหลวง

พนักงานอัยการไม่ได้รวมอยู่ในกรมอัยการทั้งหมด แต่แยกสังกัดในกระทรวงยุติธรรม กระทรวงนครบาล⁶³ และกระทรวงมหาดไทย ซึ่งพอแยกได้โดยสังเขป ดังนี้

(1) พนักงานอัยการสังกัดกรมอัยการ มีอำนาจดำเนินคดีอาญาที่เกินอำนาจศาลไปริสสภาพิจารณาพิพากษาตามที่พลตระเวนหรือราษฎรเป็นผู้กล่าวหาในกรุงเทพฯ โดยพนักงานอัยการนั้นมีอำนาจดำเนินคดีในศาลอาญา ซึ่งจะเป็นศาลกงสุลหรือศาลไทยแล้วแต่สัญญาติบังคับของจำเลย

(2) สำหรับคดีที่เกี่ยวกับสรรพากรสุรา และคดีที่เกี่ยวกับฝิ่น มีอัยการดำเนินคดีประเภทนี้ต่างหาก เรียกว่า อัยการสรรพากรอัยการสุรา และอัยการฝิ่น

⁶³ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กระจกได้เสด็จไปต่างประเทศเพื่อทรงศึกษาแนวทางการปกครองของยุโรป ดังนั้น ใน พ.ศ. 2148 พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกกระทรวงพระคลังออกจากกรมท่า หรือต่างประเทศ และตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ทำหน้าที่เก็บรายได้ของแผ่นดินทุกแผนกขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อจากนั้น ได้ทรงปรับปรุงหน้าที่ของกรมต่าง ๆ ที่มีอยู่หลายกรมให้เป็นระเบียบเรียบร้อยโดยเป็นกระทรวง ซึ่งในช่วงแรกมีเพียง 6 กระทรวง คือ 1. กระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่ปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือ 2. กระทรวงกลาโหม มีหน้าที่ปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้และการทหารบก ทหารเรือ 3. กระทรวงนครบาล มีหน้าที่บังคับบัญชาการรักษาพระนคร คือ ปกครองมณฑลกรุงเทพฯ 4. กระทรวงคลัง มีหน้าที่บังคับบัญชาการในพระบรมมหาราชวัง 5. กระทรวงการคลัง มีหน้าที่จัดการอันเกี่ยวข้องกับต่างประเทศ และการพระคลัง และ 6. กระทรวงเกษตราธิการ มีหน้าที่จัดการไร่นา.

นอกจากนั้น ยังมีอัยการประจำกรมพระนครบาล เนื่องจากในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว⁶⁴ ก่อนและระหว่างปฏิรูประบบราชการแบบเวียง วัง คลัง นา⁶⁵ ยังคงมีอยู่จนถึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพลตระเวน หรือตำรวจขึ้นทำหน้าที่ตรวจปราบปรามอาชญากรรมในกรุงเทพฯ พลตระเวนนี้ภายหลังได้มีการก่อตั้งขึ้นเรียกว่า กรมตำรวจพระนครบาลและในส่วนที่เกี่ยวกับกรุงเทพฯ นี้ ก็มีกระทรวงพระนครดูแลความเรียบร้อยและมีอัยการประจำอยู่ เรียกว่า อัยการประจำกรมพระนครบาล ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลได้ส่วนในตำบลที่อยู่ในกรุงเทพฯ แต่เป็นตำบลชั้นนอกซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ประจำตำบลนั้นส่งเรื่องมาให้ตรวจพิจารณาได้ส่วนเห็นแล้วว่ามีคดีมีมูล และจะต้องฟ้องยังศาลอาญาหรือศาลกงสุลก็จะส่งพยานหลักฐานไปยังกรมอัยการต่อไป

อัยการในหัวเมือง

อัยการในหัวเมืองนั้นสันนิษฐานว่าจนกระทั่งถึง ร.ศ. 114 ยังไม่มีการตั้งอัยการประจำในต่างจังหวัดขึ้น ด้วยปรากฏหลักฐานจากพระธรรมนูญศาลหัวเมือง รัตนโกสินทรศก 114 ความว่า มาตรา 25 ข้างหลวงเทศาภิบาลเมื่อได้รับอนุญาตจากกระทรวงยุติธรรมแล้วมีอำนาจหน้าที่จะตั้ง

⁶⁴ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 4 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระนางเจ้าฟ้ารำเพยภมราภิรมย์ ทรงพระราชสมภพเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2396 มีพระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ทรงมีพระอัครมเหสี พระนามว่า สมเด็จพระศรีพัชรินทรา พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดารวมทั้งสิ้น 97 พระองค์ ประสูติในพระอัครมเหสี 9 พระองค์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระกรณียกิจที่สำคัญหลายประการแต่ที่สำคัญ คือ การเลิกทาส พระองค์ทรงโปรดให้ตราพระราชบัญญัติเกษียณอายุของลูกทาสโดยกำหนดว่าลูกทาสที่เกิดแต่ปีมะโรง พ.ศ. 2441 อันเป็นปีแรกที่พระองค์ทรงขึ้นครองราชย์ ก็ให้ใช้อัตราค่าตัวเสียใหม่ตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัตินี้ พออายุครบ 8 ปี ก็ให้ตีค่าออกมาให้เต็มตัว จนกว่าจะครบ 20 ปีบริบูรณ์ ให้กลับเป็นไทยแก่ตัว เมื่อก้าวพ้นเป็นอิสระแล้วห้ามกลับมาเป็นทาสอีก ทรงระงับเรื่องโทษของการทาสทั้งผู้ซื้อและผู้ขายไว้ด้วย เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกลับมาเป็นทาส พระองค์ต้องใช้เวลากว่า 30 ปี ในการที่จะไม่ให้มีทาสเหลืออยู่ในพระราชอาณาจักรของพระองค์อีก. อ้างถึงใน สุรพล ไตรเวทย์. (2549). *พระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ และประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: วิทยุชน. หน้า 44-57.

⁶⁵ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ได้ปรับปรุงระบอบการปกครองส่วนกลางใหม่เป็นแบบจตุสดมภ์ตามแบบอย่างของประเทศสยาม ประกอบด้วยเสนาบดี 4 คน คือ 1. ขุนเวียง มีหน้าที่ ปกครองท้องที่ดูแลทุกข์สุขของราษฎร ปราบปรามโจรผู้ร้าย 2. ขุนวัง มีหน้าที่ รักษาพระราชวังชั้นนอกชั้นใน บังคับบัญชาข้าราชการฝ่ายหน้า 3. ขุนคลัง มีหน้าที่ บังคับบัญชาในเรื่องเกี่ยวกับการเงินที่จะเข้าในพระคลังและภาษี 4. ขุนนา ดูแลรักษานาหลวงเก็บค่าเช่าการราษฎรจัดซื้อข้าวขึ้นคลังหลวง ดูแลการทำนาของราษฎร การปกครองแบบจตุสดมภ์ให้ถูกยกเลิกไปในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. อ้างถึงใน ธานินทร์ คงยังยืน. (2546). *ประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยองค์พระมหากษัตริย์ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 8-10.

พนักงานอัยการไว้สำหรับเป็นทนายแผ่นดินฟ้องคดีมีโทษหลวงในมณฑลเมืองนั้นๆ ตามข้อพระราชบัญญัติความอาญามีโทษหลวง ถ้าหากว่ามีคดีซึ่งจะต้องแต่งตั้งทนายแผ่นดินว่ากล่าวมากเกินไปกว่าพนักงานอัยการที่มีประจำตำแหน่ง ถ้าผู้บัญชาการเมืองจะเห็นสมควรโดยเหตุอย่างอื่นฯ จะตั้งทนายแผ่นดินเพิ่มเติมขึ้นว่าความเฉพาะเรื่อง ถ้าชั่วคราวหนึ่งคราวหนึ่ง โดยจะยังไม่ได้รับอนุญาตของเสนาบดี กระทรวงยุติธรรมก็ตั้งได้

มาตรา 26 ถ้าคดีโทษหลวงมาถึงศาลใดๆ เกิดขึ้นในท้องที่เขตศาลใดซึ่งไม่มีพนักงานอัยการพนักงานอัยการไม่ได้มายังศาล ถ้าไม่มีโทษจะว่าคดีนั้นผู้พิพากษาจะสั่งให้กรรมการแขวงในท้องที่นั้น เป็นทนายแผ่นดินว่าความเรื่องนั้นก็ไ้

การแต่งตั้งพนักงานอัยการหัวเมืองตามพระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร.ศ. 114 ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ยังมีข้อบกพร่องบางประการ เนื่องจากยังขาดต้นสังกัดที่มีอำนาจบังคับบัญชาที่ชัดเจนของอัยการหัวเมือง ต่อมาใน ร.ศ. 116 กระทรวงมหาดไทยจึงได้ตราข้อบังคับลักษณะการปกครองหัวเมืองขึ้นให้มีตำแหน่งอัยการ เรียกว่า ยกกระษัตร์ ในทุกหัวเมืองมณฑลมีฐานะเป็นตำแหน่งกรรมการเมืองในทำเนียบชั้นสัญญาบัตร มี แพง เป็นผู้ช่วยขึ้นในกรมฝ่ายเหนือ กระทรวงมหาดไทย

อำนาจหน้าที่ของอัยการในหัวเมืองนั้นอาจสรุปได้ ดังนี้

- (1) เป็นทนายแผ่นดินทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา
- (2) เป็นเจ้าหน้าที่ไต่สวนหาหลักฐานพยานในคดีมีโทษหลวง
- (3) เป็นเจ้าหน้าที่ปราบปรามโจรผู้ร้าย
- (4) เป็นเจ้าหน้าที่ตรวจตราให้การเป็นไปตามคำพิพากษาของศาลในคดีของตน
- (5) เป็นเจ้าหน้าที่ทำสถิติอาญาเสนอเป็นลำดับถึงกระทรวงมหาดไทย

อำนาจหน้าที่ของอัยการหัวเมืองดังกล่าวนี้จึงเห็นได้ว่ามีลักษณะกว้างขวางกว่าอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานกรมอัยการ ในกรุงเทพฯ เป็นอันมาก อำนาจหน้าที่เจ้าพนักงานกรมอัยการ ในกรุงเทพฯ นั้น นอกจากจะมีอำนาจฟ้องความอาญามหันตโทษในศาล โปริสภาตามพระราชบัญญัติตั้งศาลโปริสภา ร.ศ. 111 ข้อ 8 หรือฟ้องความอาญามีโทษหลวงตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 มาตรา 7 แล้ว ใน ร.ศ. 111 นั้นเอง อำนาจการฟ้องคดีอาญาเล็กน้อย ในศาลโปริสภาก็ยังเป็นหน้าที่ของตำรวจอยู่ อำนาจการฟ้องและดำเนินคดีอาญาในศาลโปริสภาซึ่งอยู่ในหน้าที่ตำรวจเพิ่งจะโอนมาอยู่ในอำนาจของอัยการเมื่อได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2478 แล้ว⁶⁶

⁶⁶ ใน พ.ศ. 2478 ขณะที่พระยาอรุณการีย์นิพนธ์ (สิทธิ จุณณานนท์) เป็นอธิบดีกรมอัยการ ได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของอัยการออกมาใช้เป็นครั้งแรก คือ พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2478 ซึ่งบัญญัติอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการไว้อย่างถี่ถ้วน รวมทั้งวางระเบียบการแต่งตั้งและจัดระเบียบการบังคับบัญชา

ข้อแตกต่างอันสำคัญประการหนึ่งระหว่างอำนาจหน้าที่ของอัยการหัวเมืองกับเจ้าพนักงานกรมอัยการในกรุงเทพฯ คือ การไต่สวนคดีอาญาซึ่งอัยการหัวเมืองมีอำนาจกระทำได้ แต่เจ้าพนักงานกรมอัยการในกรุงเทพฯ ไม่มีอำนาจจะกระทำการไต่สวน การไต่สวนคดีอาญายังเป็นหน้าที่ของตำรวจ หรือที่เรียกว่า โปริสกา หรือ เจ้าพนักงานกองตระเวน

ตำแหน่งอัยการหัวเมือง ที่เรียกว่า ยกกระษัตร์ นี้มีเนื้อหาสาระแตกต่างจากยกกระษัตร์สมัยเดิมเป็นอันมาก จากเดิมที่ได้รับการแต่งตั้งโดยเสนาบดีวังหรือเสนาบดียุติธรรมและมีอำนาจหน้าที่คอยสอดส่องดูแลความเรียบร้อยของผู้ว่าราชการเมืองและกรมการเมือง สอดส่องอรรถคดีความและบริหารความยุติธรรมหัวเมือง กลับเปลี่ยนมาเป็นการได้รับการแต่งตั้งโดยเสนาบดีมหาดไทย และเป็นตำแหน่งต้องปฏิบัติตามอนุมติของผู้ว่าราชการเมือง และเป็นตำแหน่งไต่สวนสืบสวนจับโจรผู้ร้ายและฟ้องว่าความแผ่นดินภายใต้คำสั่งและอนุญาตของผู้ว่าราชการเมือง

คำว่า ยกกระษัตร์ ได้ใช้เป็นที่ตำแหน่งข้าราชการเรื่อยมา จนกระทั่ง พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว⁶⁷ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ออกประกาศรวมพนักงานอัยการและเรียกชื่อ ยกกระษัตร์ โดยกำหนดว่าตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459 เป็นต้นไป ให้รวมอัยการหัวเมืองกับอัยการกรุงเทพฯ เข้าไว้ในกรมอัยการกระทรวงยุติธรรมและให้เปลี่ยนนามตำแหน่งยกกระษัตร์มณฑลและยกกระษัตร์เมืองเป็นอัยการมณฑล และอัยการเมือง มีหน้าที่เป็นพนักงานอัยการไว้เป็นทนายแผ่นดินแทนรัฐบาลในศาลทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง ต่อมาเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2465 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ออนกรมอัยการจากกระทรวงยุติธรรมมาขึ้นในกระทรวงมหาดไทย

กรมอัยการได้อยู่ในสังกัดกระทรวงมหาดไทยเป็นเวลาเกือบ 70 ปี และได้เกิดปัญหาข้อขัดข้องหลายประการในการบริหารงานและบริหารบุคคล ได้มีการปรับปรุงฐานะข้าราชการ

พนักงานอัยการ พระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับประมาณ 20 ปี และต่อมาในยุคที่หลวงอรรถปริชาชนูปการ (ฉอรรถ แสน โกศิก) เป็นอธิบดีกรมอัยการ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 ใช้บังคับแทนพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2478.

⁶⁷ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 6 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2423 เป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ 29 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสวยราชสมบัติเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 และเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 รวมพระชนมพรรษา 45 พรรษา ทรงสิริราชสมบัติรวม 15 ปี พระองค์ทรงพระราชอัจฉริยภาพและทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในหลายสาขา ทั้งด้านกฎหมายและการศาล เศรษฐกิจ การต่างประเทศ การคมนาคม การสาธารณสุข การศึกษา สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม แต่ที่สำคัญที่สุด คือ ด้านวรรณกรรมและอักษรศาสตร์ ได้ทรงพระนิพนธ์บทร้อยแก้วและร้อยกรองไว้นับพันเรื่อง. อ้างถึงใน อุดม เขยกิจวงศ์. (2552). *พระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 9)*. กรุงเทพฯ: แสงดาว. หน้า 159-174.

อัยการให้สูงขึ้น โดยมีพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2503 แยกข้าราชการออกจากข้าราชการพลเรือนสามัญ และเปลี่ยนแปลงมาเป็นพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521 ในส่วนสถานะของหน่วยงานนั้น ในวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2534 ได้มีการแยกกรมอัยการ ออกจากกระทรวงมหาดไทยไปเป็นหน่วยราชการอิสระไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง ทบวงใด และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรี และเปลี่ยนชื่อจากกรมอัยการเป็น สำนักงานอัยการสูงสุดมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทั้งปวงดำเนินคดีแพ่งและ ให้คำปรึกษาด้านกฎหมายแก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และอำนาจหน้าที่อื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายเปลี่ยนชื่อตำแหน่งอธิบดีกรมอัยการและรอง อธิบดีกรมอัยการเป็นอัยการสูงสุดและรองอัยการสูงสุดตามลำดับ โดยผลจากประกาศคณะรักษา ความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 47 และฉบับที่ 49 ลงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ทั้งนี้ คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ⁶⁸ ได้ให้เหตุผลว่า โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงระบบการ บริหารงานยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวกับงานของอัยการให้มีความเป็นอิสระเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติหน้าที่ยิ่งขึ้น และเพื่อมิให้อิทธิพลทางการเมืองก้าวก่ายในการดำเนินคดี ซึ่งจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชน โดยส่วนรวมยิ่งขึ้น และเมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2534 ได้มีการ เปลี่ยนแปลงให้สำนักงานอัยการสูงสุดอยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี ต่อมาเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2545 มีการเปลี่ยนแปลงสำนักงานอัยการสูงสุดอยู่ในบังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรม ในปี พ.ศ. 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีผลบังคับใช้บังคับเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 โดยใน หมวด 11 ว่าด้วยองค์กรตามรัฐธรรมนูญ ส่วนที่ 2 ว่าด้วยเรื่อง องค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ ใน มาตรา 255 บัญญัติขึ้นใหม่ ซึ่งกำหนดสถานะของสำนักงานอัยการ สูงสุดให้เป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ ให้พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติใน รัฐธรรมนูญและตามกฎหมายว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการและกฎหมายอื่น พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรม มีหน่วย ธุรการที่เป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น โดยมีอัยการ สูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชา ต่อมาสำนักงานอัยการสูงสุดได้เสนอร่างกฎหมายเพื่ออนุวัติการให้เป็นไปตาม บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยต่อมารัฐสภาได้เห็นชอบกับกฎหมายจำนวน 4 ฉบับ อันได้แก่ (1) พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 (2) พระราชบัญญัติ ระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553 (3) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 8)

⁶⁸ คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช) เป็นคณะนายทหารที่ก่อการรัฐประหารยึดอำนาจจากพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 นำโดย พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บังคับบัญชาทหารบก พลเอก อิศระพงษ์ หนูนถักดี และพลอากาศเอกเกษร โจนินิล ผู้บัญชาการทหารอากาศ.

พ.ศ. 2553 (4) พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2553 ซึ่งในประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2553⁶⁹ พระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญยิ่งต่อสำนักงานอัยการสูงสุดและข้าราชการฝ่ายอัยการ เพราะเป็นกฎหมายจัดตั้งองค์กรอัยการให้มีสถานะเป็นองค์กรอิสระอื่นตามรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการสูงสุด และความคุ้มครองการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต และเที่ยงธรรม ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรับรองความเป็นอิสระ (Independence) ในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการตามรัฐธรรมนูญ

3.3.2 โครงสร้างและการจัดการองค์กรอัยการในประเทศไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 บัญญัติให้องค์กรอัยการเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ (Other Constitutional Organs) โดย มาตรา 255 วรรคห้า บัญญัติให้องค์กรอัยการมีหน่วยธุรการที่เป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่นโดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผลของรัฐธรรมนูญทำให้สำนักงานอัยการสูงสุดเสนอร่างกฎหมายตามแผนพัฒนากฎหมายของสำนักงานอัยการสูงสุด ประจำปี 2551 ทั้ง 4 ฉบับ ได้ผ่านการพิจารณาของรัฐสภาและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2553 ที่ผ่านมาโดยกฎหมายแต่ละฉบับมีสาระสำคัญในแต่ละฉบับ ดังต่อไปนี้

1) พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553

(1) กำหนดให้องค์กรอัยการประกอบด้วยคณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) อัยการสูงสุด และพนักงานอัยการอื่น (มาตรา 7 วรรคหนึ่ง)

(2) กำหนดให้องค์กรอัยการมีสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยธุรการ ซึ่งเป็นส่วนราชการที่มีอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น และเป็นนิติบุคคล โดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาและเป็นผู้แทนนิติบุคคล (มาตรา 7 วรรคสอง)

(3) กำหนดให้ ก.อ.⁷⁰ มีอำนาจในการออกประกาศเพื่อแบ่งหน่วยงาน จัดตั้งและกำหนดท้องที่ของภาค และกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด (มาตรา 7 วรรคสี่)

⁶⁹ พระราชบัญญัติทั้ง 4 ฉบับ มีผลใช้บังคับนับถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา กล่าวคือ ใช้บังคับ วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2553 (พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 ระบุอยู่ในมาตรา 3 ส่วนพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2553 ระบุอยู่ในมาตรา 2).

⁷⁰ พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553. มาตรา 4 ก.อ. หมายความว่า คณะกรรมการอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ.

(4) กำหนดให้มีการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรอัยการต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายและหลักนิติธรรม (มาตรา 8)

(5) กำหนดตำแหน่งพนักงานอัยการให้เป็นตำแหน่งหลักตามกฎหมายและกำหนดให้การแต่งตั้งและการให้อัยการสูงสุดพ้นจากตำแหน่งต้องเป็นไปตามมติของ ก.อ. และได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภา และให้ประธานวุฒิสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งอัยการสูงสุด (มาตรา 9 ประกอบมาตรา 10)

(6) กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ ทั้งในส่วนของอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ในคดีแพ่ง คดีอาญา และคดีปกครอง (มาตรา 14 (1), (2) และ (3))

(7) กำหนดหลักการให้คดีที่ดั่งต้นที่พนักงานอัยการทั้งคดีแพ่ง คดีอาญาและคดีปกครอง พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานในคดีดังกล่าวได้เอง (มาตรา 16)

(8) กำหนดให้พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรม และกำหนดให้อัยการสูงสุดมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาที่เห็นว่าการฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนหรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติหรือผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศได้ (มาตรา 21)

(9) กำหนดให้ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งได้แสดงเหตุผลอันสมควรประกอบด้วย ย่อมได้รับความคุ้มครอง (มาตรา 22)

(10) กำหนดให้สำนักงานอัยการสูงสุดมีอำนาจหน้าที่ในการบังคับคดีแพ่งและคดีปกครองแทนรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐที่พนักงานอัยการได้รับดำเนินคดีให้ (มาตรา 23 (4))

(11) กำหนดให้ในการตรวจร่างสัญญาให้แก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ สำนักงานอัยการสูงสุดมีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของรัฐ และมีหน้าที่รายงานรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐที่เป็นคู่สัญญาให้ทราบถึงข้อที่ควรปรับปรุงหรือแก้ไขให้สมบูรณ์ ข้อเสียเปรียบข้อที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (มาตรา 23 (2), (3) และวรรคท้าย)

(12) กำหนดให้สำนักงานอัยการสูงสุดเสนองบประมาณรายจ่ายต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนสำนักงานอัยการสูงสุดไว้ในร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ในกรณีที่สำนักงานอัยการสูงสุดเห็นว่างบประมาณรายจ่ายที่ได้รับการจัดสรรนั้นไม่เพียงพอให้เสนอคำขอแปรญัตติต่อคณะกรรมการงบประมาณของสภาผู้แทนราษฎรได้โดยตรง (มาตรา 24)

(13) กำหนดให้สำนักงานอัยการสูงสุดได้รับการยกเว้นภาษี หรือยกเว้นหรือผ่อนผัน การปฏิบัติตามกฎหมายเช่นเดียวกับกระทรวง ทบวง กรม (มาตรา 26)

(14) กำหนดให้อัยการสูงสุดมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและรับผิดชอบ การปฏิบัติงานของสำนักงานอัยการสูงสุดให้เป็นไปตามเป้าหมาย แนวทางและแผนการปฏิบัติ ราชการ ควบคุมดูแลและรับผิดชอบในการบริหารงานบุคคลให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน และประเพณีปฏิบัติของทางราชการ และบริหารจัดการงบประมาณการเงิน ทรัพย์สิน และการพัสดุ ของสำนักงานอัยการสูงสุด (มาตรา 27)

2) พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553

(1) กำหนดให้นำระบบบัญชีเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่งของข้าราชการตุลาการ มาบังคับใช้กับข้าราชการ โดยอนุโลม โดยอัตราเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่งของข้าราชการ ให้เป็นไปตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติ (มาตรา 7)

(2) กำหนดให้มีประมวลจริยธรรมข้าราชการฝ่ายอัยการและประมวลจรรยาบรรณ ข้าราชการฝ่ายอัยการ ซึ่งสำนักงานอัยการสูงสุดออกโดยความเห็นชอบของ ก.อ.⁷¹ โดยการฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมให้ถือว่าเป็นความผิดวินัย และการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ประมวลจรรยาบรรณให้มีผลต่อการแต่งตั้งและการเลื่อนเงินเดือน (มาตรา 14 ประกอบด้วย มาตรา 83)

(3) กำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) ขึ้นใหม่ โดยมีอัยการสูงสุด เป็นประธาน และเพิ่มกรรมการอัยการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการงบประมาณ ด้านการพัฒนาองค์กร หรือ ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งประธานและกรรมการอัยการอื่นเลือกจากบุคคลซึ่งไม่เป็นหรือเคยเป็น ข้าราชการฝ่ายอัยการจำนวนหนึ่งคน เพื่อให้สอดคล้องกับการทำหน้าที่ในการบริหารองค์กรของ ก.อ. และให้อัยการอาวุโสมีสิทธิได้รับเลือกเป็นกรรมการอัยการผู้ทรงคุณวุฒิด้วย (มาตรา 18)

(4) กำหนดให้ ก.อ. มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานบุคคลทั้งข้าราชการอัยการ และข้าราชการตุลาการ (มาตรา 30)

(5) กำหนดให้ ก.อ. มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการทางวินัยข้าราชการตุลาการ โดยให้แต่งตั้ง อนุกรรมการเพื่อพิจารณาดำเนินการทางวินัยซึ่งมีข้าราชการตุลาการไม่น้อยกว่าสองคนร่วมเป็น อนุกรรมการ โดย ก.อ. มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอุทธรณ์และเรื่องร้องทุกข์ของข้าราชการตุลาการ (มาตรา 31)

⁷¹ ขณะนี้ร่างประมวลจริยธรรมข้าราชการฝ่ายอัยการและบุคลากรของสำนักงานอัยการสูงสุด อยู่ระหว่างปรับปรุง ให้เป็นไปตามกฎหมายขององค์กรอัยการ แต่ยังใช้ประมวลจริยธรรมข้าราชการฝ่ายอัยการและบุคลากรของสำนักงาน อัยการสูงสุดฉบับเดิมที่มีผลใช้บังคับ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2551 (ข้อมูล ณ วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2556).

(6) กำหนดชั้นตำแหน่งของข้าราชการอัยการ และกำหนดให้ตำแหน่งข้าราชการอัยการรวมถึงตำแหน่งอัยการอาวุโสด้วย (มาตรา 32 และมาตรา 33)

(7) กำหนดให้อัยการประจำกองและอัยการจังหวัดผู้ช่วยต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ก่อนเข้ารับหน้าที่ (มาตรา 37)

(8) กำหนดเรื่องการแต่งตั้งข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการอาวุโส ตำแหน่งรองอัยการสูงสุด และตำแหน่งอัยการสูงสุดไว้ต่างหากจากการแต่งตั้งข้าราชการอัยการอื่นเพื่อให้เกิดความเหมาะสม (มาตรา 38)

(9) กำหนดให้ข้าราชการอัยการพ้นจากราชการเมื่อมีอายุครบเจ็ดสิบปี (มาตรา 56)

(10) กำหนดให้การกลับเข้ารับราชการอัยการของผู้พ้นจากตำแหน่งข้าราชการอัยการ รวมถึงการพ้นจากตำแหน่งเพื่อไปปฏิบัติงานในหน่วยงานอื่นของรัฐ และหากการไปปฏิบัติราชการหรือการไปปฏิบัติงานในหน่วยงานอื่นของรัฐนั้นเป็นประโยชน์ต่อราชการของสำนักงานอัยการสูงสุด ก.อ. จะปรับอัตราเงินเดือนของข้าราชการอัยการผู้นั้นเป็นกรณีพิเศษก็ได้ (มาตรา 46 และมาตรา 47)

(11) กำหนดเรื่องคุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม การสรรหา การบรรจุแต่งตั้ง และการบริหารงานบุคคลข้าราชการตุลาการให้เป็นไปตามระเบียบ ข้อกำหนด และประกาศที่ ก.อ. กำหนด เว้นแต่การกำหนดตำแหน่ง อัตราเงินเดือน อัตราเงินประจำตำแหน่ง การรับเงินเดือนการร้องทุกข์ของข้าราชการตุลาการให้นำกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนในส่วนที่เกี่ยวกับข้าราชการพลเรือนสามัญมาใช้บังคับโดยอนุโลม (มาตรา 102)

(12) กำหนดให้มีตำแหน่งเจ้าพนักงานคดี เพื่อช่วยเหลือพนักงานอัยการในการดำเนินคดีโดยมีเงินเพิ่มตามที่สำนักงานอัยการสูงสุดและกระทรวงการคลังร่วมกันกำหนด (มาตรา 101)

3) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2553

มีสาระสำคัญเป็นการแก้ไขบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการแบ่งส่วนราชการและการแบ่งเขตที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 โดยตัดถ้อยคำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับราชการอัยการและสำนักงานอัยการสูงสุดออก (มาตรา 3 และมาตรา 4)

4) พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2553

มีสาระสำคัญเป็นการแก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับสถานะของสำนักงานอัยการสูงสุดที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 โดยตัดถ้อยคำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานอัยการสูงสุดออก (มาตรา 3 และมาตรา 4)

เดิมมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2548 ได้บัญญัติให้พนักงานอัยการสูงสุดมีสถานะเป็นส่วนราชการที่ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือ

ทบวง และมีฐานะเป็นกรม อยู่ในบังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ดังนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม จึงมีอำนาจสั่งให้พนักงานอัยการคนใดปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ อย่างไรตามที่เห็นสมควรก็ได้ในฐานะผู้บังคับบัญชา นอกจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมแล้ว นายกรัฐมนตรีก็มีอำนาจสั่งให้พนักงานอัยการคนใดปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติอย่างไรตามที่เห็นสมควร ได้เช่นกันในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการฝ่ายบริหารทุกตำแหน่งซึ่งสังกัดกระทรวง ทบวง กรม และส่วนราชการที่เรียกว่าชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม⁷² ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติใน มาตรา 255 วรรคห้า ให้องค์กรอัยการมีหน่วยธุรการที่เป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น โดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ โดย มาตรา 305 (7)⁷³ ซึ่งเป็นบทเฉพาะกาลได้บัญญัติให้ในวาระเริ่มแรก มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 255 วรรคห้า มาใช้บังคับภายในหนึ่งปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ โดยผลของบทบัญญัติดังกล่าวย่อมมีผลทำให้ความเป็นอิสระในการบริหารงานด้านต่างๆ ของ หน่วยธุรการขององค์กรอัยการยังไม่เกิดขึ้นจนกว่าจะล่วงพ้นกำหนดระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วัน ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แต่อย่างไรก็ดี กรณีมีปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อไปว่า ภายหลังจากที่ระยะเวลา หนึ่งปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญได้ล่วงพ้นไปแล้ว สถานะความเป็นอิสระในการบริหารงาน ด้านต่างๆ ของหน่วยธุรการขององค์กรอัยการจะเกิดขึ้นทันทีตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้หรือไม่ หรือจะต้องมีการตรากฎหมายเพื่อรองรับความเป็นอิสระของหน่วยธุรการขององค์กรอัยการตามที่ รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้เสียก่อน อย่างไรก็ตาม สถานะของสำนักงาน อัยการสูงสุดเกี่ยวกับความเป็น อิสระได้เกิดขึ้นแล้วตามที่ได้มีการบัญญัติรับรองไว้ใน มาตรา 7 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติ องค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 ให้สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นส่วนราชการที่มีอิสระ ในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่นและเป็นนิติบุคคล โดยมีอัยการ สูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาและเป็นผู้แทนนิติบุคคล ดังนั้น สำนักงานอัยการสูงสุดจึงไม่มีสถานะเป็น ส่วนราชการ ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และพระราชบัญญัติ ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 อีกต่อไป

⁷² วิรุฬห์ ถิ่นทนต์. (2554). “ความเป็นอิสระของอัยการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550”. *วารสารอัยการ*, 24 (258), หน้า 130.

⁷³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. มาตรา 305 ในวาระเริ่มแรก มิให้นำบทบัญญัติ ดังต่อไปนี้มาใช้บังคับกับกรณีต่าง ๆ ภายได้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

(7) มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 255 วรรคห้า และมาตรา 288 วรรคสาม มาใช้บังคับภายในหนึ่งปีนับแต่วัน ประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้.

หลักการสำคัญบางประการที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 ได้แก่

(1) กำหนดให้อัยการประจำกอง⁷⁴ หรืออัยการจังหวัดผู้ช่วย⁷⁵ ต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ก่อนเข้ารับหน้าที่ในตำแหน่ง ในเรื่องนี้เป็นเรื่องใหม่ที่ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553 ตามข้อเสนอของสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ประสงค์จะให้ข้าราชการอัยการมีความรู้สึภกาคฤมิใจในการปฏิบัติหน้าที่เป็นข้าราชการอัยการ จึงอาจกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553 เป็นพระราชบัญญัติฉบับแรกที่บัญญัติให้อัยการประจำกองหรืออัยการจังหวัดผู้ช่วยต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ก่อนเข้ารับหน้าที่ในตำแหน่ง ซึ่งหลักการนี้ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวสามารถปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนั้นได้ต่อไป

(2) การใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่มาตรา 255 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ ได้บัญญัติให้พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรม บทบัญญัติมาตรา 21⁷⁶วรรคหนึ่งและมาตรา 22⁷⁷ แห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 จึงได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อรองรับหลักการดังกล่าวของรัฐธรรมนูญ โดยมาตรา 21 วรรคหนึ่ง กำหนดให้พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและ ตามกฎหมาย นอกจากนี้ ยังได้วางกรอบในการใช้ดุลพินิจไว้ว่าพนักงานอัยการจะต้องพิจารณาสั่งคดีและปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตและเที่ยงธรรม โดย มาตรา 22 กำหนดให้ดุลพินิจของพนักงานอัยการที่ได้แสดงผลอันสมควร ประกอบการใช้ดุลพินิจนั้นไว้แล้ว ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ซึ่งถือเป็นการสร้างหลักการทางกฎหมายขึ้นใหม่เพื่อรับรองและคุ้มครองใช้ดุลพินิจ โดยชอบด้วยกฎหมายและความถูกต้องของพนักงานอัยการ

(3) อัยการสูงสุดเป็นผู้รักษาการตามกฎหมาย พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553 ที่กำหนดให้

⁷⁴ อัยการประจำกอง เป็นตำแหน่งของพนักงานอัยการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553. มาตรา 9 (15) มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานอัยการทั่วไป.

⁷⁵ อัยการจังหวัดผู้ช่วย เป็นตำแหน่งของพนักงานอัยการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553. มาตรา 9 (16) มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานอัยการทั่วไป.

⁷⁶ มาตรา 21 พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรม.

⁷⁷ มาตรา 22 ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 21 ซึ่งได้แสดงผลอันสมควรประกอบแล้ว ย่อมได้รับความคุ้มครอง.

อัยการสูงสุดเป็น ผู้รักษาการตามกฎหมาย เนื่องจากเห็นว่าอัยการสูงสุดเป็นผู้มีบทบาทในการบริหารงานของสำนักงานอัยการสูงสุดซึ่งต้องรับผิดชอบการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายและต้องรับผิดชอบการปฏิบัติหน้าที่ต่อวุฒิสภา ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้มีความแตกต่างจากร่างกฎหมายอื่น เพราะที่ผ่านรัฐสภาจะกำหนดให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาการตามกฎหมายรับผิดชอบการปฏิบัติหน้าที่ต่อวุฒิสภา โดยอาจมีเหตุว่าเนื่องจากบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีหน้าที่รักษาการตามกฎหมายในองค์กรต่างๆ ที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ โดยมากเป็นองค์กรซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจผู้มีหน้าที่รับผิดชอบทางการเมืองดังกล่าว ดังนั้นกฎหมายซึ่งตราขึ้นเพื่อรองรับการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรเหล่านี้จึงมีเหตุผลเฉพาะในการกำหนดตัวผู้รักษาการตามกฎหมายให้แตกต่างไปจากแนวทางการร่างกฎหมายทั่วไป

3.3.3 อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการตามบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ

อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ ก่อนที่ประเทศไทยจะมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อันเป็นกฎหมายสูงสุดใช้บังคับ⁷⁸ เมื่อปีพุทธศักราช 2475 นั้น ความเป็นมาและบทบาทของพนักงานอัยการนั้น มาจากแนวความคิดว่า เมื่อมีผู้กระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ย่อมถือว่าแผ่นดินได้รับความเสียหายเป็นการละเมิดต่อรัฐ เพราะรัฐเป็นผู้ปกป้องรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ฉะนั้น เมื่อมีความอาญาเกิดขึ้น รัฐจึงต้องให้อัยการรักษาประโยชน์ ในฐานะที่เป็นโจทก์อัยการจึงเป็นผู้แทนของรัฐ โดยการดำเนินคดีในประเทศไทยก่อนที่มีอัยการเข้ามาเป็นผู้ดำเนินคดีในนามของแผ่นดิน ได้มีวิวัฒนาการมาตามลำดับ ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี โดยได้มีการปรับปรุงพัฒนากระบวนการยุติธรรมในหลายด้าน จนกระทั่งมีการจัดตั้งกรมอัยการขึ้นใน ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) เพื่อทำหน้าที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมควบคู่กันกับศาลยุติธรรม แม้ขณะนั้นจะยังไม่มียุทธธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็ตาม

บทบาทของอัยการไทย มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคม และได้มีวิวัฒนาการมาโดยตลอดตามสภาพและสถานการณ์ของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นไปตามแนวทางศาล นับตั้งแต่ได้จัดตั้งกรมอัยการขึ้น จนมาเป็นสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อให้พนักงานอัยการในฐานะทนายแผ่นดินเป็นหลักในการผดุงรักษาความยุติธรรม รักษาผลประโยชน์ของรัฐ และคุ้มครองสิทธิของประชาชนตามกฎหมาย

ต่อมา ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2475 ที่เริ่มต้นมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเรื่อยมาจนถึงปีพุทธศักราช 2540 ที่มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยใช้บังคับถึง 17 ฉบับก็ตาม อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการก็ยังเป็นไปตามกฎหมายลำดับรองต่างๆ อันประกอบด้วยกฎหมายที่

⁷⁸ วิษุฒ์ จีระแพทย์. (2553). “ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการของพนักงานอัยการไทย”. *อริบตีอัยการฝ่ายวิชาการ*, หน้า 43.

บัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะ และอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่นจนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 อันเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับที่ 18 ก็เป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติรับรองสถานะของพนักงานอัยการไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ดังจะกล่าวต่อไป

แต่เดิมอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ ตามกฎหมายว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ.2498⁷⁹ ได้บัญญัติไว้ ต่อมา จากอำนาจ

⁷⁹ พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498. มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ฯ๗๔

“พนักงานอัยการ” หมายความว่า ข้าราชการสังกัดกรมอัยการผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการดำเนินคดี “ดำเนินคดี” หมายความว่า ดำเนินการไปตามอำนาจและหน้าที่ในทางอรรถคดีของพนักงานอัยการ มาตรา 6 ให้มีพนักงานอัยการไว้เป็นทนายแผ่นดิน ประจำศาลยุติธรรมชั้นต้นทุกศาล มาตรา 11 พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

(1) ในคดีอาญา มีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่น

(2) ในคดีแพ่ง มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาลในศาลทั้งปวง กับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของกรมอัยการหรือพนักงานอัยการ

(3) ในคดีแพ่ง หรืออาญา ซึ่งเจ้าพนักงานถูกฟ้อง ในเรื่องการที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ที่คดีหรือในคดีแพ่ง หรืออาญา ที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดถูกฟ้อง ในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน ซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมกับเจ้าพนักงาน กระทำการในหน้าที่ราชการก็ดี เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับแก้ต่างก็ได้

(4) ในคดีแพ่ง ที่เทศบาลหรือสุขาภิบาล เป็นโจทก์หรือจำเลย ซึ่งมีใช่เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควร จะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้

(5) ในคดีแพ่ง ที่นิติบุคคลซึ่งได้รับพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลย และมีใช่เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้

(6) ในคดีที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องเองไม่ได้โดยกฎหมายห้าม เมื่อเห็นสมควร พนักงานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ได้

(7) ในคดีที่ศาลชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลอุทธรณ์พิพากษาให้ปล่อยผู้นั้น เมื่อเป็นพนักงานอัยการเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้

(8) ในกรณีที่มีการผิดสัญญาประกันจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้น และในการนี้มีให้เรียกว่าค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

มาตรา 17 รัฐมนตรีมีอำนาจทำคำสั่ง หรือวางระเบียบ ให้พนักงานอัยการทำหน้าที่อื่นใด นอกจากหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่นได้ คำสั่งนั้นๆ จะเป็นคำสั่งเฉพาะเรื่อง หรือจะวาง

หน้าที่หลักของพนักงานอัยการ ตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 ประกอบกับการให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่มีเจตนารมณ์ให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น มีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ จนมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่เพิ่มความเข้มแข็งของเจตนารมณ์ในแก่ภาคประชาชนมากขึ้น ซึ่งในส่วนของภาคราชการจำเป็นต้องเพิ่มการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐให้ถูกต้อง เป็นธรรม และรัดกุมยิ่งขึ้น และในส่วนของภาคราชการสำหรับพนักงานอัยการนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 255⁸⁰ จึงได้บัญญัติให้องค์กรอัยการเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

จากผลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้บัญญัติชัดเจนให้พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดี และการปฏิบัติหน้าที่ต้องเป็นไปโดยเที่ยงธรรม การดำรงตำแหน่งของอัยการสูงสุด นอกจากจะเป็นไปตามมติคณะกรรมการอัยการแล้ว ยังต้องมีการตรวจสอบกลั่นกรองได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภา โดยประธานวุฒิสภา เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งอัยการสูงสุดเฉกเช่นผู้นำองค์กรอิสระต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญรวมทั้งมีองค์กรอัยการเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ โดยมีสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยธุรการซึ่งมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชา อีกทั้งพนักงานอัยการและสำนักงานอัยการสูงสุดได้ปรับเปลี่ยน

เป็นระเบียบไว้ ให้พนักงานอัยการทำหน้าที่อย่างใดก็ได้เว้นแต่คำสั่งหรือระเบียบนั้น ๆ จะขัดต่องานในหน้าที่หรืออาจทำให้งานในหน้าที่ เสื่อมทรามได้.

⁸⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. มาตรา 255 “พนักงานอัยการ มีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้และตามกฎหมายว่าด้วยอำนาจ และหน้าที่ของพนักงานอัยการ และกฎหมายอื่น

พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดี และการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรม

การแต่งตั้งและการให้อัยการสูงสุดพ้นจากตำแหน่ง ต้องเป็นไปตามมติของคณะกรรมการอัยการ และได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภา

ให้ประธานวุฒิสภา เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งอัยการสูงสุด

องค์กรอัยการ มีหน่วยธุรการที่เป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น โดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

พนักงานอัยการ ต้องไม่เป็นกรรมการในรัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐในทำนองเดียวกัน เว้นแต่จะได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการอัยการ ทั้งต้องไม่ประกอบอาชีพ หรือวิชาชีพ หรือกระทำการใด อันเป็นการกระทบกระเทือนถึงการปฏิบัติหน้าที่ หรือเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งตำแหน่งหน้าที่ราชการ และต้องไม่เป็นกรรมการ ผู้จัดการ หรือที่ปรึกษากฎหมาย หรือดำรงตำแหน่งอื่นใด ที่มีลักษณะงานคล้ายคลึงกันนั้น ในห้างหุ้นส่วนบริษัท

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 202 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”.

โครงสร้าง บทบาท อำนาจหน้าที่เพิ่มขึ้น ชัดเจนขึ้น ได้รับความคุ้มครองมากขึ้น เพิ่มการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐมากขึ้น

ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 นี้ จึงเป็นครั้งแรกที่ถือว่า มีองค์กรอัยการ โดยมีนายจุลสิงห์ วสันตสิงห์ เป็นอัยการสูงสุดคนแรกตามองค์กรอัยการนี้ และได้แถลงนโยบายสอดคล้องรองรับกับบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการตามองค์กรอัยการ ดังนี้

“เที่ยงธรรมเป็นกลาง	“Fairness, impartiality
สรรค์สร้างสามัคคี	unity
โปร่งใสในหน้าที่	transparency
ภักดีต่อแผ่นดิน	and loyalty”

อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ ตามที่ได้รับรองไว้ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงแยกพิจารณาได้ ดังนี้

- 1) อำนาจหน้าที่ตามบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ
- 2) อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยอำนาจ และหน้าที่ของพนักงานอัยการ
- 3) อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

แยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) อำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553 บทบาทของพนักงานอัยการในฐานะทนายแผ่นดินที่ต้องดูแลรักษาให้แผ่นดินมีความสงบสุข ซึ่งรวมทั้งการนำผู้กระทำผิด มาฟ้องร้องลงโทษ มิให้ ความสงบสุขในแผ่นดินกระทบกระเทือน หรือได้รับความเสียหาย บทบาทของพนักงานอัยการ วิธิดำเนินการภายใต้อำนาจหน้าที่ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 บัญญัติไว้ เพื่อการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนยิ่งขึ้น เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว จะแยกพิจารณาถึงบทบาทของพนักงานอัยการ ดังนี้

(1.1) การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐพิจารณาถึง ด้านการเลือกตั้ง ด้านการตรวจสอบทรัพย์สิน ด้านการถอดถอนจากตำแหน่ง ด้านการดำเนินคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และด้านจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 68 มาตรา 131 วรรคสาม มาตรา 223 มาตรา 235

มาตรา 236 มาตรา 244 มาตรา 250 (2) มาตรา 262 มาตรา 270 มาตรา 272 มาตรา 275 มาตรา 276 และมาตรา 279 แยกพิจารณา ดังนี้

(1.1.1) ด้านการเลือกตั้ง

อัยการสูงสุดเป็นผู้ตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้บุคคล หรือพรรคการเมืองใดยกเลิกกระทำการเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือร้องขอให้ยุบพรรคการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 68⁸¹

(1.1.2) ด้านการตรวจสอบทรัพย์สิน

อัยการสูงสุดเป็นผู้ดำเนินคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 262⁸² ประกอบมาตรา 272 วรรคห้า และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

⁸¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. มาตรา 68.

“บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ เพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ มิได้ ในกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดกระทำการตามวรรคหนึ่ง ผู้ทราบการกระทำความผิดดังกล่าวขอมมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำความผิดดังกล่าว แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระเทือนการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการดังกล่าว

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการ ให้พรรคการเมืองใดยกเลิกกระทำการตามวรรคสอง ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองตามวรรคสาม ให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารของพรรคการเมืองที่ถูกยุบ ในขณะที่กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นระยะเวลาห้าปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งดังกล่าว”.

⁸² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. มาตรา 262

“ในกรณีที่มีการยื่นบัญชีเพราะเหตุที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใด พ้นจากตำแหน่งหรือตาย ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทำการตรวจสอบ ความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น แล้วจัดทำรายงานผลการตรวจสอบรายงานดังกล่าวให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ในกรณีที่ปรากฏว่าผู้ดำรงตำแหน่งตามวรรคหนึ่งผู้ใดมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติส่งเอกสารทั้งหมดที่มีอยู่ พร้อมทั้งรายงานผลการตรวจสอบ ไปยัง

(1.1.3) ด้านการถอดถอนจากตำแหน่ง

อัยการสูงสุดเป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรณีผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด หรืออัยการสูงสุด รวมทั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน และกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้พิพากษาหรือตุลาการ พนักงานอัยการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตผู้ใดมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ส่อว่าจงใจใช้อำนาจที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 272⁸³ ประกอบมาตรา 250 (1) และมาตรา 270 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

อัยการสูงสุด เพื่อดำเนินคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดินต่อไป และให้นำบทบัญญัติมาตรา 272 วรรคห้า มาใช้บังคับโดยอนุโลม”.

⁸³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. มาตรา 272

“เมื่อได้รับคำร้องขอตามมาตรา 271 แล้ว ให้ประธานวุฒิสภาส่งเรื่องให้ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการไต่สวนให้แล้วเสร็จโดยเร็ว

เมื่อไต่สวนเสร็จแล้ว ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ทำรายงานเสนอต่อวุฒิสภา โดยในรายงานดังกล่าวต้องระบุให้ชัดเจนว่า ข้อกล่าวหาตามคำร้องขอข้อใด มีมูลหรือไม่ เพียงใด มีพยานหลักฐานที่ควรเชื่อได้อย่างไร พร้อมทั้งระบุข้อยุติว่าจะให้ดำเนินการอย่างไรด้วย

ในกรณีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเห็นว่าข้อกล่าวหาตามคำร้องขอข้อใดเป็นเรื่องสำคัญ จะแยกทำรายงานเฉพาะข้อนั้นส่งไปให้ประธานวุฒิสภาตามวรรคหนึ่ง เพื่อให้พิจารณาไปก่อนก็ได้

ถ้าคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีมติด้วยคะแนนเสียง ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ว่าข้อกล่าวหาใดมีมูล นับแต่วันดังกล่าวผู้ดำรงตำแหน่งที่ถูกกล่าวหาจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปมิได้จนกว่าวุฒิสภาจะมีมติ และให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่ พร้อมทั้งความเห็นไปยังประธานวุฒิสภา เพื่อดำเนินการตามมาตรา 273 และอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป แต่ถ้าคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เห็นว่าข้อกล่าวหาใดไม่มีผล ให้ข้อกล่าวหาข้อนั้นเป็นอันตกไป

ในกรณีที่อัยการสูงสุดเห็นว่ารายงาน เอกสาร และความเห็นที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติส่งให้ตามวรรคสี่ ยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้อัยการสูงสุดแจ้งให้คณะกรรมการป้องกัน

(1.1.4) การดำเนินคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

อัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่าร้ายวญผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ ตามกฎหมายอื่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 275^{๘๔} ประกอบมาตรา 250 (2)

และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทราบ เพื่อดำเนินการต่อไปโดยให้ระบุนข้อที่ไม่สมบูรณ์นั้นให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน ในกรณีนี้ ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและอัยการสูงสุด ตั้งคณะทำงานขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีผู้แทนจากแต่ละฝ่ายจำนวนเท่ากัน เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ แล้วส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อไป ในกรณีที่คณะทำงานดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินคดีฟ้องคดีได้ ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีอำนาจดำเนินการฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งทนายความให้ฟ้องคดีแทนก็ได้”.

^{๘๔} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. มาตรา 275

“ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่าร้ายวญผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ ตามกฎหมายอื่น ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจพิจารณาพิพากษา

บทบัญญัติวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกรณีที่ถูกกล่าวหาหรือบุคคลอื่น เป็นตัวการผู้ให้ หรือผู้สนับสนุน รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตามวรรคหนึ่ง เพื่อจงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่ด้วย

การยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อให้ดำเนินการตามมาตรา 250 (2) ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาตามวรรคหนึ่ง เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดดังกล่าว จะยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเพื่อให้ดำเนินการตามมาตรา 250 (2) หรือจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อขอให้ตั้งผู้ไต่สวนอิสระตามมาตรา 276 ก็ได้ แต่ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ ต่อเมื่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติไม่รับดำเนินการไต่สวน ดำเนินการล่าช้าเกินสมควร หรือดำเนินการไต่สวนแล้วเห็นว่าไม่มีมูลความผิดตามข้อกล่าวหา ในกรณีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเห็นว่า มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีกรณีตามวรรคสี่ และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีมติให้ดำเนินการตามมาตรา 250 (2) ด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการตามมาตรา 250 (2) โดยเร็ว ในกรณีนี้ ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาตามวรรคสี่ มิได้

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 272 วรรคหนึ่ง วรรคสี่ และวรรคห้า มาใช้บังคับโดยอนุโลม”.

มาตรา 272 วรรคสี่ และวรรคห้า และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

อัยการสูงสุดเป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เมื่อผู้ไต่สวนอิสระได้ดำเนินการไต่สวนหาข้อเท็จจริงและสรุปสำนวน พร้อมทำความเข้าใจแล้ว เห็นว่าข้อกล่าวหาและการกระทำของบุคคลตามมาตรา 275 มีมูล และส่งสำนวนและความเห็นให้อัยการสูงสุด ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 276⁸⁵ ประกอบมาตรา 272 วรรคห้า และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

(1.1.5) ด้านจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม มาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภท และหากเป็นการกระทำผิดร้ายแรง ให้ถือเป็นเหตุที่จะถูกถอดถอนจากตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 279⁸⁶ ประกอบมาตรา 244 (2) มาตรา 250 (1) และมาตรา 270

⁸⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. มาตรา 276

“ในกรณีที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเห็นควรดำเนินการตามคำร้องที่ยื่น ตามมาตรา 275 วรรคสี่ ให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาแต่งตั้งผู้ไต่สวนอิสระจากผู้ซึ่งมีความเป็นกลางทางการเมือง และมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ หรือจะส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการไต่สวน ตามมาตรา 250(2) แทนการแต่งตั้งผู้ไต่สวนอิสระก็ได้

คุณสมบัติ อำนาจหน้าที่ วิธีการไต่สวน และการดำเนินการอื่นที่จำเป็นของผู้ไต่สวนอิสระ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

เมื่อผู้ไต่สวนอิสระได้ดำเนินการไต่สวนหาข้อเท็จจริงและสรุปสำนวน พร้อมทำความเข้าใจแล้ว ถ้าเห็นว่าข้อกล่าวหามีมูล ให้ส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมทั้งความเห็นไปยังประธานวุฒิสภา เพื่อดำเนินการตามมาตรา 273 และส่งสำนวนและความเห็นไปยังอัยการสูงสุด เพื่อยื่นฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป และให้นำบทบัญญัติมาตรา 272 วรรคห้า มาใช้บังคับโดยอนุโลม”.

⁸⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. มาตรา 279

“มาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภท ให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมที่กำหนดขึ้น

มาตรฐานทางจริยธรรมตามวรรคหนึ่ง จะต้องมิกลไกและระบบในการดำเนินงานเพื่อให้การบังคับให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งกำหนดขั้นตอนการลงโทษตามความร้ายแรงแห่งการกระทำ

การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าเป็นการกระทำผิดทางวินัย ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ให้ผู้ตรวจการแผ่นดิน รายงานต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือสภาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง แล้วแต่กรณี และหากเป็นการกระทำผิดร้ายแรง ให้ส่งเรื่องให้

ด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน พนักงานอัยการมีส่วนคุ้มครองดูแลรักษา ส่งเสริม และสนับสนุนกฎหมายในด้านนี้ ตามภารกิจ บทบาท อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 บัญญัติไว้ ได้แก่ มาตรา 26 มาตรา 57 มาตรา 58 มาตรา 59 มาตรา 60 มาตรา 62 มาตรา 74 มาตรา 78 มาตรา 81 และมาตรา 87 เป็นต้น ทั้งนี้ ยังมีหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจหน้าที่ ตามที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการด้วย รวมตลอดถึงเรื่องสิทธิมนุษยชน และสอดคล้องกับสนธิสัญญา ซึ่งประเทศไทยได้ลงนามและภาคยานุวัติ เพื่อเป็นภาคีสมาชิกในตราสารระหว่างประเทศต่างๆ หลายฉบับ

ด้านการให้ประชาชนมีบทบาท และมีส่วนร่วมในการปกครอง พนักงานอัยการมีส่วนดูแล ส่งเสริม และสนับสนุนกฎหมายในด้านนี้ ตามภารกิจ บทบาท อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 56-62 เป็นต้น

บทบาทของพนักงานอัยการ ในฐานะทนายแผ่นดิน พนักงานอัยการ ซึ่งมีอำนาจทั้งกึ่งตุลาการและกึ่งบริหาร มีภารกิจในการอำนวยความยุติธรรม การรักษาผลประโยชน์ของรัฐ การคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนนั้น จะต้องดำเนินการสร้างจิตสำนึกให้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ ในฐานะพนักงานอัยการ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ด้รับรองไว้ ให้กระบวนยุติธรรมเป็นที่ศรัทธายอมรับ อีกทั้งเป็นเสาหลักค้ำจุนกระบวนการยุติธรรม

3.3.4 อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 14 บัญญัติว่า พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) อำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ
- (2) ในคดีอาญา มีอำนาจหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ
- (3) ในคดีแพ่ง หรือคดีปกครอง มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาล หน่วยงานของรัฐที่เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ ราชการส่วนกลาง หรือราชการส่วนภูมิภาคในศาล หรือใน

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติพิจารณาดำเนินการ โดยให้ถือเป็นเหตุที่จะถูกถอดถอนจากตำแหน่งตามมาตรา 270

การพิจารณา สรรหา กลั่นกรอง หรือแต่งตั้งบุคคลใด เข้าสู่ตำแหน่งที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการใช้อำนาจรัฐ รวมทั้งการ โยกย้าย การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน และการลงโทษบุคคลนั้นจะต้องเป็นไปตามระบบคุณธรรมและคำนึงถึงพฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคลดังกล่าวด้วย”.

กระบวนการอนุญาตตุลาการทั้งปวง กับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ

(4) ในคดีแพ่ง คดีปกครอง หรือคดีอาญา ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ที่ดี หรือ ในคดีแพ่งหรือคดีอาญาที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมหรือช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งได้กระทำการในหน้าที่ราชการที่ดี เมื่อเห็นสมควร พนักงานอัยการจะรับแก้ต่างให้ก็ได้

(5) ในคดีแพ่ง คดีปกครอง หรือกรณีมีข้อพิพาทที่ต้องดำเนินการทางอาญา ตุลาการที่หน่วยงานของรัฐซึ่งมิได้กล่าวใน (3) หรือนิติบุคคลซึ่งมิใช่หน่วยงานของรัฐ แต่ได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นคู่กรณีและมีใช้กรณีที่เป็นข้อพิพาทกับรัฐบาลหรือระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างให้ก็ได้

(6) ในคดีที่ราษฎรฟ้องเองไม่ได้โดยกฎหมายห้าม เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ได้

(7) ดำเนินการตามที่เห็นสมควรเกี่ยวกับการบังคับคดีอาญาเฉพาะในส่วนของการยึดทรัพย์สินให้ค่าปรับตามคำพิพากษา ในการนี้มีให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

(8) ในกรณีที่มีการผิดสัญญาประกันจำเลย หรือประกันรับสิ่งของไปดูแลรักษาตามประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญา มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้น ในการนี้มีให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

(9) อำนาจและหน้าที่อื่นตามที่ ก.อ. ประกาศกำหนดหรือเห็นชอบเพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหรือมติคณะรัฐมนตรี

(10) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ

(11) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดตามที่ได้รับมอบหมายจากอัยการสูงสุด

เมื่อพิจารณาแล้วสามารถแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ ได้ ดังต่อไปนี้

1) ด้านการอำนวยความสะดวก

พนักงานอัยการจะพิจารณารวบรวมข้อมูลคดี วินิจฉัยสั่งคดีทั้งปวงดำเนินคดีทางศาลตามอำนาจหน้าที่ในฐานะทนายแผ่นดิน ดังนี้

(1) ในคดีอาญา มีอำนาจหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ เช่น

(1.1) การฟ้องคดีอาญา⁸⁷ ตลอดจนการอุทธรณ์ ฎีกา และแก้อุทธรณ์ แก้ฎีกา รวมทั้งยื่นคำร้องขอเข้าเป็น โจทก์ร่วมในคดีอาญาแผ่นดินก่อนคดีเสร็จเด็ดขาด⁸⁸ หรือฟ้องเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิจะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิด⁸⁹ (คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา)

(1.2) ในกรณีที่ความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์⁹⁰

(1.3) ร้องขอต่อศาลเกี่ยวกับการขอให้ระงับการใช้บังคับวิธีการเพื่อทราบปลอดภัย⁹¹ แดงต่อศาลเพื่อเปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุก⁹² การฟ้องขอให้กักกันจำเลย⁹³ และเสนอให้ศาลตั้งเรียกประกันทัณฑ์บน⁹⁴

⁸⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 28 บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(1) พนักงานอัยการ

(2) ผู้เสียหาย

⁸⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 31 คดีอาญาที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะยื่นคำฟ้องขอเข้าร่วมเป็น โจทก์ในระยะก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดก็ได้.

⁸⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 43 คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก敲诈 โกง ยักยอกหรือรับของโจร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดคืน เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย.

⁹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 150 วรรคสาม ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ตามวรรคหนึ่ง และให้นำบทบัญญัติในวรรคสองมาใช้บังคับ.

⁹¹ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 13 ถ้าตามบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติในภายหลังได้มีการยกเลิกวิธีการเพื่อความปลอดภัยใด และถ้าผู้ใดถูกใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นอยู่ ถ้าให้ศาลตั้งระงับการใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นเสีย เมื่อสำนวนความปรากฏแก่ศาล หรือเมื่อผู้นั้นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้นั้น ผู้อนุบาลของผู้นั้นหรือพนักงานอัยการร้องขอ.

⁹² ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 27 ถ้าในระหว่างที่ผู้ต้องโทษกักขังตามมาตรา 23 ได้รับโทษกักขังอยู่ความปรากฏแก่ศาลเอง หรือปรากฏแก่ศาลตามคำ แดงของพนักงานอัยการหรือผู้ควบคุมดูแลสถานที่กักขังว่า

(1) ผู้ต้องโทษกักขังฝ่าฝืนระเบียบ ข้อบังคับ หรือวินัยของสถานที่กักขัง

(1.4) เข้าร่วมสอบสวนในการถามปากคำเด็กในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือเป็นผู้ต้องหา โดยเข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวน นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และบุคคลที่เด็กเรียกร้องขอในสถานที่ที่เหมาะสมเป็นส่วน締 ตามที่กฎหมายกำหนดหรือในคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอ⁹³ หรือ

(2) ผู้ต้องโทษกักขังไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด หรือ

(3) ผู้ต้องโทษกักขังต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก

ศาลอาจเปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินกำหนดเวลาของโทษกักขังที่ผู้ต้องโทษกักขังจะต้องได้รับต่อไป.

⁹³ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 42 การฟ้องขอให้กักกันเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะ และจะขอรวมกันไปในฟ้องคดีอันเป็นมูลให้เกิดอำนาจฟ้องขอให้กักกันหรือจะฟ้องภายหลังก็ได้.

⁹⁴ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 46 วรรคแรก ถ้าความปรากฏแก่ศาลตามข้อเสนอของพนักงานอัยการว่าผู้ใดจะก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น หรือจะกระทำการใดให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดลอมหรือทรัพยากรธรรมชาติตามกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดลอมและทรัพยากรธรรมชาติ ในการพิจารณาตีความผิดใด ไม่ว่าศาลจะลงโทษผู้ถูกฟ้องหรือไม่ก็ตาม เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ถูกฟ้องน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น หรือจะกระทำความผิดให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดลอมหรือทรัพยากรธรรมชาติตามกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดลอมและทรัพยากรธรรมชาติ ให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งผู้นั้นให้ทำทัณฑ์บน โดยกำหนดจำนวนเงินไม่เกินกว่าห้าหมื่นบาทว่าผู้นั้นจะไม่ก่อเหตุร้ายหรือจะไม่กระทำความผิดดังกล่าวแล้วตลอดเวลาที่ศาลกำหนด แต่ไม่เกินสองปี และจะสั่งให้มีประกันด้วยหรือไม่ก็ได้.

⁹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 133 ทวิ วรรคแรก ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการชุลมุนต่อสู้ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรง โขกชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอ การถามปากคำ ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วน締ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น และ ในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจ เด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันควร.

การจดบันทึกคำร้องทุกข์ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี หรือในการจัดชี้ตัวผู้ต้องหา⁹⁶

(1.5) มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลของให้หรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม ซึ่งได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลต้องรับโทษอาญา⁹⁷ และมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานอัยการสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน⁹⁸

(1.6) ในการฟ้องคดีเรื่องการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน ถ้าผู้ให้กู้ยืมเงินร้องขอพนักงานอัยการมีอำนาจเรียกคืนเงินคืน และเรียกผลประโยชน์ตอบแทนที่เป็นสิทธิ อันชอบด้วยกฎหมายให้แก่ผู้ให้กู้ยืมเงินได้⁹⁹ และพนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องผู้กู้ยืมเงินเป็น บุคคล

⁹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 124/1 ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสามมาใช้บังคับ โดยอนุโลมแก่การจดบันทึกคำร้องทุกข์ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ไม่อาจหาหรือรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการได้และเด็กไม่ประสงค์จะให้มิหรือรอนบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้ผู้รับคำร้องทุกข์ตามมาตรา 123 หรือมาตรา 124 แล้วแต่กรณี บันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในบันทึกคำร้องทุกข์ด้วย.

⁹⁷ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 6 บุคคลดังต่อไปนี้ มีสิทธิยื่นคำร้อง

(1) บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

(2) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น เป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

(4) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่ผู้มีการยื่นคำร้อง หรือ

(5) พนักงานอัยการ ในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม.

⁹⁸ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 7 ภายใต้บังคับมาตรา 6 (5) พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องเมื่อเห็นสมควรหรือเมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6 (1) (2) (3) หรือ (4) ร้องขอก็ได้ และเพื่อให้ประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานให้พนักงานอัยการมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

⁹⁹ พระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527. มาตรา 9 เมื่อพนักงานอัยการได้ฟ้องคดีอาญาแก่ผู้ใดในความผิดตามมาตรา 4 หรือมาตรา 5 ถ้าผู้ให้กู้ยืมเงินร้องขอ ให้พนักงานอัยการมีอำนาจเรียกคืนเงินคืนให้แก่ผู้นั้นได้ และจะเรียกผลประโยชน์ตอบแทนที่เป็นสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายให้แก่ผู้นั้นด้วยก็ได้ ในการนี้ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม.

ล้มละลายได้ โดยถือว่าพนักงานอัยการมีฐานะและสิทธิหน้าที่เสมือนเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ และได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียม ค่าฤชาธรรมเนียม หรือการต้องวางเงินประกันต่างๆ ตามกฎหมายล้มละลาย¹⁰⁰

(1.7) ในการฟ้องคดีผู้กระทำความผิดที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 หรือกฎหมายอันเกี่ยวกับทางหลวง หรือกฎหมาย อันเกี่ยวกับรถนั้นๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่สัญญาณจราจรหรือเครื่องหมายจราจรที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำหรือติดตั้งไว้ให้พนักงานอัยการเรียกราคาหรือค่าเสียหายสำหรับสัญญาณจราจรหรือเครื่องหมายจราจรดังกล่าวด้วย¹⁰¹

(2) ในคดีอาญาซึ่งเจ้าพนักงานถูกฟ้อง ในเรื่องการที่ได้กระทำตามหน้าที่ที่กิติ หรือในคดีอาญาที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งได้สั่งการ โดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วม หรือช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งกระทำการในหน้าที่ราชการกิติ เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับแก้ต่างให้ก็ได้¹⁰²

2) การรักษาผลประโยชน์ของรัฐ

สำนักงานอัยการสูงสุด มีอำนาจพิจารณาและให้คำปรึกษาในด้านกฎหมายแก่ส่วนราชการ หน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ดำเนินอรรถคดีแทนรัฐบาล หน่วยงานของรัฐและนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติ หรือพระราชกฤษฎีกาในสถานะทนายแผ่นดิน ดังนี้

(1) ในคดีแพ่ง มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาล หน่วยงานของรัฐที่เป็นองค์ตามรัฐธรรมนูญ ราชการส่วนกลาง หรือราชการส่วนภูมิภาค หรือในกระบวนการทางอนุญาโตตุลาการ

¹⁰⁰ พระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ.2527. มาตรา 10 เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของประชาชน ผู้ให้กู้ยืมเงิน ให้พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องผู้กู้ยืมเงินที่เป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดตามมาตรา 4 หรือมาตรา 5 เป็นบุคคลล้มละลายได้”.

¹⁰¹ พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522. มาตรา 163 คดีที่มีผู้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอันเกี่ยวกับทางหลวงหรือกฎหมายอันเกี่ยวกับรถนั้นๆ ถ้าการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่สัญญาณจราจรหรือเครื่องหมายจราจรที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำหรือติดตั้งไว้ เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้กระทำความผิด ให้พนักงานอัยการเรียกราคาหรือค่าเสียหายสำหรับสัญญาณจราจรหรือเครื่องหมายจราจรดังกล่าวด้วย.

¹⁰² พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553. มาตรา 14 พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(4) ในคดีแพ่ง คดีปกครอง หรือคดีอาญา ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำไปตามหน้าที่กิติ หรือในคดีแพ่งหรือคดีอาญาที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งได้สั่งการ โดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมหรือช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งได้กระทำการในหน้าที่ราชการกิติ เมื่อเห็นสมควร พนักงานอัยการจะรับแก้ต่างให้ก็ได้.

กับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ เช่น

(1.1) ว่าต่างหรือแตกต่างแทนรัฐบาลในคดีทั้งปวง โดยปฏิบัติหน้าที่อย่างทนายความ ในกรณีที่ส่วนราชการเป็นผู้ส่งเรื่องมาให้ว่าต่างแก้ต่าง ถ้าคดีมีทางผ่อนผันหรือตกลงประการใดก็จะแจ้งให้ส่วนราชการเจ้าของคดีพิจารณาขอผ่อนผันหรือข้อตกลงนั้น แล้วจะดำเนินการให้ต่อไป¹⁰³

(2) ในคดีแพ่ง ซึ่งเจ้าพนักงานถูกฟ้องในเรื่องที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ที่ดี หรือในคดีแพ่งที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดถูกฟ้องในเรื่องที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมหรือช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งกระทำการในหน้าที่ราชการ เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับแก้ต่างก็ได้

(3) ในคดีแพ่งหรือกรณีมีข้อพิพาทที่ต้องดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ ที่หน่วยงานของรัฐซึ่งมิใช่หน่วยงานที่กล่าวไว้ใน มาตรา 14 (3) แห่ง พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 หรือนิติบุคคลซึ่งมิใช่หน่วยงานของรัฐ แต่ได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นคู่กรณีและมีใช้กรณีที่เป็นข้อพิพาทกับรัฐบาลหรือระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างให้ก็ได้

(4) ในกรณีที่ผิดสัญญาประกันจำเลย หรือประกันรับสิ่งของไปดูแลรักษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้น และในการนี้มิให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงาน ความมุ่งหมายในข้อนี้ หมายถึง การผิดสัญญาประกันในชั้นศาล มิใช่ผิดประกันในชั้นพนักงานสอบสวนหรือชั้นพนักงานอัยการ

(5) เป็นที่ปรึกษากฎหมายของรัฐ โดยให้คำปรึกษาหรือความเห็นทางกฎหมาย หรือตรวจร่างกฎหมาย หรือตรวจร่างสัญญาต่างๆ ก่อนลงนาม เช่น

(5.1) ตรวจร่างสัญญาที่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ หรือราชการส่วนท้องถิ่นให้เอกชนเข้าร่วมงานหรือดำเนินการในกิจการของรัฐ (เว้นแต่การให้สัมปทาน

¹⁰³ พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553. มาตรา 14 พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(3) ในคดีแพ่ง หรือคดีปกครอง มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาล หน่วยงานของรัฐที่เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ ราชการส่วนกลาง หรือราชการส่วนภูมิภาคในศาล หรือในกระบวนการอนุญาโตตุลาการทั้งปวง กับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ.

ตามกฎหมายว่าด้วยปิโตรเลียมและการให้ประทานบัตรตามกฎหมายว่าด้วยแร่) โดยเฉพาะในโครงการที่มีการลงทุนหรือมีทรัพย์สินตั้งแต่หนึ่งพันล้านบาทขึ้นไป¹⁰⁴

(5.2) ตรวจร่างสัญญาที่ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจส่งมา (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2535 ตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร.0205/ว 138 ลงวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2535

(6) ฟ้องคดีหรือดำเนินคดีปกครองในศาลปกครอง แทนส่วนราชการหรือหน่วยงานปกครองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ¹⁰⁵

(7) อัยการสูงสุดมีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลฎีกา แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ในกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ร่ำรวยผิดปกติ หรือยื่นต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ในกรณีเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ร่ำรวยผิดปกติ¹⁰⁶

3) ด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

สำนักงานอัยการสูงสุดให้การคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ดังนี้

(1) ดำเนินการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่น

¹⁰⁴ พระราชบัญญัติว่าด้วยการให้เอกชนเข้าร่วมงานหรือดำเนินการในกิจการของรัฐ พ.ศ. 2535. มาตรา 20 ให้สำนักงานอัยการสูงสุดตรวจพิจารณาร่างสัญญาร่วมงานหรือดำเนินการก่อนลงนาม.

¹⁰⁵ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยของค้ณะการจ่ายสำนวน การโอนคดี การปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการในศาลปกครอง การคัดค้านตุลาการศาลปกครอง การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคดีปกครอง และการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีปกครองแทน พ.ศ. 2544

ข้อ 20 คู่กรณีในคดีปกครองอาจมอบอำนาจให้ทนายความหรือบุคคลอื่นซึ่งบรรณินิติภาวะแล้วและมีความรู้ความสามารถที่อาจดำเนินการแทนผู้มอบอำนาจได้ ฟ้องคดีหรือดำเนินคดีปกครองแทนคู่กรณีได้

คู่กรณีซึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ อาจมอบอำนาจให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างแล้วแต่กรณีของหน่วยงานทางปกครองนั้น หรือของหน่วยงานทางปกครองที่เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นสังกัดอยู่ หรือพนักงานอัยการฟ้องคดีหรือดำเนินคดีปกครองแทนได้.

¹⁰⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. มาตรา 80 ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้สวนข้อเท็จจริงและมีมติว่าผู้ถูกกล่าวหา ร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีเป็นผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 66 ให้ประธานกรรมการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน.

(1.1) ยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายปล่อยตัวผู้ต้องหา เมื่อเห็นว่าไม่จำเป็นต้องขังไว้ระหว่างสอบสวน¹⁰⁷

(1.2) เป็นเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริ โภค ตามที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริ โภค แต่งตั้งเพื่อให้เจ้าหน้าที่ดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาแก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริ โภค¹⁰⁸

(1.3) ในคดีที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องเองไม่ได้เพราะกฎหมายห้าม เมื่อเป็นการสมควรพนักงานอัยการมีอำนาจเป็น โจทก์ฟ้องคดีได้¹⁰⁹

(2) ให้บริการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน เช่น การให้คำปรึกษาหารือทางกฎหมาย การจัดทำนิติกรรมและสัญญาการประนอมข้อพิพาท และการให้ความช่วยเหลือทางอรรถคดี เผยแพร่ความรู้ทางด้านสิทธิมนุษยชน ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนทั่วไปในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่นๆ รวมทั้งการออกไปพบประชาชนในท้องถิ่น¹¹⁰

¹⁰⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 72 หมายปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งต้องขังอยู่ตามหมายศาลให้ออกในกรณีต่อไปนี้

(2) เมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนขอให้ศาลปล่อย โดยเห็นว่าไม่จำเป็นต้องขังไว้ระหว่างสอบสวน.

¹⁰⁸ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริ โภค พ.ศ. 2522. มาตรา 39 ในกรณีที่คณะกรรมการเห็นสมควรเข้าดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริ โภค หรือเมื่อได้รับคำร้องจากผู้บริ โภคที่ถูกละเมิดสิทธิ ซึ่งคณะกรรมการเห็นว่าการดำเนินคดีนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริ โภคเป็นส่วนรวม คณะกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งพนักงานอัยการ โดยความเห็นชอบของอธิบดีกรมอัยการ หรือข้าราชการในสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริ โภคซึ่งมีคุณสมบัติไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ เป็นเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริ โภคเพื่อให้มีหน้าที่ดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาแก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริ โภคในศาล และเมื่อคณะกรรมการได้แจ้งไปยังกระทรวงยุติธรรมเพื่อแจ้งให้ศาลทราบแล้วให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริ โภคมีอำนาจดำเนินคดีตามที่คณะกรรมการมอบหมายไว้.

¹⁰⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. มาตรา 1562 ผู้ใดจะฟ้องบุพการีของตนเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญามีได้ แต่เมื่อผู้นั้นหรือญาติสนิทของผู้นั้นร้องขอ อัยการจะยกคดีขึ้นว่ากล่าวก็ได้.

¹¹⁰ ในกรณีนี้สำนักงานอัยการสูงสุดได้จัดตั้งสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.) ขึ้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2525 ตามคำสั่งของกรมอัยการที่ 174/2525 ลงวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2525 มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ผลประโยชน์และให้ความช่วยเหลือประชาชนทางด้านกฎหมาย ต่อมาเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2526 คณะรัฐมนตรีได้มีมติโอนโครงการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในชนบทเขตยากจน ซึ่งขณะนั้นอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักนโยบายและแผนมหาดไทยมาให้สำนักงานอัยการสูงสุดรับผิดชอบดำเนินงานต่อไป ในวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2527 คณะรัฐมนตรีได้มีมติโอนงานช่วยเหลือทางกฎหมายแก่การเกษตร และผู้ยากจน ซึ่งขณะนั้นอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีมาให้สำนักงานอัยการสูงสุดรับผิดชอบดำเนินการตามแนวนโยบายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

4) ด้านอื่นๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

(1) ในกรุงเทพมหานคร ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นกรรมการสนับสนุนระดับกรุงเทพมหานครและอนุกรรมการสนับสนุนระดับเขตกรุงเทพมหานคร หรือในจังหวัดอื่น ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นอนุกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด¹¹¹

(2) เป็นกรรมการเรือนจำเพื่อตรวจพิจารณากิจการเรือนจำ และให้คำแนะนำแก่เจ้าพนักงานเรือนจำ¹¹²

แห่งชาติจังหวัดขึ้นทุกจังหวัดทั่วประเทศเป็นการให้บริการฟรี ไม่เสียค่าใช้จ่ายยกเว้นค่าธรรมเนียมในชั้นศาลที่ต้องเสียตามกฎหมาย.

¹¹¹ ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2551.

ข้อ 14 ให้มีคณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ปลัดจังหวัด เป็นรองประธาน ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้แทนธนาคารออมสิน ผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผู้แทนธนาคารกรุงไทย จำกัด(มหาชน) คลังจังหวัด ผู้แทนสถาบันการศึกษาหรือศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ประชาสัมพันธ์จังหวัด ท้องถิ่นจังหวัด เกษตรจังหวัด พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรประชาชนและอื่นๆ จำนวนห้าคน ผู้แทนคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัดจำนวนห้าคน เป็นอนุกรรมการพัฒนาการจังหวัด เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ หัวหน้ากลุ่มแผนงานและข้อมูลสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการคนที่หนึ่ง พนักงานสำนักงาน เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการคนที่สอง

ข้อ 15 ให้มีคณะกรรมการสนับสนุนระดับกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยปลัดกรุงเทพมหานคร เป็นประธาน ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด เป็นรองประธาน ผู้แทนการเคหะแห่งชาติ ผู้แทนสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 2 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้แทนธนาคารออมสิน ผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผู้แทนธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ผู้อำนวยการสำนักการคลังกรุงเทพมหานคร ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรประชาชนและอื่นๆ จำนวนห้าคน ผู้แทนคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนชุมชนเมืองกรุงเทพมหานครจำนวนห้าคน เป็นอนุกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาสังคมกรุงเทพมหานคร เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ ผู้อำนวยการกองพัฒนาชุมชน สำนักพัฒนาสังคมกรุงเทพมหานคร เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการคนที่หนึ่ง พนักงานสำนักงาน เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการคนที่สอง

ข้อ 17 ให้มีคณะกรรมการสนับสนุนระดับเขตกรุงเทพมหานครประกอบด้วย ผู้อำนวยการเขต เป็นประธาน ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด เป็นรองประธาน ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขต หัวหน้าฝ่ายการคลังเขต ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรประชาชนและอื่นๆ จำนวนห้าคน ผู้แทนคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนชุมชนเมืองระดับเขตจำนวนห้าคน เป็นอนุหัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมเขต เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ นักพัฒนาชุมชนระดับตามที่ผู้อำนวยการเขตมอบหมายจำนวนหนึ่งคน เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ.

(3) ยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีเพื่อแต่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีของกรมบังคับคดีดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ต้องโทษแทนค่าปรับได้¹¹²

(4) อัยการสูงสุด เป็นผู้ตรวจข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้บุคคลหรือพรรคการเมืองใดเลิกการกระทำอันเป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ¹¹⁴

อัยการสูงสุด นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ในด้านคดีความต่างๆ และการบริหารจัดการแล้ว กฎหมายยังให้ความสำคัญกับอัยการสูงสุดในการร่วมเป็นคณะกรรมการในองค์กร หรือหน่วยงานต่างๆ หลายแห่ง เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เป็นกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เป็นกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เป็นกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน เป็นกรรมการอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และเป็นกรรมการบริหารสถานการณ์ฉุกเฉิน เป็นต้น

ในอดีตพนักงานอัยการมีหน้าที่เพียงแต่ดำเนินคดีอาญาแทนรัฐเท่านั้น อันเป็นไปตามแนวความคิดของระบบการฟ้องคดีอาญาแทนรัฐซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ต่อมาเมื่อระยะเวลาผ่านไป บทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการก็ต้องเริ่มปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมประกอบกับกฎหมายที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เพื่อให้ทันต่อความต้องการของสังคมและสนองรับกับภารกิจของรัฐ ดังนั้น อำนาจหน้าที่ในการ

¹¹² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479. มาตรา 44 รัฐมนตรีมีอำนาจตั้งคณะกรรมการเรือนจำและกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการในการตรวจพิจารณากิจการของเรือนจำและให้คำแนะนำแก่เจ้าพนักงานเรือนจำ คณะกรรมการนี้มีจำนวนไม่เกินห้า นาย ซึ่งจะได้แต่งตั้งจาก

(7) เจ้าพนักงานอัยการ และ.

¹¹³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2550. มาตรา 21 ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษปรับ ให้พนักงานอัยการร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีเพื่อแต่งตั้งเจ้าพนักงานคดีของกรมบังคับคดีดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ต้องโทษแทนค่าปรับ.

¹¹⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. มาตรา 68 บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ มิได้

ในกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดกระทำการตามวรรคหนึ่ง ผู้ทราบการกระทำความผิดกล่าวข่มมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการ ให้เลิกการกระทำความผิด แต่ทั้งนี้ ไม่กระทบกระเทือนการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดดังกล่าว.

ดำเนินคดีอาญาแทนรัฐเพียงประการเดียว จึงไม่เพียงพอสำหรับการชำระไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม อันเป็นสร้างประโยชน์ให้กับมหาชน

ปัจจุบันพนักงานอัยการไม่ได้คำนึงถึงผลประโยชน์ของรัฐแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่คำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ ประกอบกับการรักษาผลประโยชน์ของรัฐและประชาชนด้วย ดังนั้น อำนาจหน้าที่ดังกล่าวที่พนักงานอัยการเคยมีตามกฎหมายในอดีตจึงไม่พอเพียงกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป พนักงานอัยการจึงมีอำนาจหน้าที่เพิ่มขึ้นตามความต้องการในด้านสนองตอบต่อประโยชน์ของมหาชนเป็นหลักซึ่งจากการศึกษาข้างต้น อาจสรุปอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการได้เป็น 4 ด้าน อันได้แก่

- (1) การอำนวยความยุติธรรม
- (2) การรักษาผลประโยชน์ของรัฐ
- (3) การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- (4) ด้านอื่นๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

อำนาจดังกล่าวข้างต้นทั้ง 4 ด้านถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอำนวยความยุติธรรม ให้เกิดขึ้นแก่สังคม ในส่วนอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการที่ว่าด้วยเรื่องการบังคับคดีซึ่งเป็น ประเด็นที่จะศึกษาต่อไปในบทที่ 3 จะถูกจัดอยู่ในส่วนของอำนาจหน้าที่ด้านการรักษาผลประโยชน์ ของรัฐนั่นเอง

องค์กรอัยการไทยเปรียบเทียบ

องค์กรอัยการเป็นหน่วยงานสำคัญในกระบวนการยุติธรรมของทุกประเทศ ควบคู่กับการเมือง ศาล ตำรวจ องค์กรตุลาการ และองค์กรราชทัณฑ์ ที่มาของการก่อตั้งองค์กรในแต่ละประเทศ แตกต่างกันไป หลายประเทศได้นำองค์กรอัยการไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ อาทิ ประเทศกรีซ ประเทศคูเวต สาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศบัลแกเรีย ประเทศบราซิล ประเทศปานามา ประเทศโปรตุเกส ประเทศฟินแลนด์ ประเทศโรมาเนีย ประเทศฮังการี และประเทศไทย ซึ่งได้บัญญัติ รับรององค์กรอัยการไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 255 เป็นต้น ฯลฯ

สำหรับอำนาจหน้าที่ขององค์กรอัยการที่รู้จักกันดีของสาธารณชน คือ การฟ้อง คดีอาญาเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดกฎหมายที่มีโทษทางอาญา แต่ความเป็นจริงนอกเหนือจากการ ดำเนินคดีอาญาแล้ว อัยการมีอำนาจหน้าที่อีกหลายประการแตกต่างกันไปในประเทศต่างๆ เช่น การควบคุมการสอบสวนคดีอาญาการให้ความเห็นทางกฎหมายแก่หน่วยงานของรัฐ การอภัยโทษ การว่าต่างแก้ต่างคดีแพ่งและคดีอาญาที่รัฐเป็นคู่ความ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน

การคุ้มครองผลประโยชน์ของสาธารณชน การร่างกฎหมายการตรวจร่างสัญญา การควบคุมดูแล การเก็บภาษีอากรให้เป็นไปตามกฎหมาย ฯลฯ

สำหรับในบทความนี้ จักได้กล่าวถึงเฉพาะองค์กรอัยการไทยเปรียบเทียบกับองค์กรอัยการใน 2 ประเทศ คือ

(1) องค์กรอัยการประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียที่ได้รับการยอมรับว่ามีระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่ก้าวหน้าทันสมัยอย่างสูง

(2) องค์กรอัยการสาธารณรัฐฝรั่งเศสซึ่งมีพื้นฐานกฎหมายในระบบประมวลกฎหมายและการใช้กระบวนการพิจารณาคดีในระบบไต่สวน

ทั้งนี้ จะศึกษาเปรียบเทียบกับองค์กรอัยการไทยกับองค์กรอัยการทั้ง 2 ประเทศ เฉพาะในบางเรื่องที่สำคัญ

3.3.5 องค์กรอัยการไทยเปรียบเทียบกับองค์กรอัยการสหรัฐอเมริกา

1) รูปแบบการปกครอง

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีรูปแบบการปกครองในรูปแบบของสหพันธรัฐ โดยมีมลรัฐต่างๆ มาประกอบเป็นสหรัฐอเมริกามีรัฐบาลกลางและรัฐบาลของมลรัฐ จึงทำให้องค์กรอัยการของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงมีทั้งอัยการของสหรัฐอเมริกาและอัยการของมลรัฐ ซึ่งแต่ละมลรัฐก็มีระบบกฎหมายและระบบกระบวนการยุติธรรมของตนเอง ทำให้อัยการและมลรัฐอาจมีอำนาจหน้าที่และวิธีการดำเนินคดีอาญาที่แตกต่างกันไปตามที่แต่ละมลรัฐเห็นว่าเหมาะสม

ขณะเดียวกัน ประเทศไทยมีรูปแบบการปกครองเป็นรัฐเดี่ยว กฎหมายและระบบกระบวนการยุติธรรมจึงมีลักษณะเดียวกันทั่วประเทศ องค์กรในกระบวนการยุติธรรม อันได้แก่ ตำรวจ-อัยการ-ศาล และราชทัณฑ์ จึงมีลักษณะเดียวกันทั่วประเทศ รูปแบบองค์กรในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศญี่ปุ่นมากกว่า เพราะประเทศญี่ปุ่นเป็นรัฐเดี่ยวเช่นเดียวกับประเทศไทย ดังนั้น กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมจึงกำหนดจากส่วนกลางแล้วนำไปสู่ระดับภูมิภาคเหมือนกันทั่วประเทศ

2) สังกัดขององค์กรอัยการสหรัฐอเมริกาและองค์กรอัยการประเทศไทย

อัยการของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นรัฐบาลกลาง รวมทั้งอัยการสหรัฐอเมริกาก็ไปประจำอยู่ในมลรัฐเพื่อดำเนินคดีของสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะนั้น สังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม และกระทรวงยุติธรรมของประเทศสหรัฐอเมริกاپกครองบังคับบัญชาโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีสถานะเป็นอัยการสูงสุด หรือที่เรียกว่า “Attorney General” กระทรวงยุติธรรมของสหรัฐอเมริกานั้นควบคุมดูแลบริหารงานด้านการบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินอรรถคดีของฝ่ายบริหารเกือบทุกชนิด อาทิ งานด้าน

อัยการโดยการดำเนินคดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง การให้คำปรึกษาหารือทางกฎหมาย ฯลฯ สำนักงานสอบสวนกลาง (FBI) งานราชทัณฑ์ งานอภัยโทษ งานตรวจคนเข้าเมือง งานคุ้มครองสิทธิเสรีภาพพลเมือง งานบังคับการให้เป็นไปตามคำสั่งศาล (United State Marshals) ฯลฯ

องค์กรอัยการของประเทศไทยนั้น แต่เดิมสังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรมมาตั้งแต่ต้น แต่กระทรวงยุติธรรมของไทยนั้น แต่เดิมเป็นกระทรวงที่ปฏิบัติหน้าที่บริหารและธุรการให้กับศาลยุติธรรมเป็นหลัก โดยไม่มีงานด้านการบังคับใช้กฎหมายอื่นๆ ของฝ่ายบริหารรวมอยู่ด้วยเลย จนกระทั่ง พ.ศ. 2465 โดยมีการโอนองค์กรอัยการไปสังกัดอยู่ในกระทรวงมหาดไทย และเมื่อปี พ.ศ. 2534 ก็ได้แยกออกมาเป็นหน่วยงานไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงหรือทบวง ทั้งนี้ เพื่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน และเมื่อปี พ.ศ. 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 255 ก็ได้บัญญัติให้องค์กรอัยการเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ โดยมุ่งให้องค์กรอัยการมีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่อำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรมมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น องค์กรอัยการในประเทศไทยจึงรับผิดชอบเฉพาะงานด้านการดำเนินอรรถคดีเพื่ออำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนและเพื่อรักษาผลประโยชน์ให้กับรัฐ โดยผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาลและการทำหน้าที่ปรึกษากฎหมายให้กับหน่วยงานของรัฐ ทั้งนี้ โดยรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่างๆ มุ่งคุ้มครองความเป็นอิสระขององค์กรอัยการเป็นหลัก

องค์กรอัยการของไทย จึงมิได้มีความสัมพันธ์กับกระทรวงยุติธรรมเหมือนเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันกระทรวงยุติธรรมของประเทศไทยก็รับผิดชอบงานด้านการบังคับใช้กฎหมายของฝ่ายบริหารหลายประเภทคล้ายกับของประเทศสหรัฐอเมริกา อาทิ งานสอบสวนคดีพิเศษ งานราชทัณฑ์ งานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และกระทรวงยุติธรรมดำริจะจัดตั้งหน่วยงานบังคับตามคำสั่งศาลคล้ายกับ US Marshals ของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ความคิดนี้ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากหลายฝ่าย เพราะเห็นว่ายังไม่จำเป็น โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมซึ่งเป็นตำแหน่งทางการเมืองโดยแท้และไม่ได้เป็นอัยการ เป็นผู้รับผิดชอบในการบังคับบัญชาและการบริหารงานของกระทรวงยุติธรรมทั้งหมด

3) การดำเนินคดีอาญา

(1) อำนาจสอบสวนคดีอาญา

อัยการสหรัฐอเมริกา มีอำนาจหน้าที่ทั้งด้านการสอบสวนคดีอาญาร่วมกับตำรวจ และการดำเนินคดีอาญาในศาลส่วนอัยการของประเทศไทยโดยปกติไม่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา แต่มีอำนาจในการตรวจพิจารณาถ้อยคำให้การสอบสวนเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคดีว่าสมควรจะฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล แต่ปัจจุบันเริ่มมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

ความอาญาเพื่อให้ฮัยการเข้าร่วมสอบสวนคดีอาญากับตำรวจมากยิ่งขึ้น อาทิ คดีอาญาที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรแต่มีโทษตามกฎหมายไทย มาตรา 20 และการร่วมสอบสวนคดีวิสามัญฆาตกรรมตามมาตรา 155/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น

(2) อำนาจฟ้องคดีอาญา

การฟ้องคดีอาญาในสหรัฐอเมริกาเป็นอำนาจของฮัยการแต่ผู้เดียว ส่วนผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้

ส่วนการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทยนั้น มาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ให้สิทธิเอกชนที่ เป็นผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางเช่นเดียวกับฮัยการ เพียงแต่ศาลฎีกาประเทศไทยได้พิพากษาจำกัดสิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาไว้หลายประการ อาทิ การตีความคำว่า “ผู้เสียหาย” ต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงหรือต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย เป็นต้น ฯลฯ นอกจากนั้น ก็ยังให้อำนาจฮัยการเข้าร่วมเป็น โจทย์กับผู้เสียหายเพื่อควบคุมมิให้เอกชนทำคดีอาญาของรัฐเสียหายในชั้นศาลตามมาตรา 31-32 เป็นต้น ฯลฯ

(3) หลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ

ฮัยการในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยต่างก็ใช้หลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) เช่นเดียวกัน คือ พนักงานฮัยการไม่จำเป็นต้องฟ้องคดีอาญาทุกคดี หากเห็นไม่สมควร ก็อาจมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีได้เสมอ

4) การดำรงตำแหน่งของฮัยการ

ฮัยการของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น ดำรงตำแหน่งได้ทั้ง โดยการแต่งตั้งและโดยการเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่น ทำให้มีความผูกพันกับทางการเมืองโดยตรง แต่ก็มีวิธีการตรวจสอบการดำเนินงานของฮัยการสหรัฐอเมริกาหลายวิธีและอย่างจริงจัง จึงทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของฮัยการสหรัฐอเมริกาต้องระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา มิฉะนั้นอาจถูกลงโทษหรืออาจไม่ได้รับเลือกตั้งในโอกาสหน้าได้

ส่วนฮัยการในประเทศไทยเป็นข้าราชการประจำเช่นเดียวกับ ตำรวจ ศาล และราชทัณฑ์ ซึ่งเข้ามาดำรงตำแหน่งโดยวิธีการสอบเข้าเป็นข้าราชการตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ส่วนตำแหน่งฮัยการสูงสุดนั้น ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 255 บัญญัติให้ทางการเมืองเข้ามาบริหารแต่งตั้งโดยทางอ้อม โดยต้องได้รับความเห็นชอบในการดำรงตำแหน่งจากวุฒิสภาด้วยเช่นเดียวกับการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลปกครองสูงสุด และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งน่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและสภาพการเมืองของประเทศไทยมากกว่าการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งเหมือนเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา

5) ความเป็นอิสระจากศาล

อัยการสหรัฐอเมริกาและอัยการของไทยมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องความเป็นอิสระจากศาล เพราะการใช้ดุลพินิจตั้งคดีของอัยการนั้น เป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของฝ่ายบริหารตามหลักการแบ่งแยกอำนาจในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น ศาลจึงไม่อำนาจที่จะสั่งให้อัยการออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย มาตรา 145 ก็ได้มีมาตรการตรวจสอบถ่วงดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาของอัยการไว้เป็นอย่างดีแล้ว รวมทั้ง มาตรา 28 ก็ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในฐานะเป็นผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางเช่นเดียวกับพนักงานอัยการ เว้นแต่กรณีที่มีการฟ้องศาลว่า อัยการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเท่านั้น จึงจะมีการตรวจสอบจากศาลว่าการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ของอัยการชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เช่น ในประเทศไทยก็เคยมีการฟ้องพนักงานอัยการในคดีอาญาว่าปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบตามมาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายอาญา หรือมีการฟ้องเป็นคดีแพ่งฐานละเมิด หรือฟ้องเป็นคดีปกครอง เป็นต้น ฯลฯ

6) การตรวจสอบถ่วงดุล

การตรวจสอบถ่วงดุลอัยการของประเทศสหรัฐอเมริกาและของไทยถูกตรวจสอบถ่วงดุลได้หลายวิธีคล้ายคลึงกัน อาทิ จากศาล จากสื่อมวลชน จากฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาโดยวิธีการอิมพีชเมนต์ (Impeachment) โดยรัฐสภา ส่วนในประเทศไทยก็อาจถูกตรวจสอบโดยการตั้งกระทู้ถามการอภิปรายไม่ไว้วางใจตามระบบรัฐสภา การถูกถอดถอนจากตำแหน่งโดยวุฒิสภา การถูกตรวจสอบโดยผู้ตรวจการแผ่นดินและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นต้น ฯลฯ

3.3.6 องค์กออัยการไทยกับองค์กออัยการสาธารณรัฐฝรั่งเศส

สาธารณรัฐฝรั่งเศสมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย เพราะสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นต้นแบบของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายในยุโรป และต่อมาได้แพร่ขยายไปสู่ประเทศต่างๆ สำหรับประเทศไทยแม้ในระยะก่อนที่จะมีการปฏิรูปกฎหมายครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางกฎหมายจากประเทศอังกฤษซึ่งเป็นประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณีหรือที่เรียกว่ากฎหมายคอมมอนลอว์ โดยเฉพาะระบบศาลและการพิจารณาคดีระบบกล่าวหาและกฎหมายลักษณะพยานของประเทศไทยนั้น ได้รับแบบอย่างมาจากอังกฤษโดยตรง ทั้งนี้ เพราะประเทศไทยในสมัยนั้นได้ส่งนักเรียนไทยไปศึกษาวิชานิติศาสตร์จากประเทศอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยมีปัญหาข้อพิพาทกับฝรั่งเศสในเรื่องดินแดนหลายครั้ง รวมทั้งสาธารณรัฐฝรั่งเศสใช้ระบบการปกครองในรูปสาธารณรัฐซึ่งตรงข้ามกับระบอบการเมืองของประเทศไทยในขณะนั้นที่ใช้ระบอบการเมืองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

เมื่อประเทศไทยได้เริ่มจัดทำประมวลกฎหมายและปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมครั้งใหญ่ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ตามข้อเรียกร้องของบรรดากลุ่มประเทศที่มีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเหนือ ประเทศไทย ประเทศไทยจึงต้องจัดทำประมวลกฎหมายตามแบบสาธารณรัฐฝรั่งเศส เพราะสภาพ สังคมไทยไม่สามารถใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์อย่างเช่นประเทศอังกฤษ ดังนั้น ประเทศไทย จึงได้จ้างนักกฎหมายจากทั้งประเทศอังกฤษและสาธารณรัฐฝรั่งเศส รวมทั้งจากประเทศอื่นๆ ด้วย มารวมเป็นกรรมการร่างประมวลกฎหมายให้กับประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การร่าง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ได้มีการคัดค้านอย่างหนักจากทั้งประเทศอังกฤษและ สาธารณรัฐฝรั่งเศสที่เป็นประเทศมหาอำนาจในขณะนั้น และต้องการให้นำระบบของประเทศตน มาใช้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย ในที่สุดประเทศไทยได้ใช้วิธีการ ประนีประนอมขอคำแนะนำอย่างกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทั้งระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน มาใช้ในประมวลกฎหมายเดียวกัน คือ กฎหมายของประเทศแอฟริกาใต้ ปรากฏว่าทั้งสองประเทศ มหาอำนาจดังกล่าวตกลงยินยอม ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย จึงมีวิธีการ ดำเนินคดีอาญาทั้งสองระบบไว้ด้วยกัน

เมื่อพิจารณาจากที่มาขององค์กร อำนาจหน้าที่ของอัยการการดำเนินคดีอาญาของอัยการ และการตรวจสอบดุลพินิจของอัยการฝรั่งเศสแล้ว สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบกับองค์กรอัยการ ในประเทศไทยได้ดังนี้

1) การจัดตั้งองค์กร

องค์กรอัยการฝรั่งเศสมีที่มาในฐานะเป็นนักกฎหมายของกษัตริย์มีอำนาจหน้าที่ กว้างขวางและปัจจุบันถือเป็นตัวแทนของฝ่ายบริหาร (Provoir Excecutif)

สำหรับประเทศไทยนั้น เมื่อพิจารณาที่มาในทางประวัติศาสตร์แล้ว เห็นได้ว่ามีที่มาจากระบบอัยการฝรั่งเศส เพราะระบบอัยการฝรั่งเศสที่มีมาเป็นระบบมั่นคง แม้แต่ประเทศอังกฤษ ซึ่งแต่เดิมไม่มีอัยการดำเนินคดีให้กับรัฐต้องนำแบบอย่างอัยการของฝรั่งเศสไปใช้ในประเทศตนด้วย

ดังนั้น อัยการในประเทศไทยเมื่อก่อตั้งในระยะเริ่มแรกก็มีฐานะเป็นนักกฎหมายของ พระมหากษัตริย์เช่นเดียวกัน และสังกัดกระทรวงยุติธรรม ดังจะเห็นได้จากกฎเสนาบดีกระทรวง ยุติธรรมอันเป็นข้อบังคับสำหรับราชการในกรมอัยการ กระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ 1 เมษายน ร.ศ. 112 บัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ของอัยการไว้ว่า

“ในทางปฏิบัติราชการ อธิบดีมีอำนาจเลือกผู้รู้พระราชกำหนดกฎหมาย ชำนิชำนาญ แม่นยำดีมาตั้งเป็นราชมนตรีและเนติบัณฑิตให้เป็นที่ปรึกษาของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของราชาธิปไตย เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของราชาธิปไตย เป็นทนายความ

ในนามราชาธิปไตย เป็นพนักงานร่างแต่ประกาศพระราชบัญญัติต่างๆ แปลกฎหมายนานาชาติประเทศ ออกเป็นภาษาไทยฟองกล่าวโทษผู้กระทำความผิดล่วงพระราชอาญา...”

ระหว่างที่สังกัดอยู่กระทรวงยุติธรรมตำแหน่งอัยการกับผู้พิพากษาก็มีลักษณะเดียวกับของสาธารณรัฐฝรั่งเศส เพราะสาธารณรัฐฝรั่งเศสอัยการกับศาลสังกัดกระทรวงยุติธรรมด้วยกัน และเรียกรวมกันว่า “Magistrat” สามารถสลับตำแหน่งกันได้ อัยการกับผู้พิพากษามีคุณสมบัติเหมือนกัน ต้องสำเร็จการศึกษาจากศูนย์ศึกษาทางการยุติธรรมแห่งชาติ (Center National d’Etude Judiciaire) โดยอัยการอาจได้รับแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาได้และผู้พิพากษาอาจได้รับแต่งตั้งเป็นอัยการก็ได้ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการ

สำหรับอัยการไทย เมื่อครั้งสังกัดกระทรวงยุติธรรมก็สามารถสลับสับเปลี่ยนตำแหน่งกันไปได้ จนกระทั่งต่อมา ปี พ.ศ. 2465 กรมอัยการได้โอนไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย ก็ได้มีการแต่งตั้งผู้พิพากษามาเป็นอธิบดีกรมอัยการ แล้วย้ายกลับไปเป็นผู้พิพากษาตามเดิมก็มี

เมื่อปี พ.ศ. 2534 ได้มีการ โอนกรมอัยการออกจากกระทรวงมหาดไทยไปเป็นหน่วยงานไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงหรือทบวง แล้วเปลี่ยนชื่อเป็น สำนักงานอัยการสูงสุด อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรี และต่อมาได้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม แต่มิได้เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2450 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 255 จึงได้บัญญัติให้มีฐานะเป็นองค์กรอื่นในรัฐธรรมนูญ มีหน่วยงานธุรการที่เป็นอิสระจากฝ่ายบริหารคล้ายกับองค์กรศาลยุติธรรม

สำหรับตำแหน่งอัยการในปัจจุบัน นับแต่ปี พ.ศ. 2503 ได้มีพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2503 แยกข้าราชการฝ่ายอัยการออกจากข้าราชการพลเรือน มีคุณสมบัติตำแหน่งและอัตราเงินเดือนเดียวกับผู้พิพากษา และต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521 จึงใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน แต่อัยการกับผู้พิพากษาของประเทศไทยแยกสังกัดกันอย่างเด็ดขาดไม่สามารถโอนสลับตำแหน่งกันได้เหมือนในอดีต มีการฝึกอบรมการบริหารงานบุคคลของตนเอง หากฝ่ายใดประสงค์จะไปดำรงตำแหน่งของอีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องผ่านกระบวนการสอบคัดเลือก หรือคัดเลือกเหมือนบุคคลทั่วไป และในทางปฏิบัติก็เคยมีผู้พิพากษาและอัยการต่างก็สมัครสอบคัดเลือกและคัดเลือกกันข้าราชการสลับกันไปมาอยู่เสมอ

2) อำนาจหน้าที่

อัยการฝรั่งเศสและอัยการไทยมีอำนาจหน้าที่คล้ายคลึงกัน อาจจะเป็นเพราะประเทศไทยได้แบบอย่างจากระบบอัยการของสาธารณรัฐฝรั่งเศสมาใช้ในขณะร่างประมวลกฎหมายฉบับต่างๆ

และพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2478 ได้กำหนดให้อัยการในฐานะเป็นตัวแทนของฝ่ายบริหารรักษาผลประโยชน์ของรัฐและสาธารณประโยชน์ในศาล เช่นเดียวกับอัยการฝรั่งเศส

(1) อำนาจหน้าที่ทางคดีแพ่ง

อัยการไทยมีอำนาจหน้าที่เป็นผู้แทนฝ่ายบริหารยื่นคำร้องต่อศาลของให้มีคำสั่งต่างๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น การขอให้ศาลสั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ เป็นบุคคลสาบสูญ การคุ้มครองนิติบุคคลบางประเภท การยกเลิกมูลนิธิ การพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ การตั้งผู้ปกครองให้แก่ผู้เยาว์ การจัดการมรดก การว่าต่างคดีแพ่งและคดีอาญาให้กับรัฐ ฯลฯ

(2) อำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาของอัยการในประเทศไทยเป็นตามระบบกล่าวหาจากประเทศอังกฤษ ซึ่งมีอิทธิพลนอกเหนือกระบวนการยุติธรรมของไทยมาตั้งแต่ก่อนการจัดทำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญามีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 125 นั้น ได้นำกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในระบบกล่าวหาของประเทศอังกฤษมาใช้เต็มรูปแบบ ดังนั้นกระบวนการดำเนินคดีอาญาของอัยการไทยจึงแตกต่างจากสาธารณรัฐฝรั่งเศสในหลายประเด็น อาทิ

(2.1) การสอบสวนคดีอาญา

อัยการประเทศไทยไม่มีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีอาญาเหมือนเช่นอัยการฝรั่งเศส คงมีแต่เพียงอำนาจหน้าที่พิจารณากลับกรองการสอบสวนคดีอาญาที่เสนอมาจากตำรวจหรือพนักงานสอบสวน เพื่อพิจารณาว่าควรออกคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น เห็นชอบในการเปรียบเทียบ (ปรับ) การงดการสอบสวน การสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ฯลฯ กรณีมีคำสั่งฟ้องก็จะทำหน้าที่เป็นผู้แทน รัฐเป็นโจทก์นำสืบพิสูจน์ความผิดจำเลยในศาลต่อไปเท่านั้น

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันเริ่มมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้อัยการมีอำนาจหน้าที่ในการร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนมากยิ่งขึ้น เช่น การสอบสวนคดีอาญาที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร (มาตรา 20) คดีวิสามัญฆาตกรรม (มาตรา 155/1) เป็นต้นไป

(2.2) การเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา

ประเทศไทยได้ใช้หลักการฟ้องคดีอาญาแบบคู่ขนานโดยมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติให้ทั้งผู้เสียหายและพนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาได้ทั้งสองฝ่าย ซึ่งหลักการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายหรือประชาชนเป็นหลักกฎหมายของประเทศ

อังกฤษ ส่วนการฟ้องโดยอัยการหรือในนามของรัฐเป็นหลักกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลดความกดดันจากทั้งประเทศอังกฤษและสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ต้องการให้นำระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศตนมาใช้ในร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ประเทศไทย กำลังยกร่างขึ้นตามข้อเรียกร้องของบรรดาประเทศที่มีสนธิสัญญาสิทธิเสรีภาพนอกอาณาเขตเหนือ ประเทศไทย

(2.3) การใช้หลักการฟ้องคดีตามดุลพินิจ

อัยการไทยและอัยการฝรั่งเศสมีความตรงกันในเรื่องการใช้หลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) กล่าวคือ แม้ว่าพยานหลักฐานจากการสอบสวน เชื่อว่าผู้ต้องหากระทำผิด อัยการก็อาจมีคำสั่งไม่ฟ้องก็ได้ เช่น การฟ้องคดีนั้นไม่เกิดประโยชน์แก่สังคม หรือผู้เสียหายได้รับการชดเชยจากผู้ต้องหาเป็นที่พอใจแล้ว เป็นต้น

(3) การตรวจสอบดุลพินิจของอัยการในการดำเนินคดีอาญา

อัยการไทยกับอัยการฝรั่งเศสมีความเหมือนและความแตกต่างกันในเรื่องความเป็นอิสระในการใช้ดุลพินิจ

(3.1) ความเหมือน

อัยการไทยและอัยการฝรั่งเศสต่างเป็นอิสระจากศาล โดยศาลไม่มีอำนาจออกคำสั่งให้อัยการต้องมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดในคดีได้ เพราะถือว่าเป็นอำนาจของฝ่ายอัยการ ขณะเดียวกันอัยการไทยและอัยการฝรั่งเศสต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น เช่น ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ฟ้องหรือไม่ฟ้องก็ต้องปฏิบัติตามนั้น และองค์กรอัยการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแบ่งแยกมิได้ การปฏิบัติหน้าที่คดีอาญาของอัยการคนใดถือว่ากระทำในนามของอัยการทั้งองค์กร ดังนั้น จึงดำเนินคดีอาญาแทนกันได้

(3.2) ความต่าง

อัยการฝรั่งเศสสังกัดในกระทรวงยุติธรรม จึงต้องฟังคำสั่งบังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เช่น ให้ออกคำสั่งฟ้องก็ต้องปฏิบัติตามนั้น แต่จะสั่งให้ออกคำสั่งไม่ฟ้องไม่ได้ และเมื่อฟ้องแล้ว อัยการก็จะมีอิสระในการดำเนินคดีอาญาในศาลอย่างเต็มที่

ส่วนอัยการไทย แม้เดิมจะสังกัดในกระทรวงยุติธรรมและกระทรวงมหาดไทย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2534 เป็นหน่วยงานที่ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง และไม่มีกฎหมายบัญญัติชัดเจนว่าอัยการมีความเป็นอิสระในการดำเนินอรรถคดี แต่ก็ไม่มีกฎหมายใดให้อำนาจรัฐมนตรีเจ้ากระทรวงหรือนายกรัฐมนตรีที่จะออกคำสั่งใดๆ ให้อัยการต้องปฏิบัติในเรื่องการดำเนินอรรถคดีทั้งปวงและถือเป็นประเพณีที่เคร่งครัดตลอดว่า ทางการเมืองจะหลีกเลี่ยงการกระทำใดๆ อันเป็นการลดทอนความเป็นอิสระของอัยการ แม้แต่คณะรัฐมนตรีหาก

ประสงค์จะให้มีการสั่งไม่ฟ้องหรือถอนฟ้องคดีเพื่อประโยชน์แห่งสาธารณชนก็ไม่เคยมีมติสั่งการให้อัยการต้องปฏิบัติตาม แต่จะใช้วิธีลงมติให้ขอความเห็นของทางอัยการว่า องค์กรอัยการจะสามารถสั่งไม่ฟ้องหรือการถอนฟ้องได้หรือไม่ หากองค์กรอัยการพิจารณาเห็นว่าคำสั่งไม่ฟ้องหรือถอนฟ้องนั้นๆ เกิดประโยชน์แก่สาธารณะและไม่ขัดต่ออำนาจหน้าที่ของอัยการก็จะพิจารณาดำเนินการให้

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 255 ได้บัญญัติคุ้มครองให้อัยการมีอิสระในการสั่งให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรม ก็ยังเป็นการย้ำให้เห็นความเป็นอิสระของอัยการในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น